

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

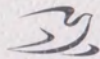
- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Sofistçe Çürütmeler

Aristoteles

Eski Yunancadan Çeviren
Y. Gurur Sev

PINHAN

Felsefe

Aristoteles

Sofistçe Çürütmeler

Aristoteles (MÖ 384 – 7 Mart MÖ 322): Antik Yunan filozofu. Platon ile Batı düşüncesinin en önemli iki filozofundan biri sayılır. Fizik, gökbilim, ilk felsefe, zooloji, mantık, siyaset ve biyoloji gibi konularda pek çok eser vermiştir.

Y. Gurur Sev: Galatasaray Üniversitesi Felsefe Bölümünde ve İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde doktora çalışmalarını sürdürmektedir. Gurur Sev'in eski Yunancadan daha önce yaptığı çeviriler arasında Aiskhülos'un *Persler*, Theophrastos'un *İlkelere Dair / Metafizik*, Parmenides'in *Doğa Hakkında / Şiir* ve Aristoteles'in *Metafizik*, *Magna Moralia* ve *Ruh Üzerine* isimli eserleri bulunmaktadır.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

PİNHAN YAYINCILIK
Litros Yolu, Fatih San. Sitesi No: 12/214-215
Topkapı/Zeytinburnu İstanbul
Tel: (0212) 259 27 60 Faks: (0212) 565 16 74
www.pinhanyayincilik.com
info@pinhanyayincilik.com
Sertifika No: 40676

© Pinhan Yayıncılık, 2019
Türkçe çeviri © Y. Gurur Sev, 2019

Birinci Basım: Şubat 2019

Genel Yayın Yönetmeni: Mahmut Sever
Son Okuma: Adem Beyaz
Kapak Tasarımı: Mahmut Sever
Dizgi: Adem Beyaz

Teknik Hazırlık, Baskı ve Cilt:
Yaylacık Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
Litros Yolu Fatih San. Sitesi No: 12/197-203
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 567 80 03
Sertifika No: 11931

Pinhan Yayıncılık: 197 Felsefe Dizisi: 48

ISBN: 978-605-9460-79-8

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metnin, gerek görsel malzemenin yayınevinden izin alınmadan herhangi bir yolla çoğaltılması, yayımlanması ve dağıtılması 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'nun hükümlerine aykırıdır ve hak sahiplerinin maddi ve manevi haklarının çiğnenmesi anlamına geldiği için suç oluşturur.

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Sofistçe Çürütmeler

Aristoteles

Eski Yunancadan Çeviren
Y. Gurur Sev

İçindekiler

Çevirenin Önsözü ♦ 7

Σοφιστικοὶ Ἑλεγχοὶ // Sofistçe Çürütmeler ♦ 9

Notlar ♦ 117

Eski Yunanca – Türkçe Sözlükçe ve Dizin ♦ 125

Çevirenin Önsözü

Sofistçe Çürütmeler, başka bir deyişle Safsata Kitabı, tartışmalarda sofistlerin yaptığı hilelerin nasıl tespit edileceğini ve onlara nasıl yanıt verileceğini öğretmeyi amaçlayan, bunu yaparken de tartışmalarda kullanılan *argüman* çeşitlerini,¹ sofistlerin çürütme görünüp de aslında öyle olmayan akıl yürütmelerinin dayanaklarını ya da safsata türlerini² ve bunlarla elde etmek istedikleri sonuçları³ kategorize eden bir mantık eseri.

Sofistçe Çürütmeler, Diyalektik Kitabı olarak bilinen Topikler'in devamıdır ve bu iki eser Aristoteles'in mantık kitaplarının toplamı olan *Organon*'un beşinci ve altıncı kitapları olarak kabul edilirler. *Organon*'u teşkil eden diğer kitaplar, geleneksel sırayla, Kategoriler, Yorum Üzerine, Birinci Çözümlemeler ve İkinci Çözümlemeler'dir.

Öte yandan bu sıralama yanıltıcı olabilir. Nitekim Aristoteles, Sofistçe Çürütmeler'in sonunda, Topikler ve Sofistçe Çürütmeler'i *bir* tutarak, bundan önce çıkarımı [*syllogismos*] konu alan bir eser verilmediğini vurgular—ne kendisi tarafından, ne de başkası (183b34). Hemen tüm eserlerinin aksine,

---

¹ Didaktik, diyalektik, peirastik, eristik.

² Dilin kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan eşadlılığa, müphemiyete, birleştirmeye, bölmeye, vurgu işretine ve söyleyişe dayanan safsatalar ve dilin kullanımından bağımsız olarak ortaya çıkan ilineğe, belirli bir bağlamda söyleneni mutlak olarak ele almaya, çürütmeye ilişkin bilgisizliğe, nedenle sonucun yer değiştirebileceği yanlışlığına, döngüselliğe, neden olmayan bir şeyi nedenmiş gibi ele almaya ve birden fazla soruyu tek bir soru olarak ortaya koymaya dayanan safsatalar.

³ Muhatabı <görünürde> çürütme, onun yanlışını gösterme, onu *paradoksa* düşürme, ona dil bilgisi hatası yaptıрма ve onu gevelemeye zorlama.

Aristoteles'in Sofistçe Çürütmeler'e *endoksa* ile başlamaması, yani kendisinden önceki filozofların söylediklerini özetlemekten, konuya ilişkin yaygın kanıları vermeden ve bunlarla hesaplaşmadan konuya giriş yapması da, bunun başka bir yansıması olabilir. Dolayısıyla, buradan hareketle, Topikler ve Sofistçe Çürütmeler'in zaman dizimi bakımından Aristoteles'in mantık kitaplarının sonuncuları olmadığı çıkarılabilir. Dahası, Aristoteles'in diğer eserlerinde çok sık rastlanmayan, ἐγχαρεῖν gibi, συγχαρεῖν gibi, Platon <hatta *Timaios*> kokan fiillerin bu eserde sıkça kullanılması da, Safsata Kitabı'nın Aristoteles'in hâlâ *akademeia* etkisinde olduğu erken bir döneme ait olduğuna işaret edebilir. Geleneksel sıralama da bunu destekler niteliktedir; sözgelişi Ross, Metafizik şerhinin ilk cildinde (1953, s. lxxxii), Topikler ve Sofistçe Çürütmeler'i Aristoteles'in ikinci ve üçüncü eserleri olarak, sahihliğinden emin olmadığı Kategoriler'in hemen ardına yerleştirir—kayıp diyalogları bir kenara bırakırsak tabii.

Aristoteles külliyatında oldukça önemli bir yeri olan bu eseri çevirirken Bekker edisyonunu kullandım. Çeviriyi Tricot (1995) ve Hecquet'nin (2015) Fransızca, Forster (1955) ve Piccard-Cambridge'in (1984) İngilizce tercümeleriyle karşılaştırarak yürüttüm, İbn Sînâ'nın şerhinden de yer yer yararlandım. Ayrıca, kendisinin de izniyle, metnin ilk yedi bölümünün değerli hocam Saffet Babür tarafından yapılan çevirisinden de epey faydalandım. Bana gösterdiği bu μεγαλοψυχία için kendisine çok teşekkür ediyorum.

Σοφιστικοὶ Ἑλεγχοὶ

Sofistçe Çürütmeler

1. Περί δὲ τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων καὶ τῶν φαινομένων μὲν ἐλέγχων ὄντων δὲ παραλογισμῶν ἄλλ' οὐκ ἐλέγχων λέγωμεν, ἀρξάμενοι κατὰ φύσιν ἀπὸ τῶν πρώτων.

Ὅτι μὲν οὖν οἱ μὲν εἰσὶ συλλογισμοί, οἱ δ' οὐκ ὄντες δοκοῦσι, φανερόν. ὥσπερ γὰρ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων τοῦτο γίνεται διὰ τινος ὁμοιότητος, καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ὡσαύτως ἔχει. καὶ γὰρ τὴν ἕξιν οἱ μὲν ἔχουσιν εὖ, οἱ δὲ φαίνονται, φυλετικῶς φυσήσαντες καὶ ἐπισκευάσαντες αὐτούς, καὶ καλοὶ οἱ μὲν διὰ κάλλος, οἱ δὲ φαίνονται, κοιμώσαντες αὐτούς. ἐπὶ τε τῶν ἀψύχων ὡσαύτως· καὶ γὰρ τούτων τὰ μὲν ἄργυρος τὰ δὲ χρυσός ἐστιν ἀληθῶς, τὰ δ' ἔστι μὲν οὐ, φαίνεται δὲ κατὰ τὴν αἴσθησιν, οἷον τὰ μὲν λιθαργύρινα καὶ τὰ καττιτέρινα ἀργυρᾶ, τὰ δὲ χολοβάφρινα χρυσᾶ. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ συλλογισμὸς καὶ ἔλεγχος ὁ μὲν ἔστιν, ὁ δ' οὐκ ἔστι μὲν, φαίνεται δὲ διὰ τὴν ἀπειρίαν· οἱ γὰρ ἄπειροι ὥσπερ ἂν ἀπέχοντες πόρρωθεν θεωροῦσιν.

ὁ μὲν γὰρ συλλογισμὸς ἐκ τινῶν ἐστὶ τεθέντων ὥστε λέγειν ἕτερόν τι ἐξ ἀνάγκης τῶν κειμένων διὰ τῶν κειμένων, ἔλεγχος δὲ συλλογισμὸς μετ' ἀντιφάσεως τοῦ συμπεράσματος. οἱ δὲ τοῦτο ποιοῦσι μὲν οὐ, δοκοῦσι δὲ διὰ πολλὰς αἰτίας, ὧν εἷς τόπος

[164a20] 1. Sofistçe çürütmelerden [*elegkhos*], yani çürütme görünüp de çürütme olmayan safsatalardan [*paralogismos*] konuşalım, doğal olarak da birincisinden başlayarak.

[23] Açık ki bazıları çıkarım [*syllogismos*], bazıları ise öyle sanıldığı halde çıkarım değil. Tıpkı başka konularda olduğu gibi, akıl yürütmelerde [*logos*] de, birtakım benzerliklerden ötürü bu böyle olur. Nitekim kimileri iyi huyludur, kimileri ise kabile üyeleri gibi [164b20] şişinerek ve giyinip kuşanarak iyi görünürler; kimileri güzelliklerinden ötürü güzeldir, kimileri ise süslenerek güzel görünürler. Cansızlar için de böyle; nitekim bazıları hakiki gümüş ve altındır, bazılarıysa değildir ama duyulara öyle görünür, sözgelişi kurşun ve teneke gümüş gibi görünür, sarı renkliler ise altın gibi. Çıkarım ve çürütme de aynı tarzdadır—bunların bazıları sağlamdır, bazılarıysa değildir ama deneyimsizliklerinden ötürü kimilerine öyle görünür. Ne de olsa deneyimsizler uzaktan bakanlar gibidirler.

[165a] Çıkarım, ortaya konmuş birtakım ifadelerden hareketle, onlardan zorunlu olarak çıkan başka bir şey söylemektir; çürütme ise, ortaya konan bir sonuçla çelişen bir çıkarımdır. Bazıları bunu yaparken, bazıları yapamaz, ama birçok sebepten ötürü yaptıkları sanılır;

εὐφυνέστατός ἐστι καὶ δημοσιώτατος ὁ διὰ τῶν ὀνομάτων. ἐπεὶ γὰρ οὐκ ἔστιν αὐτὰ τὰ πράγματα διαλέγεσθαι φέροντας, ἀλλὰ τοῖς ὀνόμασιν ἀντὶ τῶν πραγμάτων χρώμεθα συμβόλοις, τὸ συμβαῖνον ἐπὶ τῶν ὀνομάτων καὶ ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἡγούμεθα συμβαίνειν, καθάπερ ἐπὶ τῶν ψήφων τοῖς λογιζομένοις. τὸ δ' οὐκ ἔστιν ὅμοιον. τὰ μὲν γὰρ ὀνόματα πεπέρανται καὶ τὸ τῶν λόγων πλῆθος, τὰ δὲ πράγματα τὸν ἀριθμὸν ἄπειρά ἐστιν. ἀναγκαῖον οὖν πλείω τὸν αὐτὸν λόγον καὶ τοῦνομα τὸ ἐν σημαίνειν. ὥσπερ οὖν κάκεῖ οἱ μὴ δεινοὶ τὰς ψήφους φέρειν ὑπὸ τῶν ἐπιστημόνων παρακρούονται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν λόγων οἱ τῶν ὀνομάτων τῆς δυνάμεως ἄπειροι παραλογίζονται καὶ αὐτοὶ διαλεγόμενοι καὶ ἄλλων ἀκούοντες. διὰ μὲν οὖν ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ τὰς λεχθησομένας ἔστι καὶ συλλογισμὸς καὶ ἔλεγχος φαινόμενος μὲν οὐκ ὦν δέ.

ἐπεὶ δ' ἐστὶ τισι μᾶλλον πρὸ ἔργου τὸ δοκεῖν εἶναι σοφοῖς ἢ τὸ εἶναι καὶ μὴ δοκεῖν (ἔστι γὰρ ἡ σοφιστικὴ φαινομένη σοφία οὕσα δ' οὐ, καὶ ὁ σοφιστὴς χρηματιστὴς ἀπὸ φαινομένης σοφίας ἄλλ' οὐκ οὔσης), δῆλον ὅτι ἀναγκαῖον τούτοις καὶ τὸ τοῦ σοφοῦ ἔργον δοκεῖν ποιεῖν μᾶλλον ἢ ποιεῖν καὶ μὴ δοκεῖν. ἔστι δ' ὥς ἐν πρὸς ἐν εἰπεῖν ἔργον περὶ ἕκαστον τοῦ εἰδότος ἀψευδεῖν μὲν αὐτὸν περὶ ὧν οἶδε, τὸν δὲ ψευδόμενον ἐμφανίζειν δύνασθαι. ταῦτα δ' ἐστὶ τὸ μὲν ἐν τῷ δύνασθαι δοῦναι λόγον, τὸ δ' ἐν τῷ λαβεῖν. ἀνάγκη οὖν τοὺς βουλομένους σοφιστεῦναι τὸ τῶν εἰρημένων λόγων γένος ζητεῖν· πρὸ ἔργου γὰρ ἐστὶν· ἡ γὰρ τοιαύτη δύναμις ποιήσει φαίνεσθαι σοφόν, οὐ τυγχάνουσι τὴν προαίρεσιν ἔχοντες.

Ὅτι μὲν οὖν ἔστι τι τοιοῦτον λόγων γένος, καὶ ὅτι τοιαύτης ἐφίενται δυνάμεως οὓς καλοῦμεν σοφιστάς, δῆλον. πόσα δ' ἐστὶν εἶδη τῶν λόγων τῶν

bunların arasında en kolay üretileni ve en yaygın olanı adlara dayananıdır. Tartışmaya şeylerin kendilerini getirmek diye bir şey söz konusu değildir, ama adlar şeylere karşılık gelsin diye kullanılan simgeler olduğu için, adlardan çıkan sonucun şeyler için de geçerli olduğunu düşünmeye meylederiz—hesap yapanların bilyeler¹ için düşündükleri gibi. Ama benzerlik yok. Sonuçta adlar ve kavramların [*logos*] çokluğu sınırlı, şeylerin sayısı ise sonsuz. Öyleyse aynı kavramın [*logos*] ve tek bir adın birçok şeye işaret etmesi kaçınılmaz. O halde, beriki durumda, bilyeleri hareket ettirmede marifetli olmayanlar bilenler tarafından yanıltılırlar, aynı tarzda, tartışmalarda [*logos*] da, adların güçleri konusunda deneyimsiz olanlar safsataya düşerler—hem kendileri konuşurken hem de başkalarını dinlerken. Dolayısıyla, hem bu sebepten hem de daha sonra dile getireceğimiz sebeplerden ötürü, çıkarım ve çürütme gibi görünse de öyle olmayan şeyler vardır.

[20] Kimileri için bilge görülmek, bilge olup da öyle görülmemekten daha faydalı olduğuna göre (nitekim sofistçe olan bilge görünmek ama olmamaktır, zaten sofist de bilge görünüp öyle olmamak üzerinden kazanç sağlayandır), açık ki, bu kişiler için gerekli olan bir bilgenin işlerini yapıyor olmak ama yapıyor görülmemekten ziyade yapmadan yapıyor sanılmaktır. Birebir söylemek gerekirse, her bir durumda bilenin işi, bildiği konuda yanıl<t>mamak ve yanıl<t>anı ifşa edebilmektir. Bunların birinde marifet bir temellendirme [*logos*] ortaya koyabilmektedir, diğerindeyse yakalayabilmekte. Öyleyse bilgiçlik taslamak² isteyenin, sözü edilen akıl yürütme cinsini incelemesi gerekir; ne de olsa bu onun çıkarına. Sonuçta böyle bir beceri [*dynamis*] onu bilge gösterecektir—onların hasbelkader tercihi de bu zaten.

[32] Açık ki böyle bir akıl yürütme [*logos*] cinsi var ve sofist dediklerimiz bu gibi bir beceriyi arıyor. Sofistçe akıl yürütme türlerinin neler olduğunu,

σοφιστικῶν, καὶ ἐκ πόσων τὸν ἀριθμὸν ἢ δύναμις αὕτη συνέστηκε, καὶ πόσα μέρη τυγχάνει τῆς πραγματείας ὄντα, καὶ περὶ τῶν ἄλλων τῶν συντελούντων εἰς τὴν τέχνην ταύτην ἤδη λέγωμεν.

2. Ἔστι δὴ τῶν ἐν τῷ διαλέγεσθαι λόγων τέτταρα γένη, διδασκαλικοὶ καὶ διαλεκτικοὶ καὶ πειραστικοὶ καὶ ἐριστικοί, διδασκαλικοὶ μὲν οἱ ἐκ τῶν οἰκείων ἀρχῶν ἐκάστου μαθήματος καὶ οὐκ ἐκ τῶν τοῦ ἀποκρινομένου δοξῶν συλλογιζόμενοι (δεῖ γὰρ πιστεύειν τὸν μανθάνοντα), διαλεκτικοὶ δ' οἱ ἐκ τῶν ἐνδόξων συλλογιστικοὶ ἀντιφάσεως, πειραστικοὶ δ' οἱ ἐκ τῶν δοκούντων τῷ ἀποκρινομένῳ καὶ ἀναγκαίῳ εἰδέναι τῷ προσποιουμένῳ ἔχειν τὴν ἐπιστήμην (ὃν τρόπον δέ, διώρισται ἐν ἑτέροις), ἐριστικοὶ δ' οἱ ἐκ τῶν φαινομένων ἐνδόξων μὴ ὄντων δὲ συλλογιστικοὶ ἢ φαινόμενοι συλλογιστικοί. περὶ μὲν οὖν τῶν ἀποδεικτικῶν ἐν τοῖς Ἀναλυτικοῖς εἴρηται, περὶ δὲ τῶν διαλεκτικῶν καὶ πειραστικῶν ἐν τοῖς ἄλλοις· περὶ δὲ τῶν ἀγωνιστικῶν καὶ ἐριστικῶν νῦν λέγωμεν.

3. Πρῶτον δὴ ληπτέον πόσων στοχάζονται οἱ ἐν τοῖς λόγοις ἀγωνιζόμενοι καὶ διαφιλονεικοῦντες. ἔστι δὲ πέντε ταῦτα τὸν ἀριθμὸν, ἔλεγχος καὶ ψεῦδος καὶ παράδοξον καὶ σολοικισμὸς καὶ πέμπτον τὸ ποιῆσαι ἀδολεσχήσαι τὸν προσδιαλεγόμενον· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ πολλάκις ἀναγκάζεσθαι ταὐτὸ λέγειν· ἢ τὸ μὴ ὄν, ἀλλὰ τὸ φαινόμενον ἕκαστον εἶναι τούτων. μάλιστα μὲν γὰρ προαιροῦνται φαίνεσθαι ἐλέγχοντες, δεύτερον δὲ ψευδόμενόν τι δεικνύναι, τρίτον εἰς παράδοξον ἄγειν, τέταρτον δὲ σολοικίζειν ποιεῖν· τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ ποιῆσαι τῇ λέξει βαρβαρίζειν ἐκ τοῦ λόγου τὸν ἀποκρινόμενον· τελευταῖον δὲ τὸ πλεονάκις ταὐτὸ λέγειν.

sayıca kaçının bu becerinin bileşenleri olduğunu, hangi kısımların bu incelemenin konusuna denk düştüğünü ve bu sanata katkıda bulunan diğer unsurları konuşalım.

[38] 2. Tartışmalarda dört akıl yürütme cinsi vardır: Öğretici [*didaktik*], eytişimci [*diyalektik*], deneyici³ [*peirastik*] ve didişmeci [*eristik*]. *Didaktik* olanlar yanıtlayanın kanılarından değil de her bir öğretinin kendine has ilkelerinden çıkarılanlardır (öğrenenin ikna olması gerekir). *Diyalektik* olanlar ise yaygın kanılardan çelişkiler çıkaranlar. *Peirastik* olanlar ise yanıtlayanın kanılarına ve bilgi edinmek isteyeninin önceden zorunlu olarak bilmesi gerekenlere dayananlar (ne tarzda, başka bir yerde⁴ belirtmiştik). *Eristik* olanlar ise yaygın kanı görünen ama aslında olmayan öncüllerden çıkarılan ya da görünürde çıkarılanlardır. Kanıtlayıcı [*apodeiktik*] olanları Çözümlemeler’de konuşmuştuk, *diyalektik* ve *peirastik* olanları da bir başka yerde⁵. Şimdi de dalaşmacı [*agonistik*] ve *eristik* olanlardan konuşalım.

[165b13] 3. İlk tartışma sırasında dalaşmacı bir tavır sergileyen ve dostluğu nifaka dönüştürenlerin elde etmek istedikleri nelerdir, onu kavrayalım. Bunlar sayıca beştir: Çürütme, yanlışlama⁶, *paradoks*, dil bilgisi hatası⁷ [*soloikismos*] ve beşincisi, muhatabın gevelemesi (bu ise aynı şeyi tekrar tekrar söylemeye mecbur bırakmaktır). Ya da, <hakikaten> olmasa da, bunların her birini görünürde elde etme. En çok tercih ettikleri çürütür görünmektir, ikincisi <muhatabın> yanıldığını⁸ ispatlama, üçüncüsü onu *paradoksa* sürükleme, dördüncüsü dil hatası yaptırma (bu ise yanıt vereni akıl yürütme sonucu barbar⁹ gibi konuşmaya itmektir). Sonuncusu ise aynı şeyi defalarca söyletme.

4. Τρόποι δ' εἰσὶ τοῦ μὲν ἐλέγχειν δύο· οἱ μὲν γὰρ εἰσι παρὰ τὴν λέξιν, οἱ δ' ἔξω τῆς λέξεως. ἔστι δὲ τὰ μὲν παρὰ τὴν λέξιν ἐμποιοῦντα τὴν φαντασίαν ἐξ τὸν ἀριθμόν· ταῦτα δ' ἐστὶν ὁμωνυμία, ἀμφιβολία, σύνθεσις, διαίρεσις, προσωδία, σχῆμα λέξεως. τούτου δὲ πίστις ἢ τε διὰ τῆς ἐπαγωγῆς καὶ συλλογισμός, ἂν τε ληφθῇ τις ἄλλος, καὶ ὅτι τοσαυταχῶς ἂν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι καὶ λόγοις μὴ ταὐτὸ δηλώσαιμεν.

εἰσὶ δὲ παρὰ μὲν τὴν ὁμωνυμίαν οἱ τοιοῖδε τῶν λόγων, οἷον ὅτι μανθάνουσιν οἱ ἐπιστάμενοι· τὰ γὰρ ἀποστοματιζόμενα μανθάνουσιν οἱ γραμματικοί. τὸ γὰρ μανθάνειν ὁμώνυμον, τό τε ξυνιέναι χρώμενον τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τὸ λαμβάνειν ἐπιστήμην.

καὶ πάλιν ὅτι τὰ κακὰ ἀγαθὰ· τὰ γὰρ δέοντα ἀγαθὰ, τὰ δὲ κακὰ δέοντα. διττὸν γὰρ τὸ δέον, τό τ' ἀναγκαῖον, ὃ συμβαίνει πολλάκις καὶ ἐπὶ τῶν κακῶν (ἔστι γὰρ κακόν τι ἀναγκαῖον), καὶ τὰγαθὰ δὲ δέοντά φαμεν εἶναι.

ἔτι τὸν αὐτὸν καθῆσθαι καὶ ἐστάναι, καὶ κάμνειν καὶ ὑγιαίνειν. ὅσπερ γὰρ ἀνίστατο, ἔστηκεν, καὶ ὅσπερ ὑγιάζετο, ὑγιαίνει· ἀνίστατο δ' ὁ καθήμενος καὶ ὑγιάζετο ὁ κάμνων. τὸ γὰρ τὸν κάμνοντα ὀτιοῦν ποιεῖν ἢ πάσχειν οὐχ ἓν σημαίνει, ἀλλ' ὅτε μὲν ὅτι ὁ νῦν κάμνων, ὅτε δ' ὡς ἔκαμνε πρότερον. πλήν ὑγιάζετο μὲν καὶ κάμνων καὶ ὁ κάμνων· ὑγιαίνει δ' οὐ κάμνων, ἀλλ' ὁ κάμνων, οὐ νῦν, ἀλλ' ὁ πρότερον.

παρὰ δὲ τὴν ἀμφιβολίαν οἱ τοιοῖδε, τὸ βούλεσθαι λαβεῖν με τοὺς πολεμίους. καὶ ἄρ' ὃ τις γινώσκει, τοῦτο γινώσκει; καὶ γὰρ τὸν γινώσκοντα καὶ τὸ γινωσκόμενον ἐνδέχεται ὥς γινώσκοντα σημῆναι τούτῳ τῷ λόγῳ. καὶ ἄρα ὃ ὀρᾷ τις, τοῦτο ὀρᾷ; ὀρᾷ δὲ τὸν κίονα, ὥστε ὀρᾷ ὁ κίων. καὶ ἄρα ὃ σὺ φῆς εἶναι, τοῦτο σὺ φῆς εἶναι; φῆς δὲ λίθον εἶναι, σὺ ἄρα φῆς λίθος εἶναι. καὶ ἄρ' ἔστι σιγῶντα λέγειν; διττὸν γὰρ

[165b23] 4. Çürütmenin iki yolu var: (A) Bazıları dilin kullanımına¹⁰ [*leksis*] bağlıdır¹¹, (B) bazılarının ise dilin kullanımıyla alakası yoktur¹². Dilin kullanımına bağlı olarak hayali bir çürütme yaratmanın yolları sayıca altıdır: (A1) Eşadlılık¹³, (A2) müphemlik¹⁴, (A3) birleştirme¹⁵, (A4) bölme¹⁶, (A5) vurgu işareti¹⁷ ve (A6) dilin kullanım [*leksis*] şekli¹⁸. Bunlara örneklerden ve çıkarımlardan hareketle ikna olunabilir. Başka şekilde de olmaz; aynı şeyi yinelemedikçe sayıca bu kadar adla ve kavramla [*logos*] açıklayabiliriz.

[165b31] (A1) Şu gibi akıl yürütmeler eşadlılığa [*homonymia*] dayanır: "Yalnızca bilenler öğrenir; çünkü yalnızca okuma yazma bilenler onlara dikte edilenleri öğrenebilirler." Burada "öğrenmek" eşadlı: Hem bilgiyi kullanarak anlama, hem bilgiyi edinme.

[34] Yine, "kötüler iyidir, çünkü var olması gerekenler iyidir, kötülüklerin de olması gerekir". Burada "olması gerekir" iki anlamlı, biri "kaçınılmaz", ki çoğu kez kötü şeyler için durum budur (ne de olsa kaçınılmaz olan bir kötü vardır)¹⁹, ayrıca iyi şeylerin de olması gerektiğini söyleriz²⁰.

[166a] Dahası, "oturmak ve ayakta durmak, hastalanmak ve sağlığına kavuşmak aynı şeydir, çünkü ayağa kalkmış olan ayakta ve iyileşen sağlığına kavuşuyordur; öte yandan ayağa kalkan oturandır, iyileşen de hasta olan." Hasta olanın yaptığı yahut maruz kaldığı şeyler tek bir şeye işaret etmez; bazen an itibarıyla hasta olana işaret eder, bazen de daha önce hasta olana.

[7] (A2) Şunlar da müphemiyete [*amphibolia*] dayanır: "Bırakın düşman yakalasın"²¹. "Bir şeyi bilen, bunu biliyordur"; burada "bunu" sözcüğü bilen bilmesine de işaret edebilir, bilgi nesnesine de. Ayrıca "biri bir şeyi görüyorsa, o şeyin görüşü vardır, sütunu görüyor; o halde sütunun görüşü vardır". Ayrıca, "neyin olduğunu söylüyorsan, onun sen olduğunu söylüyorsun; taşın olduğunu söylüyorsun, o halde sen taş olduğunu söylüyorsun." Dahası, "sessizin konuşması vardır, değil mi?", burada da iki anlamlılık

καὶ τὸ σιγῶντα λέγειν, τό τε τὸν λέγοντα σιγᾶν καὶ τὸ τὰ λεγόμενα.

εἰσὶ δὲ τρεῖς τρόποι τῶν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν, εἰς μὲν ὅταν ἡ ὁ λόγος ἡ τοῦνομα κυρίως σημαίνει πλείω, οἷον ἀετὸς καὶ κύων· εἰς δὲ ὅταν εἰωθότες ὦμεν οὕτω λέγειν· τρίτος δὲ ὅταν τὸ συντεθὲν πλείω σημαίνει, κεχωρισμένον δὲ ἀπλῶς, οἷον τὸ ἐπίσταται γράμματα. ἐκάτερον μὲν γάρ, εἰ ἔτυχεν, ἓν τι σημαίνει, τὸ ἐπίσταται καὶ τὰ γράμματα· ἄμφω δὲ πλείω, ἡ τὸ τὰ γράμματα αὐτὰ ἐπιστήμην ἔχειν ἢ τῶν γραμμάτων ἄλλον.

Ἡ μὲν οὖν ἀμφιβολία καὶ ὁμωνυμία παρὰ τούτους τοὺς τρόπους ἐστίν, παρὰ δὲ τὴν σύνθεσιν τὰ τοιάδε, οἷον τὸ δύνασθαι καθήμενον βαδίζειν καὶ μὴ γράφοντα γράφειν. οὐ γὰρ ταῦτὸ σημαίνει, ἂν διελὼν τις εἴπη καὶ συνθεῖς, ὥς δυνατόν τὸ καθήμενον βαδίζειν· καὶ τοῦθ' ὡσαύτως ἂν τις συνθῇ, τὸ μὴ γράφοντα γράφειν· σημαίνει γὰρ ὥς ἔχει δύναμιν τοῦ μὴ γράφοντα γράφειν. ἐὰν δὲ μὴ συνθῇ, ὅτι ἔχει δύναμιν, ὅτε οὐ γράφει, τοῦ γράφειν. καί, μανθάνει νῦν γράμματα, εἴπερ ἐμάνθανεν ἂ ἐπίσταται. ἔτι τὸ ἐν μόνον δυνάμενον φέρειν πολλὰ δύνασθαι φέρειν.

Παρὰ δὲ τὴν διαίρεσιν, ὅτι τὰ πέντ' ἐστὶ δύο καὶ τρία, καὶ περιττὰ καὶ ἄρτια, καὶ τὸ μείζον ἴσον· τοσοῦτον γὰρ καὶ ἔτι πρὸς. ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος διηρημένος καὶ συγκεείμενος οὐκ αἰεὶ ταῦτὸ σημαίνειν ἂν δόξειεν, οἷον “ἐγὼ σ' ἔθηκα δούλον ὄντ' ἐλεύθερον” καὶ τὸ “πεντήκοντ' ἀνδρῶν ἑκατὸν λίπε δῖος Ἀχιλλεύς.”

Παρὰ δὲ τὴν προσωδίαν ἐν μὲν τοῖς ἄνευ γραφῆς διαλεκτικοῖς οὐ ῥάδιον ποιῆσαι λόγον, ἐν δὲ τοῖς γεγραμμένοις καὶ ποιήμασι μᾶλλον, οἷον καὶ τὸν Ὅμηρον ἔνιοι διορθοῦνται πρὸς τοὺς ἐλέγχοντας ὥς ἀτόπως εἰρηκότα “τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὄμβρῳ.”

sözkonusu, hem konuşan sessiz olabilir, hem de konu sessizlik olabilir.

[14] Eşadlılığın ve müphemiyetin üç tarzı vardır: (i) İfade [logos] ya da ad esasen birden fazla şeye işaret edebilir, örneğin *aetos*²² ve *kuôn*²³. (ii) Biz alışkanlıkla onları birden fazla anlamda kullanabiliriz. (iii) Tek başına *bir* şeye işaret eden sözcük başka sözcüklerle bir araya geldiğinde birden fazla anlama gelebilir, sözgelişi "harflerin bilgisi". Zira bunlara tek başına rastlanırsa, *bir* şeye işaret ederler, ama bir araya geldiklerinde birden fazla şeye, zira hem harflerin bilgi sahibi olduğuna işaret edebilir, hem de başka birinin harflere ilişkin bilgi sahibi olduğuna.

[23] Öyleyse eşadlılık ve müphemiyet bu şekilde. (A3) Birleştirmeye dayananlar ise şöyle: "Yürümesi mümkündür oturanın ve yazması yazmayanın." Eğer birisi sözcükleri ayırıştırır ve yeniden bir araya getirirse, aynı şeye işaret etmez, mesela "oturanın-yürümesi"²⁴ mümkündür". Aynı şekilde birinin sözcükleri yeniden bir araya getirip "yazmayanın-yazması"²⁵ mümkündür" demesi gibi. Zira bu aynı anda hem yazmanın hem yazmamanın mümkün olması anlamını taşır. Eğer bu birleştirmeyi yapmasa, söz konusu ifade birinin yazmadığında da yazma gücüne sahip olduğu anlamına gelecek. Dahası, "şimdi harfleri öğreniyor, tabii eğer bildiğini öğrenmişse"²⁶. Ayrıca "tek bir şeyi taşıyabilen, pek çok şeyi taşıyabilir"²⁷.

[33] (A4) Bölmeye dayanan ise, 5'in 2 ve 3 olmasından hareketle, hem tek hem çift olduğunu²⁸, büyüğün de küçüğe eşit olduğunu söylemek gibidir, ne de olsa hem bu kaddır hem de daha fazlası²⁹. Nitekim aynı ifadenin bölündüğünde ve birleştirildiğinde daima aynı anlama geldiği düşünülemez. Sözgelişi "özgür yaptım seni köle"³⁰ ve "tanrısal Akhilleus yüz adam bıraktı eli"³¹.

[166b] (A5) Vurgu işaretine [prosôidia] dayanan akıl yürütmeyi yazılı olmayan tartışmada yapmak kolay değil; yazıda ve şiirde ise bu daha kolay, sözgelişi kimileri Homeros'un "τὸ μὲν οὐ καταπύθεται ὀμβρῶν"

λύουσι γὰρ αὐτὸ τῇ προσωδία, λέγοντες τὸ οὐ
ὀξύτερον. καὶ τὸ περὶ τὸ ἐνύπνιον τοῦ Ἀγαμέμνονος,
ὅτι οὐκ αὐτὸς ὁ Ζεὺς εἶπεν “δίδομεν δέ οἱ εὖχος
ἀρέσθαι,” ἀλλὰ τῷ ἐνυπνίῳ ἐνετέλλετο δίδόναι. τὰ
μὲν οὖν τοιαῦτα παρὰ τὴν προσωδίαν ἐστίν.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ σχῆμα τῆς λέξεως συμβαίνουσιν,
ὅταν τὸ μὴ ταῦτο ὡσαύτως ἐρμηνεύηται, οἷον τὸ
ἄρρεν θῆλυ ἢ τὸ θῆλυ ἄρρεν, ἢ τὸ μεταξὺ θάτερον
τούτων, ἢ πάλιν τὸ ποιὸν ποσὸν ἢ τὸ ποσὸν ποιόν, ἢ
τὸ ποιοῦν πάσχον ἢ τὸ διακείμενον ποιεῖν, καὶ τὰλλα
δ', ὡς διήρηται πρότερον. ἔστι γὰρ τὸ μὴ τῶν ποιεῖν
ὄν ὡς τῶν ποιεῖν τι τῇ λέξει σημαίνειν. οἷον τὸ
ὕγιαίνειν ὁμοίως τῷ σχήματι τῆς λέξεως λέγεται τῷ
τέμνειν ἢ οἰκοδομεῖν· καίτοι τὸ μὲν ποιόν τι καὶ
διακείμενόν πως δηλοῖ, τὸ δὲ ποιεῖν τι. τὸν αὐτὸν δὲ
τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Οἱ μὲν οὖν παρὰ τὴν λέξιν ἔλεγχοι ἐκ τούτων τῶν
τόπων εἰσὶν· τῶν δ' ἔξω τῆς λέξεως παραλογισμῶν
εἶδη ἐστὶν ἐπτά, ἐν μὲν παρὰ τὸ συμβεβηκός,
δεύτερον δὲ τὸ ἀπλῶς ἢ μὴ ἀπλῶς ἀλλὰ πῇ ἢ ποῦ ἢ
ποτέ ἢ πρὸς τι λέγεσθαι, τρίτον δὲ τὸ παρὰ τὴν τοῦ
ἐλέγχου ἄγνοιαν, τέταρτον δὲ τὸ παρὰ τὸ ἐπόμενον,
πέμπτον δὲ τὸ παρὰ <τὸ> τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν,
ἕκτον δὲ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον τιθέναι, ἕβδομον δὲ τὸ
τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν.

5. Οἱ μὲν οὖν παρὰ τὸ συμβεβηκός παραλογισμοί
εἰσιν, ὅταν ὁμοίως ὁτιοῦν ἀξιωθῇ τῷ πράγματι καὶ τῷ
συμβεβηκότητι ὑπάρχειν. ἐπεὶ γὰρ τῷ αὐτῷ πολλὰ
συμβέβηκεν, οὐκ ἀνάγκη πᾶσι τοῖς κατηγορουμένοις,
καὶ καθ' οὐ κατηγορεῖται, ταῦτα πάντα ὑπάρχειν.
οἷον εἰ ὁ Κορίσκος ἕτερον ἀνθρώπου, αὐτὸς αὐτοῦ
ἕτερος· ἔστι γὰρ ἄνθρωπος. ἢ εἰ Σωκράτους ἕτερος, ὁ
δὲ Σωκράτης ἄνθρωπος, ἕτερον ἀνθρώπου φασὶν

dizesini, bunu saçma addederek eleştirenlere karşı, “oû”daki vurgu işaretini değiştirip, onu daha keskin “oû” yaparak savunurlar³². Dahası, Agamemnon’un rüyası hakkındaki parçada da, Zeus’un kendisine “biz onun ün kazanmasını sağlıyoruz [δίδομεν]” dedirtmez, daha ziyade bunu rüyayla kazandırırılar [διδόμεν]. Öyleyse vurgu işaretine dayananlar da bu şekilde.

[10] (A6) Dilin kullanım şekline dayanan ise, aynı olmayan şeyler aynıymış gibi aktarıldığında ortaya çıkar, sözgelişi eril için dişil kullanıldığında, ya da dişil için eril—veya bunlardan biri için *neutrum* kullanıldığında. Yine, bir nitelik bir nicelik için kullanıldığında ya da nicelik nitelik için veya edilgin bir fiil etkinmiş gibi kullanıldığında, ya da bir durum için etkin bir fiil kullanıldığında—daha önce yaptığımız diğer ayrımlarda da benzer şekilde. Nitekim dilin kullanım şekli etkin olmayan bir şeyi etkinmiş gibi yansıtabilir. Nitekim “semirme”³³ dilin kullanım şekli bakımından “kesme” ve “inşa etme” gibidir. Halbuki birincisi bir çeşit nitelik ve duruma³⁴ ışık tutar, diğerleri ise etkin olmaya. Diğerleri de bu minvalde.

[20] Öyleyse dilin kullanımına dayanan çürütmeler burarlardan çıkar. (B) Dilin kullanımına dayananlar dışındaki saf-sata türleri ise yedi: (B1) Biri ilineğe bağlı³⁵, (B2) ikincisi mutlak anlamda ya da mutlak anlamı yerine belli bir bağlam, yer, zaman ya da ilişki anlamında almayla³⁶, (B3) üçüncüsü çürütmeye ilişkin bilgisizlik yüzünden³⁷, (B4) dördüncüsü izleyen sonuca bağlı³⁸, (B5) beşincisi başlangıçta <soru konusu olan şeyi kanıtlanmış> kabul etmeyle³⁹, (B6) altıncısı neden olmayanı nedenmiş gibi ele almayla⁴⁰, (B7) yedincisi ise pek çok soruyu tek bir soru haline getirmeyle⁴¹ ortaya çıkıyor.

[29] 5. (B1) İlineğe [*symbebêkos*] dayanan saf-satalar herhangi bir yüklem hem şeyin kendisinde hem de onun ilineklelerinde bulunduğu iddia edildiğinde söz konusu olur. Aynı şeyin pek çok ilineği olduğu için, o şeyin tüm yüklemelerinin hem yüklendikleri öz-nede hem de ona ait tüm ilineklelerde bulunması zorunlu değildir. Sözgelişi “eğer Koriskos insandan başkaysa, kendisinden de başkadır, çünkü insandır”. Ya da “eğer Koriskos Sokrates’ten başkaysa, Sokrates ise insan-sa,” ilineğe dayanarak derler

ώμολογηκέναι διὰ τὸ συμβεβηκέναι, οὐ ἔφησεν ἕτερον εἶναι, τοῦτον εἶναι ἄνθρωπον.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ ἀπλῶς τόδε ἢ πῇ λέγεσθαι καὶ μὴ κυρίως, ὅταν τὸ ἐν μέρει λεγόμενον ὡς ἀπλῶς εἰρημένον ληφθῇ, οἷον εἰ τὸ μὴ ὄν ἐστι δοξαστόν, ὅτι τὸ μὴ ὄν ἔστιν· οὐ γὰρ ταῦτόν εἶναί τέ τι καὶ εἶναι ἀπλῶς. ἢ πάλιν ὅτι τὸ ὄν οὐκ ἔστιν ὄν, εἰ τῶν ὄντων τι μὴ ἔστιν, οἷον εἰ μὴ ἄνθρωπος. οὐ γὰρ ταῦτό μὴ εἶναί τι καὶ ἀπλῶς μὴ εἶναι· φαίνεται δὲ διὰ τὸ πάρεγγυς τῆς λέξεως καὶ μικρὸν διαφέρειν τὸ εἶναί τι τοῦ εἶναι καὶ τὸ μὴ εἶναί τι τοῦ μὴ εἶναι. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ παρὰ τὸ πῇ καὶ τὸ ἀπλῶς. οἷον εἰ ὁ Ἰνδὸς ὅλος μέλας ὦν λευκός ἐστι τοὺς ὀδόντας· λευκός ἄρα καὶ οὐ λευκός ἐστιν. ἢ εἰ ἄμφω πῇ, ὅτι ἅμα τὰ ἐναντία ὑπάρχει. τὸ δὲ τοιοῦτον ἐπ' ἐνίων μὲν παντὶ θεωρῆσαι ῥάδιον, οἷον εἰ λαβὼν τὸν Αἰθίοπα εἶναι μέλανα τοὺς ὀδόντας ἔροιτ' εἰ λευκός· εἰ οὖν ταύτῃ λευκός, ὅτι μέλας καὶ οὐ μέλας, οἷοιτο διειλέχθαι συλλογιστικῶς τελειώσας τὴν ἐρώτησιν. ἐπ' ἐνίων δὲ λανθάνει πολλάκις, ἐφ' ὅσων, ὅταν πῇ λέγεται, καὶ τὸ ἀπλῶς δόξειεν ἀκολουθεῖν, καὶ ἐν ὅσοις μὴ ῥάδιον θεωρῆσαι πότερον αὐτῶν κυρίως ἀποδοτέον. γίνεται δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν οἷς ὁμοίως ὑπάρχει τὰ ἀντικείμενα· δοκεῖ γὰρ ἢ ἄμφω ἢ μηδέτερον δοτέον ἀπλῶς εἶναι κατηγορεῖν, οἷον εἰ τὸ μὲν ἥμισυ λευκὸν τὸ δ' ἥμισυ μέλαν, πότερον λευκὸν ἢ μέλαν;

Οἱ δὲ παρὰ τὸ μὴ διωρίσθαι τί ἐστι συλλογισμὸς ἢ τί ἔλεγχος, ἀλλὰ παρὰ τὴν ἔλλειψιν γίνονται τοῦ λόγου· ἔλεγχος μὲν γὰρ ἀντίφασις τοῦ αὐτοῦ καὶ ἐνός, μὴ ὀνόματος ἀλλὰ πράγματος, καὶ ὀνόματος μὴ συνωνύμου ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν δοθέντων, ἐξ ἀνάγκης, μὴ συναριθμουμένου τοῦ ἐν ἀρχῇ, κατὰ ταῦτό καὶ πρὸς ταῦτό καὶ ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τὸ ψεύσασθαι περὶ

ki, “başka olduğu söylenen kişinin insan olması sebebiyle, Koriskos’un insandan başka bir şey olduğunda uzlaşmıştır”.

[38] (B2) Belli bir şeyin mutlak anlamda [*haplôs*] ya da esas anlamıyla değil de belli bir bağlamda ifade edilmesine dayanan safsatalar, kısmî/tikel bir biçimde söylenen bir şey mutlak bir biçimde ifade edilmiş gibi ele alındığında söz konusu olur. Mesele “değil mi ki bir var-olmayan düşünülebilir⁴², var-olmayan vardır”; çünkü belli bir şey olmakla mutlak anlamda var olmak aynı değildir. Yine, “varolan, eğer var olanlardan biri değilse, sözgelişi insan değilse, varolan değildir” de böyle bir safsatadır, çünkü belli bir şey olmamakla mutlak anlamda var olmamak aynı değil. Görünen o ki söyleyiş [*leksis*] yakınlığından ve bir şey olmakla var olmak arasında ve var olmamakla bir şey olmamak arasında küçük bir fark olmasından ötürü bu böyle. Bir yüklem bir şey için belli bir bağlamda ve mutlak anlamda söylendiğinde de benzer şekilde. Örneğin eğer bütünüyle siyah bir Hintlinin dişleri beyaz ise, “bu kişi hem beyazdır hem değil” derler. Ya da her ikisi de belli bir bağlamda özneye ait ise, karşıtların her ikisinin de özneye aynı anda bulunduğunu söylerler. Bazı durumlarda böylesi bir safsata herkes tarafından kolayca tespit edilebilir [*theôrêsai*]. Sözgelişi bir Habeş’in siyah olduğu kabul edildikten sonra, onun dişlerinin beyaz olup olmadığını soran biri, eğer bu açıdan beyazsa, sorularının sonucunda onun hem siyah olduğunu hem de olmadığını tam bir çıkarımla ortaya koyduğunu düşünebilir. Bazı durumlarda ise, bu gibi bir safsata pek çok kişinin dikkatinden kaçabilir: Bir yüklem bir özne için yalnızca belli bir bağlamda söylendiğinde, mutlak bir yüklem de onu izlediği sanılabilir, bu durumlarda ona atfedilen esas yüklem hangisi olduğunu tespit etmek kolay olmaz. Bu gibi bir durum birbirinin aksi yüklemeler özneye benzer şekilde atfedildiğinde de ortaya çıkar. Zira ya her ikisinin de yüklenmesi ya da hiçbirinin yüklenmemesi gerektiği düşünülür. Sözgelişi bir şey yarı beyaz yarı siyahsa, acaba siyah mıdır beyaz mı?

[167a22] (B3) Bazıları da çıkarımla çürütmenin ne olduğunun belirlenmemiş olmasına, tanımında [*logos*] bazı şeylerin eksik kalmasına dayanır; zira çürütme bir ve aynı yüklem verilmemiş olanlardan hareketle, zorunlu olarak, başlangıçta <aranan şeyi “neden” diye> hesaba katmadan, aynı bağlamda, aynı ilişkide, aynı tarzda ve zamanda ortaya konan çelişgidir—yalnızca adın değil, şeyin de, adın da eşanlamlısının değil, kendisinin. Bir şeye dair hatalı bir çürütmeyi de aynı tarzda

τινος. ἔνιοι δὲ ἀπολιπόντες τι τῶν λεχθέντων φαίνονται ἐλέγχειν, οἷον ὅτι ταὐτὸ διπλάσιον καὶ οὐ διπλάσιον· τὰ γὰρ δύο τοῦ μὲν ἐνὸς διπλάσια, τῶν δὲ τριῶν οὐ διπλάσια. ἢ εἰ τὸ αὐτὸ τοῦ αὐτοῦ διπλάσιον καὶ οὐ διπλάσιον, ἀλλ' οὐ κατὰ ταυτό· κατὰ μὲν γὰρ τὸ μῆκος διπλάσιον, κατὰ δὲ τὸ πλάτος οὐ διπλάσιον. ἢ εἰ τοῦ αὐτοῦ καὶ κατὰ ταὐτὸ καὶ ὡσαύτως, ἀλλ' οὐχ ἅμα· διόπερ ἐστὶ φαινόμενος ἔλεγχος. ἔλκοι δ' ἂν τις τοῦτον καὶ εἰς τοὺς παρὰ τὴν λέξιν.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν γίνονται μὲν οὕτως καὶ τοσαυταχῶς ὅσαχῶς ἐνδέχεται τὸ ἐξ ἀρχῆς αἰτεῖσθαι, φαίνονται δ' ἐλέγχειν διὰ τὸ μὴ δύνασθαι συνορᾶν τὸ ταῦτον καὶ τὸ ἕτερον.

Ὁ δὲ παρὰ τὸ ἐπόμενον ἔλεγχος διὰ τὸ οἶεσθαι ἀντιστρέφειν τὴν ἀκολουθήσιν. ὅταν γὰρ τοῦδε ὄντος ἐξ ἀνάγκης τοδὶ ἦ, καὶ τοῦδε ὄντος οἷονται καὶ θάτερον εἶναι ἐξ ἀνάγκης. ὅθεν καὶ αἱ περὶ τὴν δόξαν ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἀπάται γίνονται. πολλάκις γὰρ τὴν χολὴν μέλι ὑπέλαβον διὰ τὸ ἔπεςθαι τὸ ξανθὸν χρῶμα τῷ μέλιτι· καὶ ἐπεὶ συμβαίνει τὴν γῆν ὕσαντος γίνεσθαι διάβροχον, κἂν ἢ διάβροχος, ὑπολαμβάνομεν ὕσαι. τὸ δ' οὐκ ἀναγκαῖον. ἐν τε τοῖς ῥητορικοῖς αἱ κατὰ τὸ σημεῖον ἀποδείξεις ἐκ τῶν ἐπομένων εἰσίν. βουλόμενοι γὰρ δεῖξαι ὅτι μοιχός, τὸ ἐπόμενον ἔλαβον, ὅτι καλλωπιστής ἢ ὅτι νύκτωρ ὁρᾶται πλανώμενος. πολλοῖς δὲ ταῦτα μὲν ὑπάρχει, τὸ δὲ κατηγορούμενον οὐχ ὑπάρχει. ὁμοίως δὲ καὶ ἐν τοῖς συλλογιστικοῖς, οἷον ὁ Μελίσσου λόγος ὅτι ἄπειρον τὸ ἅπαν, λαβὼν τὸ μὲν ἅπαν ἀγέννητον (ἐκ γὰρ μὴ ὄντος οὐδὲν ἂν γενέσθαι), τὸ δὲ γενόμενον ἐξ ἀρχῆς γενέσθαι. εἰ μὴ οὖν γέγονεν, ἀρχὴν οὐκ ἔχει τὸ πᾶν, ὥστ' ἄπειρον. οὐκ ἀνάγκη δὲ τοῦτο συμβαίνειν· οὐ γὰρ εἰ τὸ γενόμενον ἅπαν ἀρχὴν ἔχει, καὶ εἴ τι ἀρχὴν ἔχει, γέγονεν, ὥσπερ οὐδ' εἰ ὁ πυρέττων θερμός, καὶ τὸν θερμὸν ἀνάγκη πυρέττειν.

ele almak gerekir. Bazıları sözü edilenlerden birini⁴³ devre dışı bırakır ve “aynı şey hem çifttir, hem de değil, çünkü iki birin çift katıdır ama üçün değil” gibi bir görünürde çürütme yaparlar. Ya da, “bir şey aynı şeyin hem çift katıdır, hem de değil” derler, ama aynı bağlamda değil, zira uzunluk bakımından çift katıdır, genişlik bakımından değil. Ya da aynı şeye ilişkin aynı bağlamda ve aynı tarzda çift katı olsa bile, aynı zamanda olmayabilir; bu yüzden görünürde çürütmedir. Bu da dilin kullanımına dayananlara taşınabilir.

[36] (B5) Başlangıçta <soru konusu olan şeyi kanıtlanmış> kabul etmeye dayanan, başlangıçta beklenen şeyle aynı şekilde ve aynı sayıda farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bunun çürütme görünmesinin sebebi insanların aynı olanı ve başkayı bir defada/arada görme gücünün olmaması.

[167b] (B4) Sonuca dayanan çürütme birbirini takip eden neden ve sonucun tersine çevrilebilir olduğunun düşünülmesinden ileri gelir: “*Bu [X] olduğunda zorunlu olarak şu [Y] da oluyorsa, şu [Y] olduğunda da zorunlu olarak öteki [X] de olur.*” Duyumlardan hareketle edinilen kanılar hakkındaki yanılgıların ortaya çıkma sebebi de bu. Zira çoğu zaman bala sarı rengin eşlik etmesi sebebiyle safranın da bal olduğu sanılır; yağmur yağdığında da toprağın nemli olmasından ötürü, toprak nemli olduğunda yağmur yağdı sanırız. Ama bu zorunlu değil. Retorikte de işarete/ime dayanan kanıtlama sonuca dayanır. Birinin zina yaptığını göstermek istediklerinde, zina yapanlara özgü hayata ilişkin sonuçları ele alırlar—güzel giyinmesini ve gece salınırken görülmüş olmasını. Halbuki bu gibi bir yaşam tarzına sahip olan, ama söz konusu suçlama kendisi için geçerli olmayan pek çok kişi vardır. Benzer şekilde çıkarımlarda da, sözgelişi Melissos, evrenin ezelî [*apeiron*] olduğunu iddia ettiği akıl yürütmesinde, evrenin oluşmamış olduğunu (ne de olsa var olmayandan hiçbir şey oluşmaz), oluşmuş olanın da bir başlangıçtan çıktığını varsayar. “Öyleyse eğer oluşmamışsa,” der, “evrenin başlangıcı yoktur, o halde evren ezelîdir.” Ama bu zorunlu bir sonuç değil. Çünkü oluşmuş olanın her zaman bir başlangıcı olsa bile, bir başlangıcı olanın oluşmuş olduğunu söylemek, tıpkı ateşi yüksek birinin sıcak olmasından hareketle sıcak birinin ateşinin yüksek olduğunu söylemek gibi, zorunlu değildir.

Ὁ δὲ παρὰ τὸ μὴ αἴτιον ὡς αἴτιον, ὅταν προσληφθῇ τὸ ἀναίτιον ὡς παρ' ἐκεῖνο γινομένου τοῦ ἐλέγχου. συμβαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον ἐν τοῖς εἰς τὸ ἀδύνατον συλλογισμοῖς· ἐν τούτοις γὰρ ἀναγκαῖον ἀναιρεῖν τι τῶν κειμένων. ἐὰν οὖν ἐγκαταριθμηθῇ ἐν τοῖς ἀναγκαίοις ἐρωτήμασι πρὸς τὸ συμβαῖνον ἀδύνατον, δόξει παρὰ τοῦτο γίνεσθαι πολλάκις ὁ ἔλεγχος, οἷον ὅτι οὐκ ἔστι ψυχὴ καὶ ζωὴ ταυτόν· εἰ γὰρ φθορᾶ γενέσεις ἐναντίον, καὶ τῇ τινὶ φθορᾶ ἔσται τις γενέσεις ἐναντίον· Ὁ δὲ θάνατος φθορὰ τις καὶ ἐναντίον ζωῇ, ὥστε γενέσεις ἢ ζωὴ καὶ τὸ ζῆν γίνεσθαι· τοῦτο δ' ἀδύνατον· οὐκ ἄρα ταυτόν ἢ ψυχὴ καὶ ἢ ζωὴ. οὐ δὴ συλλελόγισται· συμβαίνει γάρ, κἂν μὴ τις ταυτό φῇ τὴν ζωὴν τῇ ψυχῇ, τὸ ἀδύνατον, ἀλλὰ μόνον ἐναντίον ζωὴν μὲν θανάτῳ ὄντι φθορᾶ, φθορᾶ δὲ γενέσιν. ἀσυλλόγιστοι μὲν οὖν ἀπλῶς οὐκ εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, πρὸς δὲ τὸ προκείμενον ἀσυλλόγιστοι. καὶ λανθάνει πολλάκις οὐχ ἦττον αὐτοὺς τοὺς ἐρωτῶντας τὸ τοιοῦτον.

Οἱ μὲν οὖν παρὰ τὸ ἐπόμενον καὶ παρὰ τὸ μὴ αἴτιον λόγοι τοιοῦτοί εἰσιν· οἱ δὲ παρὰ τὸ τὰ δύο ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν, ὅταν λανθάνῃ πλείω ὄντα καὶ ὡς ἐνὸς ὄντος ἀποδοθῇ ἀπόκρισις μία. ἐπ' ἐνίων μὲν οὖν ῥᾶδιον ἰδεῖν ὅτι πλείω καὶ ὅτι οὐ δοτέον ἀπόκρισιν, οἷον πότερον ἢ γῇ θάλαττά ἐστιν ἢ ὁ οὐρανός; ἐπ' ἐνίων δ' ἦττον, καὶ ὡς ἐνὸς ὄντος ἢ ὁμολογοῦσι τῷ μὴ ἀποκρίνεσθαι τὸ ἐρωτώμενον, ἢ ἐλέγχεσθαι φαίνονται, οἷον ἄρ' οὗτος καὶ οὗτός ἐστιν ἄνθρωπος; ὥστ' ἂν τις τύπτῃ τοῦτον καὶ τοῦτον, ἄνθρωπον ἄλλ' οὐκ ἀνθρώπους τυπτήσῃ. ἢ πάλιν, ὦν τὰ μὲν ἐστιν ἀγαθὰ τὰ δ' οὐκ ἀγαθὰ, πάντα ἀγαθὰ ἢ οὐκ ἀγαθὰ; ὁπότερον γὰρ ἂν φῇ, ἔστι μὲν ὡς ἔλεγχον ἢ ψεῦδος φαινόμενον δόξειεν ἂν ποιεῖν· τὸ γὰρ φάναι τῶν μὴ ἀγαθῶν τι εἶναι ἀγαθὸν ἢ τῶν

[167b20] (B6) Neden olmayanı nedenmiş gibi ele almaya dayanan safsata, neden olmayan şeyi düşüncenin akışına dahil edip çürütme bunun sayesinde gerçekleşmiş gibi göstermektir. Bu gibi bir durum imkansıza giden⁴⁴ çıkarımlarda söz konusu olur. Zira bu gibi çıkarımlarda öncül-lerden birinin yıkılması gerekir. Öyleyse eğer <neden olmayan şey> imkansız sonuca götüren soruların⁴⁵ arasında sayılırsa, çoğu zaman çürütmenin buna dayanarak ortaya çıktığı sanılır. Örneğin ruhla yaşamın aynı olmadığı hakkındaki: “Eğer oluş/doğum [*genesis*] bozuluşa zıtsa, belli bir bozuluşa da belli bir oluş zıt olacak, ölüm de bir nevi bozuluş ve yaşamın zıddı, o halde yaşam doğumdur ve yaşamak doğmak—ama bu imkansız. Dolayısıyla ruhla yaşam aynı değildir.” Oysa bu ispatlanmış değil. Nitekim biri yaşamla ruhun aynı olduğunu söylemese, yalnızca yaşamın ölüme (yani bozuluşa), bozuluşun da ölüme zıt olduğunu söylese bile, aynı imkansız sonuç zaten çıkar. Öyleyse bu gibi akıl yürütmeler, mutlak olarak birer geçersiz çıkarım olmasa da, önceden ortaya konana ilişkin geçersiz çıkarımlardır. Sorgulayanların kendileri bile zaman zaman bunu gözden geçirir.

[37] Öyleyse sonuca ve neden olmayana dayanan akıl yürütmeler bu şekilde. (B7) İki sorunun tek bir soru olarak ele alınmasına dayananlar ise, çokluk gözden kaçtığında ve yanıt yalnızca tek bir soru varmış gibi bir tane olduğunda söz konusu olur. Bazen sorunun birden fazla olduğunu ve tek bir yanıt verilmemesi gerektiğini görmek kolaydır. Örneğin: “Yerküre deniz midir, gök mü?” Bazı durumlarda ise daha az kolaydır, ve tek bir soru olduğunu sananlar ya soruyu yanıtlayamaz ve bozguna uğradıklarını itiraf ederler ya da görünürde bir çürütmeye maruz kalırlar. Mesela “eğer bu [X] ve bu [Y] adamsa ve biri bunu [X] ve bunu [Y] vurursa, adam vurmuş olur, adamlar değil”. Yine, bir kısmı iyi olan bir kısmı ise olmayanlar için, “hepsi iyi midir yoksa değil mi?”. Hangisi söylene, görünürde bir çürütme yahut yanlış olarak görülecek. Ne de olsa iyi olmayana “iyi” yahut

ἀγαθῶν μὴ ἀγαθὸν ψεῦδος. ὅτε δὲ προσληφθέντων τινῶν κἂν ἔλεγχος γίνοιτο ἀληθινός, οἷον εἴ τις δοίῃ ὁμοίως ἓν καὶ πολλὰ λέγεσθαι λευκὰ καὶ γυμνὰ καὶ τυφλά. εἰ γὰρ τυφλὸν τὸ μὴ ἔχον ὄψιν πεφυκὸς δ' ἔχειν, καὶ τυφλὰ ἔσται τὰ μὴ ἔχοντα ὄψιν πεφυκότα δ' ἔχειν. ὅταν οὖν τὸ μὲν ἔχη τὸ δὲ μὴ ἔχη, τὰ ἄμφω ἔσται ἢ ὀρώντα ἢ τυφλά· ὅπερ ἀδύνατον.

6. Ἡ δὲ οὕτως διαιρετέον τοὺς φαινομένους συλλογισμοὺς καὶ ἐλέγχους, ἢ πάντας ἀνακτέον εἰς τὴν τοῦ ἐλέγχου ἄγνοϊαν, ἀρχὴν ταύτην ποιησαμένους· ἔστι γὰρ ἅπαντας ἀναλῦσαι τοὺς λεχθέντας τρόπους εἰς τὸν τοῦ ἐλέγχου διορισμόν. πρῶτον μὲν εἰ ἀσυλλόγιστοι· δεῖ γὰρ ἐκ τῶν κειμένων συμβαίνειν τὸ συμπέρασμα, ὥστε λέγειν ἐξ ἀνάγκης ἀλλὰ μὴ φαίνεσθαι. ἔπειτα καὶ κατὰ τὰ μέρη τοῦ διορισμοῦ. τῶν μὲν γὰρ ἐν τῇ λέξει οἱ μὲν εἰσι παρὰ τὸ διπτόν, οἷον ἢ τε ὁμωνυμία καὶ ὁ λόγος καὶ ἡ ὁμοιοσχημοσύνη (σύνηθες γὰρ τὸ πάντα ὡς τότε τι σημαίνειν), ἢ δὲ σύνθεσις καὶ διαίρεσις καὶ προσωδία τῷ μὴ τὸν αὐτὸν εἶναι τὸν λόγον ἢ τοῦνομα διαφέρον. ἔδει δὲ καὶ τοῦτο, καθάπερ καὶ τὸ πρᾶγμα, ταυτόν, εἰ μέλλει ἔλεγχος ἢ συλλογισμὸς ἔσεσθαι, οἷον εἰ λῶπιον, μὴ ἱμάτιον συλλογίσασθαι ἀλλὰ λῶπιον. ἀληθὲς μὲν γὰρ κάκεῖνο, ἀλλ' οὐ συλλελόγισται, ἀλλ' ἔτι ἐρωτήματος δεῖ, ὅτι ταυτόν σημαίνει, πρὸς τὸν ζητοῦντα τὸ διὰ τί.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς ὀρισθέντος τοῦ συλλογισμοῦ φανεροὶ γίνονται. τὸν αὐτὸν γὰρ ὀρισμὸν δεῖ καὶ τοῦ ἐλέγχου γίνεσθαι, πλήν προσκεῖσθαι τὴν ἀντίφασιν· ὁ γὰρ ἔλεγχος συλλογισμὸς ἀντιφάσεως. εἰ οὖν μὴ ἔστι συλλογισμὸς τοῦ συμβεβηκότος, οὐ γίνεται ἔλεγχος. οὐ γὰρ εἰ τούτων ὄντων ἀνάγκη τόδ' εἶναι, τοῦτο δ'

iyiye “iyi değil” demek yanlış. Ancak bazen birtakım öncüller eklenerek hakiki bir çürütme ortaya çıkarılabilir. Sözcelişi “beyaz”, “çiplak” ve “kör” sıfatları bir şeye olduğu gibi pek çok şeye de atfedilebilir. Eğer “kör” doğasında olduğu halde görmeye sahip olmayan ise, “körler” de doğalarında olduğu halde görmeye sahip olmayanlar olacak. Biri buna sahip olduğu anda, biri de olmadığında ise, ya her ikisi de görüyor olacak ya da her ikisi de kör—hangisi seçilirse seçilsin, imkânsız.

[168a17] 6. Görünürde çıkarımları ve çürütmeleri bu şekilde ayırmak yahut hepsini çürütmeye dair bilgisizliğe vermek, bunu da başlangıç noktası yapmak gerekir; çünkü sözünü ettiğimiz tarzların hepsi çürütmenin tanımına göre çözülebilir. İlkın çıkarımın geçersiz olup olmadığına bakılabilir; zira sonucun öncüllerden çıkması gerekir—görünürde değil zorunlu olarak söyleyecek şekilde. Sonra, tanımın kısımlarına uygun olmalı. Zira dilin kullanımından doğan safsataların bazıları iki anlamlı olmaya dayanır; sözcelişi eşadlılık, ifade ve şekil benzerliği (her şeyden belli bir şeye işaret ediyormuş gibi söz etmeye meyilliyiz ya). Birleştirme, ayrıştırma ve vurgu işaretine dayananlar ise kavramın [logos] aynı olmamasına ya da adın farklı olmasına dayanır. Bu bile, tıpkı şeyin kendisi gibi, aynı olmalı, tabii eğer çürütme ya da çıkarım sağlanacaksa, sözcelişi eğer konu *manto* ise, sonuç da *manto* olmalı, *palto* değil, zira beriki doğru bile olsa, geçerli bir çıkarım olmaz. Niçini arayanlar için, sorunun⁴⁶ aynı şeye işaret etmesi gerekir.

[33] İlineğe dayananlar ise çıkarımı tanımladığımızda apaçık ortaya çıkar. Zira aynı tanımın çürütme için de söz konusu olması gerekir—çelişkinin eklenmesi dışında tabii. Ne de olsa çürütme çelişkiye ilişkin bir çıkarım. Öyleyse eğer ilineğe ilişkin çıkarım yoksa, çürütme de olmaz. Zira eğer *bu* varolanlardan zorunlu olarak *şu* çıkıyorsa, *şu*

ἐστὶ λευκόν, ἀνάγκη λευκόν εἶναι διὰ τὸν συλλογισμόν. οὐδ' εἰ τὸ τρίγωνον δυοῖν ὀρθαῖν ἴσας ἔχει, συμβέβηκε δ' αὐτῷ σχήματι εἶναι ἢ πρῶτῳ ἢ ἀρχῇ, ὅτι σχῆμα ἢ ἀρχὴ ἢ πρῶτον τοῦτο. οὐ γὰρ ἡ σχῆμα οὐδ' ἡ πρῶτον, ἀλλ' ἡ τρίγωνον, ἢ ἀπόδειξις. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ὥστ' εἰ ὁ ἔλεγχος συλλογισμός τις, οὐκ ἂν εἴη ὁ κατὰ συμβεβηκὸς ἔλεγχος. ἀλλὰ παρὰ τοῦτο καὶ οἱ τεχνῖται καὶ ὅλως οἱ ἐπιστήμονες ὑπὸ τῶν ἀνεπιστημόνων ἐλέγχονται· κατὰ συμβεβηκὸς γὰρ ποιοῦνται τοὺς συλλογισμοὺς πρὸς τοὺς εἰδότας. οἱ δ' οὐ δυνάμενοι διαιρεῖν ἢ ἐρωτῶμενοι διδῶσιν ἢ οὐ δόντες οἶονται δεδωκέναι.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς, ὅτι οὐ τοῦ αὐτοῦ ἢ κατάφασις καὶ ἢ ἀπόφασις. τοῦ γὰρ πῆ λευκοῦ τὸ πῆ οὐ λευκόν, τοῦ δ' ἀπλῶς λευκοῦ τὸ ἀπλῶς οὐ λευκόν ἀπόφασις. εἰ οὖν δόντος πῆ εἶναι λευκόν ὡς ἀπλῶς εἰρημένου λαμβάνει, οὐ ποιεῖ ἔλεγχον, φαίνεται δὲ διὰ τὴν ἄγνοιαν τοῦ τί ἐστὶν ἔλεγχος.

Φανερώτατοι δὲ πάντων οἱ πρότερον λεχθέντες παρὰ τὸν τοῦ ἐλέγχου διορισμόν· διὸ καὶ προσηγορεύθησαν οὕτως· παρὰ γὰρ τοῦ λόγου τὴν ἔλλειψιν ἢ φαντασία γίνεται, καὶ διαιρουμένοις οὕτως κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τούτοις θετέον τὴν τοῦ λόγου ἔλλειψιν.

Οἱ τε παρὰ τὸ λαμβάνειν τὸ ἐν ἀρχῇ καὶ τὸ ἀναίτιον ὡς αἷτιον τιθέναι δῆλοι διὰ τοῦ ὀρισμοῦ. δεῖ γὰρ τὸ συμπέρασμα τῷ ταῦτ' εἶναι συμβαίνειν, ὅπερ οὐκ ἦν ἐν τοῖς ἀναιτίοις· καὶ πάλιν μὴ ἀριθμουμένου τοῦ ἐξ ἀρχῆς, ὅπερ οὐκ ἔχουσιν οἱ παρὰ τὴν αἴτησιν τοῦ ἐν ἀρχῇ.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ ἐπόμενον μέρος εἰσὶ τοῦ συμβεβηκότος· τὸ γὰρ ἐπόμενον συμβέβηκε, διαφέρει δὲ τοῦ συμβεβηκότος, ὅτι τὸ μὲν συμβεβηκὸς ἐστὶν ἐφ' ἐνὸς μόνου λαβεῖν, οἷον ταὐτὸ εἶναι τὸ ξανθὸν

da beyazsa, onun beyaz olması çıkarım gereği zorunlu değildir. Ne de, eğer üçgen iki dik açıya eşitse, baş figür olmak ve ilke olmak ve şekil olmak da onun ilineğiye, bu⁴⁷ onun baş figür, ilke ve şekil olması sebebiyledir. Çünkü kanıtlama [*apodeiksis*] onu şekil olarak ya da baş figür olarak değil de, üçgen olarak ele alır. Diğer durumlarda da benzer şekilde. O halde eğer çürütme bir nevi çıkarımsa, ilineğe dayanan bir çürütme de olamaz. Usta ve bilgili kişilerin bilgisizler tarafından çürütülmesi de buna dayanır; çünkü bilgisizler, bilgili kişilere karşı çıkarımlarını ilineğe dayandırarak yaparlar. Bilgili kişiler de, kendi başına olanla ilineksel olanı ayıramadıklarından, ya kendilerinden beklenen şeyi kabul ederler, ya da etmeseler de sessizlikleriyle etmiş görülürler.

[168b10] Belli bir bağlamda ve mutlak olmaya dayananlar da çürütmeye dair bilgisizliğin açık örnekleridir çünkü bunlarda evetleme ve değilleme aynı şeye ilişkin değildir. Zira "belli bir bağlamda beyaz"ın değillemesi "belli bir bağlamda beyaz olmayan"dır, "mutlak anlamda beyaz"ınki de "mutlak anlamda beyaz olmayan". Öyleyse eğer belli bir bağlamda beyaz olan bir şey verildiğinde bu şey mutlak anlamda söylenmiş kabul edilirse, çürütme yapılmış olmaz, ama çürütmenin ne olduğunun bilinmemesinden ötürü öyle görünür.

[16] Hepsinin arasında en barizi ise daha önce "çürütmenin tanımına aykırı" dediklerimiz; onlara bu adın verilmesinin sebebi de bu; zira kavram [*logos*] eksikliğinden ötürü bu yanılsama [*phantasia*] doğar ve safsatalar birbirinden bu şekilde ayrıldığında, "kavram eksikliği"ni hepsi için ortak bir yere konumlandırmak gerekir.

[168b21] Başlangıçta <soru konusu olan şeyi kanıtlanmış> kabul etmeye ve neden olmayan bir şeyi nedenmiş gibi konumlandırmaya dayananlar da tanım sayesinde açık edilir. Zira sonuç "bunlar böyle olduğu için" ortaya çıkmalı, oysa bu, öncüllerin neden olmadığı yerde olmaz; yine, başlangıçta <aranan şeyi "neden" diye> hesaba katmamalı, oysa başlangıçta beklenen şeye dayananlarda bu koşul sağlanmaz.

[27] Sonuca dayananlar ise ilineğe dayananların bir kısmı; ne de olsa sonuç da bir ilinek, ama bir farkla ki ilinek tek bir şey için kabul edilirken (sarı

καὶ μέλι καὶ τὸ λευκὸν καὶ κύκνον, τὸ δὲ παρεπόμενον αἰεὶ ἐν πλείοσιν· τὰ γὰρ ἐνὶ ταύτῳ ταῦτά καὶ ἀλλήλοις ἀξιουόμεν εἶναι ταῦτά· διὸ γίνεται παρὰ τὸ ἐπόμενον ἔλεγχος. ἔστι δ' οὐ πάντως ἀληθές, οἷον ἂν ἡ λευκὸν κατὰ συμβεβηκός· καὶ γὰρ ἡ χιών καὶ ὁ κύκνος τῷ λευκῷ ταυτόν. ἡ πάλιν, ὡς ἐν τῷ Μελίσσου λόγῳ, τὸ αὐτὸ εἶναι λαμβάνει τὸ γεγονέναι καὶ ἀρχὴν ἔχειν, ἢ τὸ ἴσα γίνεσθαι καὶ ταῦτὸ μέγεθος λαμβάνειν. ὅτι γὰρ τὸ γεγονὸς ἔχει ἀρχήν, καὶ τὸ ἔχον ἀρχὴν γεγονέναι ἀξιοῖ, ὡς ἄμφω ταῦτά ὄντα τῷ ἀρχὴν ἔχειν, τό τε γεγονὸς καὶ τὸ πεπερασμένον. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἴσων γινομένων εἰ τὰ τὸ αὐτὸ μέγεθος καὶ ἐν λαμβάνοντα ἴσα γίνεται, καὶ τὰ ἴσα γινόμενα ἐν μέγεθος λαμβάνει. ὥστε τὸ ἐπόμενον λαμβάνει. ἐπεὶ οὖν ὁ παρὰ τὸ συμβεβηκός ἔλεγχος ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τοῦ ἐλέγχου, φανερόν ὅτι καὶ ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον. ἐπισκεπτέον δὲ τοῦτο καὶ ἄλλως.

Οἱ δὲ παρὰ τὸ τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιεῖν ἐν τῷ μὴ διαρθροῦν ἡμᾶς ἢ μὴ διαιρεῖν τὸν τῆς προτάσεως λόγον. ἢ γὰρ πρότασις ἐστὶν ἐν καθ' ἑνός. ὁ γὰρ αὐτὸς ὅρος ἑνὸς μόνου καὶ ἀπλῶς τοῦ πράγματος, οἷον ἀνθρώπου καὶ ἑνὸς μόνου ἀνθρώπου· ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

εἰ οὖν μία πρότασις ἢ ἐν καθ' ἑνός ἀξιούσα, καὶ ἀπλῶς ἔσται πρότασις ἢ τοιαύτη ἐρώτησις. ἐπεὶ δ' ὁ συλλογισμὸς ἐκ προτάσεων, ὁ δ' ἔλεγχος συλλογισμός, καὶ ὁ ἔλεγχος ἔσται ἐκ προτάσεων. εἰ οὖν ἢ πρότασις ἐν καθ' ἑνός, φανερόν ὅτι καὶ οὗτος ἐν τῇ τοῦ ἐλέγχου ἀγνοίᾳ· φαίνεται γὰρ εἶναι πρότασις ἢ οὐκ οὔσα πρότασις. εἰ μὲν οὖν δέδωκεν ἀπόκρισιν ὡς πρὸς μίαν ἐρώτησιν, ἔσται ἔλεγχος, εἰ δὲ μὴ δέδωκεν ἀλλὰ φαίνεται, φαινόμενος ἔλεγχος.

ὥστε πάντες οἱ τρόποι πίπτουσιν εἰς τὴν τοῦ

bir şeyle balın ve beyaz bir şeyle kuğunun aynı olması gibi), sonuç daima birden fazla şeyde olur; zira bir ve aynı şeyle aynı olanların birbiriyle de aynı olduğunu kabul ederiz; sonuca dayanan çürütme de buradan çıkar. Ama bu her zaman doğru değil, mesela ilineksel olarak beyaz olma durumunda, kar ve kuğu beyaz olmak bakımından aynı. Yine, Melissos'un akıl yürütmesinde olduğu gibi—oluşmuş olmakla bir başlangıca sahip olmayı aynı sayar ya, ya da eşitlenmekle aynı büyüklüğe sahip olmayı. Oluşmuş olanın bir başlangıcı olduğu için, bir başlangıcı olanın da oluşmuş olduğunu kabul eder, bir anlamda her ikisinin de bir başlangıcı olduğu için, oluşmuş olanla sonlu olanın da aynı olduğunu. Benzer şekilde, eşitlenenler konusunda da, eğer bir ve aynı büyüklüğü elde edenler eşitleniyorsa, eşitlenenler de *bir* büyüklüğe sahiptir diyor, yani sonucu tersine çevrilebilir kabul ediyor. Öyleyse eğer ilineğe dayanan çürütme, çürütmeye ilişkin bilgisizliğe dâhilse, açık ki, sonuca dayanan da öyledir. Bunu başka bir yerde⁴⁸ inceleyelim.

[169a5] Birden çok soruyu *bir* yapmaya dayanan safsatalar bizim düzgün bir önerme [*protasis*] tanımı [*logos*] ortaya koyamamamızda ya da onu ayıramamamızda yatar. Nitekim önerme *bir* şeye yüklenen *bir* şeydir. Ki “tek bir şey” ile yalın haliyle “şey”in tanımı aynıdır—“adam”la “tek bir adam” gibi. Diğer durumlarda da benzer şekilde.

[11] Öyleyse eğer “tek bir önerme” *bir* şeye *bir* yüklem atfedense, yalın haliyle “önerme” de soru önermesi⁴⁹ de böyle bir şey olacak. Çıkarım önermelerden hareketle gerçekleştiğine, çürütme de bir çıkarım olduğuna göre, çürütme de önermelerden olacak. Öyleyse eğer önerme *bir* şeye yüklenen *bir* şey ise, açık ki bu⁵⁰ da çürütmeye ilişkin bilgisizliğe girer. Çünkü burada önerme olmayan bir şey önermeymiş gibi görünür. Öyleyse eğer muhatap ortada tek bir soru varmışçasına yanıt verirse, çürütme söz konusu olur, ama eğer yanıt vermez de öyle görünürse, görünürde bir çürütme söz konusu olur.

[18] O halde bütün bu tarzlar çürütmeye ilişkin bilgisizliğin altına düşer,

ἐλέγχου ἄγνοιαν, οἱ μὲν οὖν παρὰ τὴν λέξιν, ὅτι φαινομένη ἢ ἀντίφασις, ὅπερ ἦν ἴδιον τοῦ ἐλέγχου, οἱ δ' ἄλλοι παρὰ τὸν τοῦ συλλογισμοῦ ὅρον.

7. Ἡ δ' ἀπάτη γίνεται τῶν μὲν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὸν λόγον τῷ μὴ δύνασθαι διαιρεῖν τὸ πολλαχῶς λεγόμενον (ἓνια γὰρ οὐκ εὐπορον διελεῖν, οἷον τὸ ἐν καὶ τὸ ὄν καὶ τὸ ταυτόν), τῶν δὲ παρὰ σύνθεσιν καὶ διαίρεσιν τῷ μηδὲν οἶεσθαι διαφέρειν συντιθέμενον ἢ διαιρούμενον τὸν λόγον, καθάπερ ἐπὶ τῶν πλείστων. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν παρὰ τὴν προσωδίαν· οὐ γὰρ ἄλλο δοκεῖ σημαίνειν ἀνιέμενος καὶ ἐπιτεινόμενος ὁ λόγος, ἐπ' οὐδενὸς ἢ οὐκ ἐπὶ πολλῶν. τῶν δὲ παρὰ τὸ σχῆμα διὰ τὴν ὁμοιότητα τῆς λέξεως. χαλεπὸν γὰρ διελεῖν ποῖα ὡσαύτως καὶ ποῖα ὡς ἑτέρως λέγεται· σχεδὸν γὰρ ὁ τοῦτο δυνάμενος ποιεῖν ἐγγύς ἐστι τοῦ θεωρεῖν τὰληθές. μάλιστα δ' ἐπισπᾶται συνεπινεύειν, ὅτι πᾶν τὸ κατηγορούμενόν τινος ὑπολαμβάνομεν τόδε τι καὶ ὡς ἐν ὑπακούομεν· τῷ γὰρ ἐνὶ καὶ τῇ οὐσίᾳ μάλιστα δοκεῖ παρέπεσθαι τὸ τόδε τι καὶ τὸ ὄν. διὸ καὶ τῶν παρὰ τὴν λέξιν οὗτος ὁ τρόπος θετέος, πρῶτον μὲν ὅτι μᾶλλον ἢ ἀπάτη γίνεται μετ' ἄλλων σκοπούμενοις ἢ καθ' αὐτούς (ἢ μὲν γὰρ μετ' ἄλλου σκέψις διὰ λόγων, ἢ δὲ καθ' αὐτὸν οὐχ ἦττον δι' αὐτοῦ τοῦ πράγματος), εἶτα καὶ καθ' αὐτὸν ἀπατᾶσθαι συμβαίνει, ὅταν ἐπὶ τοῦ λόγου ποιῇται τὴν σκέψιν· ἔτι ἢ μὲν ἀπάτη ἐκ τῆς ὁμοιότητος, ἢ δ' ὁμοιότης ἐκ τῆς λέξεως. τῶν δὲ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς διὰ τὸ μὴ δύνασθαι διακρίνειν τὸ ταυτόν καὶ τὸ ἕτερον καὶ ἐν καὶ πολλά, μηδὲ τοῖς ποίοις τῶν κατηγορημάτων πάντα ταῦτα καὶ τῷ πράγματι συμβέβηκεν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν παρὰ τὸ ἐπόμενον· μέρος γάρ τι τοῦ συμβεβηκότος τὸ ἐπόμενον. ἔτι καὶ

bazılarında çelişki barizdir (dilin kullanımına dayananlar), ki bu da çürütmenin özelliğidir; diğerleri ise çıkarımın tanımına aykırı olmaya dayanır.

[22] 7. Eşadlılığa ve ifade <bulanıklığına> dayanan saf-satalarda yanılğı birden fazla anlamı olan şeyin farklı anlamlarını birbirinden ayıramamadan doğar (zira bazılarını süzmek kolay olmaz, mesela “bir”, “varolan” ve “aynı”), birleştirme [*synthesis*] ve bölmeye [*diairesis*] dayananlarda ise birleştirmenin yahut bölmenin hiçbir fark yaratmayacağı düşünmekten—tıpkı pek çok durumda olduğu gibi. Vurguya dayananlar için de benzer şekilde; zira zayıf ya da güçlü vurgunun ifadenin anlamını başkalaştırmadığı düşünülüyor—hiçbirinin yahut çoğunun. Şekle dayananlarda ise dilin kullanımındaki benzerlik sebebiyle. Çünkü ne çeşit şeylerin bu şekilde, ne çeşit şeylerinse başka şekilde ifade edildiğini süzmek zor. Bunu yapabilen de hakikati temaşa etmenin neredeyse kıyısındadır. Hataya sürüklenmenin en önemli sebebi bir şeye yüklenen her şeyi belirli bir şey [*tode ti*] saymamız ve onun bize *bir* gibi gelmesi; nitekim *bire* ve varlığa en çok da belirli bir şey ve varolanın eşlik ettiği düşünülür. Bu yüzden de bu tarz safsata dilin kullanımına dayananlar arasına yerleştirilmeli, çünkü ilkin yanılğı incelemeyi kendi kendimize değil de daha ziyade başkalarıyla birlikte yaptığımızda ortaya çıkar (sonuçta başkalarıyla birlikte yapılan bir inceleme ifadeler aracılığıyla yürütülür, kendi kendine yapılan inceleme ise şeyin kendisiyle); sonra, incelemeyi kendi kendimize yürüttüğümüzde de, onu ifadelere dayandırıyorsak, yanılğı söz konusu olabilir; dahası, yanılğı benzerlikten ileri gelebilir, dilin kullanımından doğan benzerlikten. İlineğe dayananlarda ise yanılğı “aynı”yla “başka”nın ve “bir”le “çok”un ayırt edilememesinden doğar, ya da hangi çeşit kategorilerin tümüyle aynı şeylere ilineksel olarak yüklenildiğinin ayırdına varılamamasından. Sonuca dayananlar konusunda da benzer şekilde; ne de olsa sonuç da ilineğin bir parçası. Dahası,

ἐπὶ πολλῶν φαίνεται καὶ ἀξιοῦται οὕτως, εἰ τόδε ἀπὸ τοῦδε μὴ χωρίζεται, μηδ' ἀπὸ θατέρου χωρίζεσθαι θάτερον. τῶν δὲ παρὰ τὴν ἔλλειψιν τοῦ λόγου καὶ τῶν παρὰ τὸ πῆ καὶ ἀπλῶς ἐν τῷ παρὰ μικρὸν ἢ ἀπάτη· ὡς γὰρ οὐδὲν προσσημαῖνον τὸ τί ἢ πῆ ἢ πῶς ἢ τὸ νῦν καθόλου συγχωροῦμεν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβανόντων καὶ τῶν ἀναιτίων, καὶ ὅσοι τὰ πλείω ἐρωτήματα ὡς ἐν ποιοῦσιν· ἐν ἅπασιν γὰρ ἢ ἀπάτη διὰ τὸ παρὰ μικρόν· οὐ γὰρ διακριβοῦμεν οὔτε τῆς προτάσεως οὔτε τοῦ συλλογισμοῦ τὸν ὅρον διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν.

8. Ἐπεὶ δ' ἔχομεν παρ' ὅσα γίνονται οἱ φαινόμενοι συλλογισμοί, ἔχομεν καὶ παρ' ὅποσα οἱ σοφιστικοὶ γένοιντ' ἂν συλλογισμοὶ καὶ ἔλεγχοι. λέγω δὲ σοφιστικὸν ἔλεγχον καὶ συλλογισμόν οὐ μόνον τὸν φαινόμενον συλλογισμόν ἢ ἔλεγχον, μὴ ὄντα δέ, ἀλλὰ καὶ τὸν ὄντα μὲν, φαινόμενον δὲ οἰκεῖον τοῦ πράγματος. εἰσὶ δ' οὗτοι οἱ μὴ κατὰ τὸ πρᾶγμα ἐλέγχοντες καὶ δεικνύντες ἀγνοοῦντας, ὅπερ ἦν τῆς πειραστικῆς. ἔστι δ' ἡ πειραστικὴ μέρος τῆς διαλεκτικῆς· αὕτη δὲ δύναται συλλογίζεσθαι ψεῦδος δι' ἄγνοιαν τοῦ διδόντος τὸν λόγον. οἱ δὲ σοφιστικοὶ ἔλεγχοι, ἂν καὶ συλλογίζωνται τὴν ἀντίφασιν, οὐ ποιῶσι δῆλον εἰ ἀγνοεῖ· καὶ γὰρ τὸν εἰδότα ἐμποδίζουσι τούτοις τοῖς λόγοις.

Ὅτι δ' ἔχομεν αὐτοὺς τῇ αὐτῇ μεθόδῳ, δῆλον· παρ' ὅσα γὰρ φαίνεται τοῖς ἀκούουσιν ὡς ἠρωτημένα συλλελογίσθαι, παρὰ ταῦτα καὶ τῷ ἀποκρινομένῳ δόξειεν, ὥστ' ἔσονται συλλογισμοὶ ψευδεῖς διὰ τούτων ἢ πάντων ἢ ἐνίων· ὁ γὰρ μὴ ἐρωτηθεὶς οἶεται δεδωκέναι, καὶ ἐρωτηθεὶς θεῖν. πλὴν ἐπὶ γέ τινων ἅμα συμβαίνει προσερωτᾶν τὸ ἐνδεές καὶ τὸ ψεῦδος ἐμφανίζειν, οἷον ἐν τοῖς παρὰ τὴν λέξιν καὶ τὸν

pek çok durumda bu [X] şundan [Y'den] müstakil değilse, şu [Y] da bundan [X'ten] müstakil değilmiş gibi görünür ve bunu kabul ederiz. Tanımdaki eksikliğe ve belli bir bağlamda yahut mutlak anlamda söylenmeye dayananlarda hata farkın küçüklüğünden ileri gelir; çünkü belli bir şeyin, bağlamın, biçimin ya da zamanın anlama hiçbir şey katmadığını düşünür ve tümelde uzlaşırız. Başlangıçta <soru konusu olan şeyi kanıtlanmış> kabul etme, neden olmayan bir şeyi neden kabul etme ve pek çok soruyu bir sayma konusunda da benzer şekilde; bunların hepsinde yanlış farkın küçüklüğünden doğar; nitekim önerme ve çıkarımın tanımlarında net olmamamız da sözü edilen nedenden ileri gelir.

[169b17] 8. Görünürde çıkarımların nelere dayanarak ortaya çıktığını bildiğimize göre, sofistçe çıkarımların ve çürütmelerin de nelere dayandığını biliyoruz demektir. Sofistçe çürütmeden ve çıkarımdan kastım yalnızca çürütme yahut çıkarım görünen ama aslında öyle olmayan değil, ayrıca <geçerli> olsa bile, yalnızca görünürde şeyin kendisine ya da konuya [*pragmatos*] uygun olandır. Bunlar da konu gereği muhatabı çürütmekte yahut onların bilgisizliğini göstermekte eksik kalanlardır—*peirastiğin* konusu buydu. *Peirastik*, *diyalektiğin* bir parçasıdır; bu da muhatabın bilgisizliğinden doğan yanlış çıkarılabilmektir. Sofistçe çürütmeler ise, muhatabın iddiasının çelişğini çıkarsayabilse de, onun bilgisizliğini gün ışığına çıkarmaz. Ne de olsa sofistler bu akıl yürütmelerle bilgili kişilerin de elini-ayağını birbirine dolaştırırlar⁵¹.

[30] Açık ki, onları da aynı yoldan biliyoruz; zira dinleyicilerde sorulardan⁵² hareketle geçerli bir çıkarımın yapıldığı izlenimini oluşturan her ne varsa, muhatabı da böyle sanmaya sürükleyecektir, dolayısıyla yanlış çıkarım bunların ya hepsinin ya da bazılarının sonucu olacaktır. Zira sorgulanmadığında bir sorunun⁵³ verili olduğunu düşünen⁵⁴, sorgulandığında da⁵⁵ bunu yapacaktır. Bazı durumlarda, eksik soruyu⁵⁶ eklediğimiz an, yanlış ortaya çıkarmış oluruz, söze geliş dilin kullanımına ve

σολοικισμόν. εἰ οὖν οἱ παραλογισμοὶ τῆς ἀντιφάσεως παρὰ τὸν φαινόμενον ἔλεγχόν εἰσι, δῆλον ὅτι παρὰ τοσαῦτα ἂν καὶ τῶν ψευδῶν εἶσαν συλλογισμοὶ παρ' ὅσα καὶ ὁ φαινόμενος ἔλεγχος. ὁ δὲ φαινόμενος παρὰ τὰ μόρια τοῦ ἀληθινοῦ· ἐκάστου γὰρ ἐκλείποντος φανείη ἂν ἔλεγχος, οἷον ὁ παρὰ τὸ μὴ συμβαῖνον διὰ τὸν λόγον, ὁ εἰς τὸ ἀδύνατον καὶ ὁ τὰς δύο ἐρωτήσεις μίαν ποιῶν παρὰ τὴν πρότασιν, καὶ ἀντὶ τοῦ καθ' αὐτὸ ὁ παρὰ τὸ συμβεβηκός, καὶ τὸ τούτου μόριον, ὁ παρὰ τὸ ἐπόμενον· ἔτι τὸ μὴ ἐπὶ τοῦ πράγματος ἀλλ' ἐπὶ τοῦ λόγου συμβαίνειν· εἴτ' ἀντὶ τοῦ καθόλου τὴν ἀντίφασιν καὶ κατὰ ταῦτό καὶ πρὸς ταῦτό καὶ ὡσαύτως παρὰ τε τὸ ἐπὶ τι ἢ παρ' ἑκάστον τούτων· ἔτι παρὰ τὸ μὴ ἐναριθμουμένου τοῦ ἐν ἀρχῇ τὸ ἐν ἀρχῇ λαμβάνειν. ὥστ' ἔχοιμεν ἂν παρ' ὅσα γίνονται οἱ παραλογισμοί· παρὰ πλείω μὲν γὰρ οὐκ ἂν εἶεν, παρὰ δὲ τὰ εἰρημμένα ἔσονται πάντες.

Ἔστι δ' ὁ σοφιστικὸς ἔλεγχος οὐχ ἀπλῶς ἔλεγχος, ἀλλὰ πρὸς τινα· καὶ ὁ συλλογισμὸς ὡσαύτως. ἂν μὲν γὰρ μὴ λάβῃ ὁ τε παρὰ τὸ ὁμώνυμον ἐν σημαίνειν καὶ ὁ παρὰ τὴν ὁμοιοσχημοσύνην τὸ μόνον τόδε καὶ οἱ ἄλλοι ὡσαύτως, οὐτ' ἔλεγχοι οὐτε συλλογισμοὶ ἔσονται, οὐθ' ἀπλῶς οὐτε πρὸς τὸν ἐρωτώμενον· ἐὰν δὲ λάβωσι, πρὸς μὲν τὸν ἐρωτώμενον ἔσονται, ἀπλῶς δ' οὐκ ἔσονται· οὐ γὰρ ἐν σημαῖνον εἰλήφασιν, ἀλλὰ φαινόμενον, καὶ παρὰ τούδε.

9. Παρὰ πόσα δ' ἐλέγχονται οἱ ἐλεγχόμενοι, οὐ δεῖ πειρᾶσθαι λαμβάνειν ἄνευ τῆς τῶν ὄντων ἐπιστήμης ἀπάντων. τοῦτο δ' οὐδεμιᾶς ἐστὶ τέχνης· ἅπειροι γὰρ ἴσως αἱ ἐπιστῆμαι, ὥστε δῆλον ὅτι καὶ αἱ ἀποδείξεις. ἔλεγχοι δ' εἰσὶ καὶ ἀληθεῖς· ὅσα γὰρ ἔστιν ἀποδείξαι, ἔστι καὶ ἐλέγξαι τὸν θέμενον τὴν ἀντίφασιν τοῦ ἀληθοῦς, οἷον εἰ σύμμετρον τὴν διάμετρον ἔθηκεν,

dil bilgisi hatasına dayananlarda. Öyleyse eğer çelişkilere ilişkin safsatalar görünürde çürütmelere dayanıyorsa, açık ki, yanlış çıkarımların dayandığı unsurlarla görünürde çürütmelerinkiler aynı sayıda olmalı. Öte yandan görünürde bir çürütme hakiki bir çürütmenin kısımlarına dayanır; bunların herhangi birinin devre dışı kalması <sözde> çürütmeyi açık edecektir—yani düşüncenin [*logos*] akışından çıkmayan bir sonuca dayananı (imkânsıza giden akıl yürütme), iki soruyu bir yapanı, önermenin ne olduğunun bilinmemesine dayanır, ilineksel olanın kendi başına [*kath' hauto*] olanın yerini almasına dayananı ve bunun bir parçası olarak, sonuca dayananı. Dahası, sonuç şeyin kendisinden değil de sözden çıkabilir. Sonra, çelişki aynı bağlamda ve aynı ilişkide genel olanın yerine bir şeyin belli bir yönüne ya da bunların herhangi birine dayanabilir. Dahası, “başlangıçta <aranan şeyi neden olarak> hesaba katmadan” <ilkesi ihlal edilip> başlangıçtaki <neden olarak> kabul edilebilir. O halde safsataların kendilerine dayanarak ortaya çıktığı durumların sayısına sahibiz; ne de olsa daha fazla olamaz, hepsi sözünü ettiklerimize dayanır.

[170a12] Sofistçe bir çürütme mutlak anlamda değil de görelili bir çürütmedir—solistçe bir çıkarım da aynı şekilde. Zira eşadlılığa dayanan bir akıl yürütmede tek *bir* anlam kabul edilmedikçe, şekil benzerliğine dayananda yalnızca belirli bir şeye [*tode ti*] işaret edilmedikçe, diğerlerinde de böyle yapılmadıkça, ne çürütme olur ne de çıkarım—ne mutlak anlamda ne de muhataba göre. Fakat eğer bir noktada uzlaşılsa, muhataba göre bir çıkarım ya da çürütme söz konusu olabilir, ama mutlak anlamda olmaz. Zira taraflar tek bir anlamı olan bir terimde değil de, öyle görünen bir terimde anlaşılır, bu da buna⁵⁷ bağlı olur⁵⁸.

[20] 9. Her şeyin bilgisine sahip olmadan, çürütülenlerin dayandığı tüm çürütme yollarını kavramaya çalışmamalı. Bu hiçbir sanatın işi değil. Zira belki de sayısız bilgi türü var—dolayısıyla da, belli ki, sayısız kanıtlama. Çürütmeler doğru da olabilir; zira her ne zaman bir kanıtlama söz konusu olursa, o zaman hakikatle çelişen bir şeyi öne süren birini çürütmek de söz konusu olur—mesela kenara eş birimlerle ölçülebilir bir köşegenin var olduğunu öne süren biri,

ἐλέγξειεν ἂν τις τῇ ἀποδείξει ὅτι ἀσύμμετρος. ὥστε πάντων δεήσει ἐπιστήμονας εἶναι· οἱ μὲν γὰρ ἔσονται παρὰ τὰς ἐν γεωμετρίᾳ ἀρχάς καὶ τὰ τούτων συμπεράσματα, οἱ δὲ παρὰ τὰς ἐν ἰατρικῇ, οἱ δὲ παρὰ τὰς τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν. ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ψευδεῖς ἔλεγχοι ὁμοίως ἐν ἀπείροις· καθ' ἑκάστην γὰρ τέχνην ἐστὶ ψευδὴς συλλογισμός, οἷον κατὰ γεωμετρίαν ὁ γεωμετρικὸς καὶ κατὰ ἰατρικὴν ὁ ἰατρικὸς. λέγω δὲ τὸ κατὰ τὴν τέχνην τὸ κατὰ τὰς ἐκείνης ἀρχάς. δῆλον οὖν ὅτι οὐ πάντων τῶν ἐλέγχων ἀλλὰ τῶν παρὰ τὴν διαλεκτικὴν ληπτέον τοὺς τόπους· οὗτοι γὰρ κοινοὶ πρὸς ἅπασαν τέχνην καὶ δύναμιν. καὶ τὸν μὲν καθ' ἑκάστην ἐπιστήμην ἔλεγχον τοῦ ἐπιστήμονός ἐστι θεωρεῖν, εἴτε μὴ ὧν φαίνεται εἴ τ' ἔστι, διὰ τί ἔστι· τὸν δ' ἐκ τῶν κοινῶν καὶ ὑπὸ μηδεμίαν τέχνην τῶν διαλεκτικῶν. εἰ γὰρ ἔχομεν ἐξ ὧν οἱ ἔνδοξοι συλλογισμοὶ περὶ ὁτιοῦν, ἔχομεν ἐξ ὧν οἱ ἔλεγχοι· ὁ γὰρ ἔλεγχός ἐστιν ἀντιφάσεως συλλογισμός, ὥστ' ἢ εἰς ἢ δύο συλλογισμοὶ ἀντιφάσεως ἔλεγχός ἐστιν. ἔχομεν ἄρα παρ' ὅποσα πάντες εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι. εἰ δὲ τοῦτ' ἔχομεν, καὶ τὰς λύσεις ἔχομεν· αἱ γὰρ τούτων ἐνστάσεις λύσεις εἰσὶν. ἔχομεν δέ, παρ' ὅποσα γίνονται, καὶ τοὺς φαινομένους, φαινομένους δὲ οὐχ ὁπωροῦν ἀλλὰ τοῖς τοιοῖσδε· ἀόριστα γὰρ ἐστίν, ἂν τις σκοπῇ παρ' ὅποσα φαίνονται τοῖς τυχοῦσιν. ὥστε φανερόν ὅτι τοῦ διαλεκτικοῦ ἐστὶ τὸ δύνασθαι λαβεῖν παρ' ὅσα γίνεται διὰ τῶν κοινῶν ἢ ὧν ἔλεγχος ἢ φαινόμενος ἔλεγχος, καὶ ἢ διαλεκτικὸς ἢ φαινόμενος διαλεκτικὸς ἢ πειραστικός.

10. Οὐκ ἔστι δὲ διαφορὰ τῶν λόγων ἣν λέγουσιν τινες, τὸ εἶναι τοὺς μὲν πρὸς τοῦνομα λόγους, ἑτέρους δὲ πρὸς τὴν διάνοιαν· ἄτοπον γὰρ τὸ ὑπολαμβάνειν ἄλλους μὲν εἶναι πρὸς τοῦνομα

onun eş birimlerle ölçülemez olduğu kanıtlanarak çürütülebilir. Bu durumda tüm bilgi türlerine hâkim biri olmak gerekir. Sonuçta bazı akıl yürütmeler geometrinin ilkelerine ve bunlardan çıkan sonuçlara dayanır, bazıları hekimlik sanatına, bazıları da başka bilgi türlerine. Benzer şekilde yanlış çıkarımlar da sonsuz sayıda; ne de olsa her bir sanat için de yanlış çıkarım söz konusu; sözgelişi geometri için yanlış geometrik çıkarım, hekimlik için yanlış tıbbî çıkarım mümkün. “Sanat için” derken de “onun ilkelerine göre” demek istiyorum. Öyleyse açık ki her bir çürütmenin değil de, *diyalektik* çürütmelerin zeminini [*topos*] yakalamalı. Ne de olsa bunlar her bir sanat ve beceri için ortak. Tek tek bilgi türleri için çürütmenin görünürde mi yoksa hakiki mi olduğunu, hakikiyse de neden öyle olduğunu bilmek o tür bilgiye sahip olana düşer. Ortak ilkelerden çıkan ve hiçbir sanata özgü olmayanlar ise *diyalektikçiye*. Eğer herhangi bir konuda kabul görmüş çıkarımların hangi ilkelerden hareketle yapıldığını bilirsek, çürütmelerin de hangi ilkelerden hareketle yapılacağını biliriz. Ne de olsa çürütmek, çelişkiyi çıkarsamaktır; dolayısıyla çelişkiye ilişkin bir ya da iki çıkarım bir çürütmedir. Böylece bunların hepsinin farklı dayanaklarına hâkim oluruz. Eğer bunlara hâkim olursak, bunların çözümlerine de oluruz. Nitekim bunlara ilişkin itirazlar, bunların çözümleridir. Öte yandan, görünürde olanların farklı dayanaklarına da hâkim oluruz—“görünürde” derken, herkese öyle görünen değil, belli bir kesime öyle görünen; sonuçta rastgele herkese öyle görünmesini sağlayacak şeyleri bilmek oldukça ucu açık bir iş. O halde açık ki hangi ortak ilkelerden hareketle hakiki yahut görünürde bir çıkarım elde edileceğini kavrayabilmek *diyalektikçinin* işi—*diyalektik* de olsa, görünürde *diyalektik* de olsa, *peirastik* de olsa.

[170b10] 10. Bazılarının söylediği gibi, adlara yöneltilen akıl yürütmelerle düşüncelere [*dianoia*] yöneltilen akıl yürütmelerin birbirinden farkı yoktur; zira bazılarının adlara bazılarının da düşüncelere yöneltildiğini

λόγους, ἑτέροους δὲ πρὸς τὴν διάνοιαν, ἀλλ' οὐ τοὺς αὐτοὺς. τί γάρ ἐστι τὸ μὴ πρὸς τὴν διάνοιαν ἀλλ' ἢ ὅταν μὴ χρῆται τῷ ὀνόματι, ἐφ' ᾧ οἰόμενος ἐρωτᾶσθαι, ὁ ἐρωτῶμενος ἔδωκεν; τὸ δ' αὐτὸ τοῦτό ἐστι καὶ πρὸς τοῦνομα. τὸ δὲ πρὸς τὴν διάνοιαν, ὅταν ἐφ' ᾧ ἔδωκεν διανοηθεῖς. εἰ δὴ πλείω σημαίνοντος τοῦ ὀνόματος οἶοιτο ἐν σημαίνειν καὶ ὁ ἐρωτῶν καὶ ὁ ἐρωτῶμενος, οἷον ἴσως τὸ ὄν ἢ τὸ ἐν πολλὰ σημαίνει, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀποκρινόμενος καὶ ὁ ἐρωτῶν ἐν οἰόμενος εἶναι ἠρώτησε, καὶ ἔστιν ὁ λόγος ὅτι ἐν πάντα, οὗτος πρὸς τοῦνομα ἔσται ἢ πρὸς τὴν διάνοιαν τοῦ ἐρωτωμένου διελεγμένος;

εἰ δέ γε τις πολλὰ οἶεται σημαίνειν, δῆλον ὅτι οὐ πρὸς τὴν διάνοιαν. πρῶτον μὲν γὰρ περὶ τοὺς τοιούτους ἐστὶ λόγους τὸ πρὸς τοῦνομα καὶ πρὸς τὴν διάνοιαν ὅσοι πλείω σημαίνουσιν, εἴτα περὶ ὄντινου ἐστίν· οὐ γὰρ ἐν τῷ λόγῳ ἐστὶ τὸ πρὸς τὴν διάνοιαν εἶναι, ἀλλ' ἐν τῷ τὸν ἀποκρινόμενον ἔχειν πως πρὸς τὰ δεδομένα.

εἴτα πρὸς τοῦνομα πάντας ἐνδέχεται αὐτοὺς εἶναι. τὸ γὰρ πρὸς τοῦνομα τὸ μὴ πρὸς τὴν διάνοιαν εἶναι ἐστὶν ἐνταῦθα. εἰ γὰρ μὴ πάντες, ἔσονταί τινες ἕτεροι οὔτε πρὸς τοῦνομα οὔτε πρὸς τὴν διάνοιαν· οἱ δὲ φασὶ πάντας, καὶ διαιροῦνται ἢ πρὸς τοῦνομα ἢ πρὸς τὴν διάνοιαν εἶναι πάντας, ἄλλους δ' οὔ.

ἀλλὰ μὴν ὅσοι συλλογισμοὶ εἰσι παρὰ τὸ πλεοναχῶς, τούτων εἰσὶ τινες οἱ παρὰ τοῦνομα. ἀτόπως μὲν γὰρ καὶ εἴρηται τὸ παρὰ τοῦνομα φάναι πάντας τοὺς παρὰ τὴν λέξιν· ἀλλ' οὖν εἰσὶ τινες παραλογισμοὶ οὐ τῷ τὸν ἀποκρινόμενον πρὸς τούτους ἔχειν πως, ἀλλὰ τῷ τοιονδὶ ἐρώτημα τὸν λόγον αὐτὸν ἔχειν, ὃ πλείω σημαίνει.

Ὅλως τε ἄτοπον τὸ περὶ ἐλέγχου διαλέγεσθαι, ἀλλὰ μὴ πρότερον περὶ συλλογισμοῦ· ὁ γὰρ ἔλεγχος

ve bunların da aynı olmadığını varsaymak yersiz. Bir adı kullanırken, onun soruda⁵⁹ muhatapla anlaşıldığı anlamda kullanılmadığını düşünmek dışında, düşünceye yöneltilmiş olmayan nedir? Ama bu, ada yöneltilenle aynı. Düşünceye yöneltilen ise, muhatapla anlaşırken onun zihnindeki [*diagnoemai*] her neyse ona yöneltilendir. Eğer adın birden fazla anlamı varsa ve birileri (bu sorgulanan da olabilir sorgulayan da) onun *bir* anlamı olduğunu düşünüyorsa, sözgelişi “varolan” ve “bir”in çok anlamı varsa, ama hem yanıt veren hem sorgulayan bunların *bir* anlamı varmış gibi konuşuyorsa ve iddia her şeyin *bir* olduğu ise, bu tartışma ada mı yöneltilmiş olacak yoksa sorgulananın düşüncesine mi?

[25] Diğer taraftan en azından biri bunların çok anlamlı olduğunu düşünürse, açık ki bu, düşünceye yöneltilmiş olmaz. Nitekim ilkin, bu gibi birden fazla şeye işaret eden şeylerle ilgili, ada ve düşünceye yöneltilmiş olmak söz konusu olabilir, sonra, herhangi bir şeyle. Zira düşünceye yöneltilmiş olan, akıl yürütmenin içeriğine değil, yanıt verenin üzerinde anlaşılana ilişkin belli bir tutumuna ilişkindir.

[30] Sonra, bunların hepsi ada yöneltilmiş olabilir. Zira burada⁶⁰ “ada yöneltilmiş olan” demek, “düşünceye yöneltilmiş olmayan” demektir. Eğer hepsi ada ya da düşünceye yöneltilmiş değilse, ne ada ne de düşünceye yöneltilmiş olan bazı akıl yürütmeler söz konusu olacak, hâlbuki herkes hepsinin ya buna ya da öbürüne yöneltilmiş olduğunu söylüyor ve akıl yürütmeleri ada yöneltilmiş olanlar ve düşünceye yöneltilmiş olanlar olarak ayırıyor—başka yokmuş.

[35] Diğer taraftan, ada yöneltilmiş olanlar, çok anlamlılığa dayanan çıkarımların bir kısmı. Ada dayananların hepsinin dilin kullanımına bağlı olduğunu söylemek de saçma. Çünkü yanıt verenin bunlara ilişkin belli bir tutum sergilemesinden değil de, akıl yürütmenin kendisinin birden fazla anlama gelebilecek bir soruya⁶¹ sahip olmasından doğan safsatalar da vardır.

[171a] Önce çıkarımı tartışmadan çürütmeyi tartışmak da bütünüyle saçma; en nihayetinde çürütme

συλλογισμός ἐστιν, ὥστε χρὴ καὶ περὶ συλλογισμοῦ πρότερον ἢ περὶ ψευδοῦς ἐλέγχου· ἔστι γὰρ ὁ τοιοῦτος ἔλεγχος φαινόμενος συλλογισμός ἀντιφάσεως. διὸ ἢ ἐν τῷ συλλογισμῷ ἔσται τὸ αἴτιον ἢ ἐν τῇ ἀντιφάσει (προσκειῖσθαι γὰρ δεῖ τὴν ἀντίφασιν), ὅτε δ' ἐν ἀμφοῖν, ἂν ἡ φαινόμενος ἔλεγχος. ἔστι δὲ ὁ μὲν τοῦ σιγῶντα λέγειν ἐν τῇ ἀντιφάσει, οὐκ ἐν τῷ συλλογισμῷ, ὁ δὲ, ἃ μὴ ἔχοι τις, δοῦναι, ἐν ἀμφοῖν, ὁ δὲ ὅτι ἡ Ὀμήρου ποίησις σχῆμα διὰ τοῦ κύκλου ἐν τῷ συλλογισμῷ. ὁ δ' ἐν μηδετέρῳ ἀληθὴς συλλογισμός.

Ἀλλὰ δὴ ὅθεν ὁ λόγος ἦλθε, πότερον οἱ ἐν τοῖς μαθήμασι λόγοι πρὸς τὴν διάνοιάν εἰσιν ἢ οὐ; καὶ εἴ τι δοκεῖ πολλὰ σημαίνειν τὸ τρίγωνον, καὶ ἔδωκε μὴ ὥς τοῦτο τὸ σχῆμα ἐφ' οὗ συνεπεράνατο ὅτι δύο ὀρθαί, πότερον πρὸς τὴν διάνοιαν οὗτος διείλεκται τὴν ἐκείνου ἢ οὐ;

Ἔτι εἰ πολλὰ μὲν σημαίνει τοῦνομα, ὁ δὲ μὴ νοεῖ μηδ' οἶεται, πῶς οὗτος οὐ πρὸς τὴν διάνοιαν διείλεκται; ἢ πῶς δεῖ ἐρωτᾶν πλήν διδόναι διαίρεσιν, εἴτ' ἐρωτήσῃ τις εἰ ἔστι σιγῶντα λέγειν ἢ οὐ, ἢ ἔστι μὲν ὥς οὐ, ἔστι δ' ὥς ναί; εἰ δὴ τις δοίῃ μηδαμῶς, ὁ δὲ διαλεχθείῃ, ἄρ' οὐ πρὸς τὴν διάνοιαν διείλεκται; καίτοι ὁ λόγος δοκεῖ τῶν παρὰ τοῦνομα εἶναι. οὐκ ἄρα ἐστὶ γένος τι λόγων τὸ πρὸς τὴν διάνοιαν. ἀλλ' οἱ μὲν πρὸς τοῦνομά εἰσι· καὶ τοιοῦτοι οὐ πάντες, οὐχ ὅτι οἱ ἔλεγχοι, ἀλλ' οὐδ' οἱ φαινόμενοι ἔλεγχοι. εἰσὶ γὰρ καὶ μὴ παρὰ τὴν λέξιν φαινόμενοι ἔλεγχοι, οἷον οἱ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς καὶ ἕτεροι.

Εἰ δέ τις ἀξιοῖ διαιρεῖν, ὅτι λέγω δὲ σιγῶντα λέγειν τὰ μὲν ὡδὶ τὰ δ' ὡδί, ἀλλὰ τοῦτό γ' ἐστὶ πρῶτον μὲν ἄτοπον, τὸ ἀξιούν (ἐνίοτε γὰρ οὐ δοκεῖ τὸ ἐρωτώμενον πολλαχῶς ἔχειν, ἀδύνατον δὲ διαιρεῖν ὁ μὴ οἶεται)· ἔπειτα τὸ διδάσκειν τί ἄλλο ἔσται;

de bir nevi çıkarım, dolayısıyla da yanlış çürütmeden önce çıkarımı ele almak gerekir; ne de olsa böyle bir çürütme, çelişkiye ilişkin görünürde bir çıkarımdır. Bu yüzden de yanlışlığın nedeni ya çıkarımda olacak ya da çelişkide (dolayısıyla çürütmenin tanımına çelişkinin de eklenmesi gerekir), bazen de her ikisinde—tabii eğer görünürde bir çürütme ise. “Sessizin konuşması” örneğinde çelişkide yatar, çıkarımda değil, “biri sahip olmadığı şeyi verebilir” örneğinde her ikisinde, “Homeros’un şiiri bir geometrik şekildir, çünkü daireseldir” örneğinde ise çıkarımda. Hiçbiri yoksa bu hakiki bir çıkarımdır.

[12] Ancak tartışmamızın hareket noktasına dönersek⁶², acaba matematiktekiler de düşünceye mi yönelmiştir? Ve eğer biri “üçgen” teriminin çok anlamı olduğu kanısındaysa ve onu “iki dik açıdan oluştuğu kanıtlanmış olan bir şekil” olarak değil de başka anlamda kabul etmişse, acaba sorgulayan bu akıl yürütmeyi onun düşüncesine mi yöneltmiştir yoksa başka bir şeye mi?

[17] Dahası, eğer ad çok anlamlıysa, yanıt veren ise onun böyle olduğunu akıl edememiş yahut düşünememişse, sorgulayanın tartışmayı yanıt verenin düşüncesine yöneltmediği nasıl söylenebilir? Ya da soruyu nasıl sormalı? “Sessizin konuşması var mı, yok mu?” örneğindeki gibi bir ayrım öne sürmeksizin mi, yoksa “bir anlamda hayır, bir anlamda evet mi?” şeklinde mi? Eğer yanıt veren “hiçbir şekilde olamaz” yanıtını verir, sorgulayan ise bunun mümkün olduğunu iddia ederse, tartışmayı onun düşüncesine yöneltmiş olmaz mı? Oysa bu akıl yürütmenin ada dayandığı düşünülür. O halde “düşünceye yöneltilmiş” diye belli bir akıl yürütme cinsi yok. Ama “ada yöneltilmiş” diye bir cins var. Ama hepsi böyle⁶³ değil, çürütmelerin de, görünürde çürütmelerin de. Sonuçta dilin kullanımına dayanmayan görünürde çürütmeler de var, mesela ilineğe dayananlar ve diğerleri.

[27] Eğer biri ayrımları ortaya koymak ve mesela “sessizin konuşması” derken bir anlamda şunu, bir anlamda da bunu kastediyorum” demek gerektiğini öne sürerse, bunu öne sürmek ilkin saçma olur (zira bazen sorulanın çok anlamlı olduğu görülmez, görülmeyen de ayrılamaz); sonra bu, *di-daktik* olmaktan gayrı ne olabilir ki?

φανερὸν γὰρ ποιήσει ὥς ἔχει τῷ μήτ' ἐσκεμμένῳ μήτ' εἰδότι μήθ' ὑπολαμβάνοντι ὅτι ἄλλως λέγεται. ἐπεὶ καὶ ἐν τοῖς μὴ διπλοῖς τί κωλύει τοῦτο παθεῖν; ἄρα ἴσαι αἱ μονάδες ταῖς δυάσιν ἐν τοῖς τέτταρσιν; εἰσὶ δὲ δυάδες αἱ μὲν ὠδὶ ἐνοῦσαι αἱ δὲ ὠδί. καὶ ἄρα τῶν ἐναντίων μία ἐπιστήμη ἢ οὐ; ἔστι δ' ἐναντία τὰ μὲν γνωστὰ τὰ δ' ἄγνωστα. ὥστ' ἔοικεν ἀγνοεῖν ὁ τοῦτο ἀξιῶν ὅτι ἕτερον τὸ διδάσκειν τοῦ διαλέγεσθαι, καὶ ὅτι δεῖ τὸν μὲν διδάσκοντα μὴ ἐρωτᾶν ἀλλ' αὐτὸν δῆλα ποιεῖν, τὸν δ' ἐρωτᾶν.

11. Ἐτι τὸ φάναι ἢ ἀποφάναι ἀξιοῦν οὐ δεικνύντος ἐστίν, ἀλλὰ πείραν λαμβάνοντος. ἡ γὰρ πειραστική ἐστι διαλεκτική τις καὶ θεωρεῖ οὐ τὸν εἰδότα ἀλλὰ τὸν ἀγνοοῦντα καὶ προσποιούμενον. ὁ μὲν οὖν κατὰ τὸ πρᾶγμα θεωρῶν τὰ κοινὰ διαλεκτικός, ὁ δὲ τοῦτο φαινομένως ποιῶν σοφιστικός. καὶ συλλογισμὸς ἐριστικός καὶ σοφιστικός ἐστίν· εἷς μὲν ὁ φαινόμενος συλλογισμὸς, περὶ ὧν ἡ διαλεκτικὴ πειραστικὴ ἐστι, καὶ ἀληθὲς τὸ συμπέρασμα ἢ τοῦ γὰρ διὰ τί ἀπατητικός ἐστι· καὶ ὅσοι μὴ ὄντες κατὰ τὴν ἐκάστου μέθοδον παραλογισμοὶ δοκοῦσιν εἶναι κατὰ τὴν τέχνην. τὰ γὰρ ψευδογραφήματα οὐκ ἐριστικά (κατὰ γὰρ τὰ ὑπὸ τὴν τέχνην οἱ παραλογισμοί), οὐδέ γ' εἴ τί ἐστι ψευδογράφημα περὶ ἀληθές, οἷον τὸ Ἴπποκράτους ἢ ὁ τετραγωνισμὸς ὁ διὰ τῶν μηνίσκων. ἀλλ' ὥς Βρύσων ἐτετραγώνιζε τὸν κύκλον, εἰ καὶ τετραγωνίζεται ὁ κύκλος, ἀλλ' ὅτι οὐ κατὰ τὸ πρᾶγμα, διὰ τοῦτο σοφιστικός. ὥστε ὁ τε περὶ τῶνδε φαινόμενος συλλογισμὸς ἐριστικός λόγος, καὶ ὁ κατὰ τὸ πρᾶγμα φαινόμενος συλλογισμὸς, καὶ ἡ συλλογισμὸς, ἐριστικός λόγος· φαινόμενος γὰρ ἐστι κατὰ τὸ πρᾶγμα, ὥστ' ἀπατητικός καὶ ἄδικος. ὥσπερ γὰρ ἡ ἐν ἀγῶνι ἀδικία εἰδὸς τι ἔχει καὶ ἐστίν

Ne de olsa bunu yapmak, ifadenin başka bir anlamı olduğunu daha önce hiç aklına getirmemiş ya da bilmeyen yahut varsaymamış birine durumu açıklayacaktır. Peki, iki anlamlılığın söz konusu olmadığı yerde başımıza bunun gelmesini engelleyecek olan nedir? *Dört* sayısında birimler ikililere eşit midir? *Dört* sayısında ikililer bir anlamda böyle içerilir, bir anlamdaysa şöyle. Karşıtların bilgisi tek midir değil midir? Karşıtların bazıları bilinir, bazıları bilinmez. O halde görünen o ki bunu öne süren biri *didaktik*le *diyalektik*in başka şeyler olduğunu ve öğretici olanın başkasını sorgulamaktan ziyade bizzat açıklama yapması, berikininse soru sorması gerektiğini bilmez.

[171b2] 11. Dahası, söylemek⁶⁴ veya değillemek gerektiğini öne sürmek bir şey gösterenin değil, onu sınavıcı bir şekilde ele alanın işidir. Zira *peirastik* bir nevi *diyalektiktir* ve bileni değil de, bilmeyen ve bilirmiş gibi yapanı inceler. Öyleyse bir konu hakkındaki ortak ilkeleri inceleyen *diyalektikçi*; böyle olmayıp da böyle görünen ise sofist. *Eristik* ve sofistçe çıkarım ise (1) hakkındaki *diyalektik peirastik* olan görünürde bir çıkarımdır—sonucu doğru olsa bile, çünkü neden [*dia ti*] konusunda yanıltıcı olabilir. (2) Dahası, bunlar tek tek bilgi türlerine ilişkin yönteme uygun düşmeyen, ama söz konusu sanata uygun düştüğü sanılan safsatalardır. Nitekim yanlış çizimler *eristik* değildir (çünkü bu gibi safsatalar ilgili sanata uygun düşer), doğru bir sonuca götürecek yanlış çizimler varsa onlar da öyle, mesela Hippokrates'in "yarım ay"lara dayanan "kareleştirme"si⁶⁵ [*tetragonismos*]. Oysa Bryson'un daireyi kareleştirmiş olma tarzı, daire gerçekten kareleşmiş olsa da, konuya uygun düşmez, bu yüzden de sofistçedir. Dolayısıyla bunlar hakkındaki her görünürde çıkarım *eristik* bir akıl yürütmedir ve görünürde konuya uygun olan bir çıkarım da, geçerli bir çıkarım bile olsa, *eristik* bir akıl yürütmedir; ne de olsa yalnızca görünürde konuya uygun düşer, dolayısıyla da yanıltıcı ve haksızdır. Tıpkı oyunlarda hile yapmanın bir tür adaletsizlik

ἀδικομαχία τις, οὕτως ἐν ἀντιλογίᾳ ἀδικομαχία ἢ ἐριστική ἐστιν· ἐκεῖ τε γὰρ οἱ πάντως νικᾶν προαιρούμενοι πάντων ἄπτονται καὶ ἐνταῦθα οἱ ἐριστικοί. οἱ μὲν οὖν τῆς νίκης αὐτῆς χάριν τοιοῦτοι ἐριστικοὶ ἄνθρωποι καὶ φιλέριδες δοκοῦσιν εἶναι, οἱ δὲ δόξης χάριν τῆς εἰς χρηματισμὸν σοφιστικοί· ἢ γὰρ σοφιστική ἐστιν, ὥσπερ εἵπομεν, χρηματιστική τις ἀπὸ σοφίας φαινομένης, διὸ φαινομένης ἀποδείξεως ἐφίενται. καὶ τῶν λόγων τῶν αὐτῶν μὲν εἰσιν οἱ φιλέριδες καὶ σοφισταί, ἀλλ' οὐ τῶν αὐτῶν ἔνεκεν. καὶ λόγος ὁ αὐτὸς μὲν ἔσται σοφιστικός καὶ ἐριστικός, ἀλλ' οὐ κατὰ ταῦτόν, ἀλλ' ἢ μὲν νίκης φαινομένης, ἐριστικός, ἢ δὲ σοφίας, σοφιστικός· καὶ γὰρ ἡ σοφιστική ἐστι φαινομένη σοφία τις ἄλλ' οὐκ οὔσα. ὁ δ' ἐριστικός ἐστὶ πῶς οὕτως ἔχων πρὸς τὸν διαλεκτικὸν ὡς ὁ ψευδογράφος πρὸς τὸν γεωμετρικόν· ἐκ γὰρ τῶν αὐτῶν τῷ διαλεκτικῷ παραλογίζεται καὶ ὁ ψευδογράφος τῷ γεωμέτρῳ. ἀλλ' ὁ μὲν οὐκ ἐριστικός, ὅτι ἐκ τῶν ἀρχῶν καὶ συμπερασμάτων τῶν ὑπὸ τὴν τέχνην ψευδογράφει· ὁ δ' ὑπὸ τὴν διαλεκτικὴν περὶ μὲν τᾶλλα ὅτι ἐριστικός ἐσται δῆλον. οἷον ὁ τετραγωνισμὸς ὁ μὲν διὰ τῶν μηνίσκων οὐκ ἐριστικός, ὁ δὲ Βρύσωνος ἐριστικός· καὶ τὸν μὲν οὐκ ἔστι μετενεγκεῖν ἀλλ' ἢ πρὸς γεωμετρίαν μόνον διὰ τὸ ἐκ τῶν ιδίων εἶναι ἀρχῶν, τὸν δὲ πρὸς πολλούς, ὅσοι μὴ ἴσασι τὸ δυνατόν ἐν ἐκάστῳ καὶ τὸ ἀδύνατον· ἀρμόσει γάρ. ἢ ὡς Ἀντιφῶν ἐτετραγώνιζεν. ἢ εἴ τις μὴ φαίη βέλτιον εἶναι ἀπὸ δείπνου περιπατεῖν διὰ τὸν Ζήνωνος λόγον, οὐκ ἱατρικός· κοινὸς γάρ. εἰ μὲν οὖν πάντῃ ὁμοίως εἶχεν ὁ ἐριστικός πρὸς τὸν διαλεκτικὸν τῷ ψευδογράφῳ πρὸς τὸν γεωμέτρην, οὐκ ἂν ἦν περὶ ἐκείνων ἐριστικός. νῦν δ' οὐκ ἔστιν ὁ διαλεκτικός περὶ γένος τι ὠρισμένον, οὐδὲ δεικτικός οὐδενός, οὐδὲ τοιοῦτος οἷος ὁ καθόλου.

ve namertlik olması gibi, *eristik* de tartışmada namertlik yapmaktır; nasıl ki öncekiler için zafer yolunda her şey mubahtır, *eristikçiler* için de öyle. Öyleyse yalnızca zafer uğruna bunları yapan insanlar *eristikçi* ve kavgacı addedilirken, bunları ün ve zenginlik uğruna yapanlara ise "sofistler" denir. Çünkü, dediğimiz gibi, sofistlik görünürde bir bilgelik üzerinden para kazanmaktır; bu yüzden de görünürde kanıtlamalara tenez-zül ederler. Kavgacılar ve sofistler aynı akıl yürütmeleri kullanırlar, ama aynı amaçla değil. Aynı akıl yürütme hem sofistçe hem *eristik* olabilir, ama aynı bağlamda değil; amacı yalnızca görünürde bir zafer olduğu sürece *eristik* olur, amaç bilgelik taslamak olduğu sürece de, sofistçe—ne de olsa sofistlik var olmayan, yani bir nevi görünürde, bir bilgeliktir. *Eristikçiyle diyalektikçinin* ilişkisi yanlış geometrik şekil çizenle geometricininki gibidir, nitekim *eristikçi*, *diyalektikçiyle* aynı ilkelerden hareketle bir safsata ortaya koyar, yanlış şekil çizenin de geometriciyle aynı ilkelerden hareketle bunu yapması gibi. Ancak yanlış şekil çizenin yaptığı *eristik* değildir, zira ilgili sanata uygun düşen ilkelerden ve sonuçlardan hareketle yanlış çizer; ama *diyalektiğe* denk düşen ilkelerden hareketle yapılan hatalı çıkarımın başka alanlarda *eristik* olacağı belli bir şey. Dolayısıyla Hippokrates'in "yarım ay"lardan hareketle yaptığı "kareleştirme" *eristik* değil, Bryson'ununki ise *eristik*. Öteki açıklamanın geometriden başka bir alana taşınması söz konusu değil, çünkü yalnızca geometriye özgü ilkelerden hareket ediyor, beriki ise her bir durumda neyin mümkün neyin imkânsız olduğunu bilmeyen pek çok kişiye karşı kullanılabilir; çünkü hepsine uyarlanabilir. Ya da Antiphon'un⁶⁶ yaptığı gibi de kareleştirilebilir. Eğer biri Zenon'un akıl yürütmesine dayanarak yemekten sonra yürümenin daha iyi olmadığını iddia ederse, bu iddia hekimlik sanatına uygun düşmez, nitekim bu genel bir açıklama. Öyleyse eğer *eristikle diyalektiğin* ilişkisi yanlış geometrik şekil çizenle geometricinin ilişkisiyle tümüyle aynı olsaydı, bu konularda *eristik* akıl yürütme söz konusu olamazdı. Ama şimdi *diyalektik* belirli bir cins hakkında değildir, ne bir şey gösterir, ne de tümel olduğunu düşündüğümüz gibisinden bir şeydir.

οὔτε γάρ ἐστιν ἅπαντα ἐν ἐνί τινι γένει, οὔτε εἰ εἴη, οἶόντε ὑπὸ τὰς αὐτὰς ἀρχὰς εἶναι τὰ ὄντα. ὥστ' οὐδεμία τέχνη τῶν δεικνυουσῶν τινὰ φύσιν ἐρωτητική ἐστιν· οὐ γὰρ ἔξεστιν ὁποτερονοῦν τῶν μορίων δοῦναι· συλλογισμὸς γὰρ οὐ γίνεται ἐξ ἀμφοῖν. ἡ δὲ διαλεκτική ἐρωτητική ἐστιν. εἰ δ' ἐδείκνυεν, εἰ καὶ μὴ πάντα, ἀλλὰ τὰ γε πρῶτα καὶ τὰς οἰκείας ἀρχὰς οὐκ ἂν ἤρῳτα. μὴ διδόντος γὰρ οὐκ ἂν ἔτι εἶχεν ἐξ ὧν ἔτι διαλέξεται πρὸς τὴν ἐνστασιν.

ἡ δ' αὐτὴ καὶ πειραστική. οὐδὲ γὰρ ἡ πειραστικὴ τοιαύτη ἐστὶν οἷα ἡ γεωμετρία, ἀλλ' ἦν ἂν ἔχοι καὶ μὴ εἰδώς τις. ἔξεστι γὰρ πείραν λαβεῖν καὶ τὸν μὴ εἰδότα τὸ πρᾶγμα τοῦ μὴ εἰδότος, εἶπερ καὶ δίδωσιν οὐκ ἐξ ὧν οἶδεν οὐδ' ἐκ τῶν ιδίων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἐπομένων, ὅσα τοιαῦτά ἐστιν ἃ εἰδότα μὲν οὐδὲν κωλύει μὴ εἰδέναι τὴν τέχνην, μὴ εἰδότα δ' ἀνάγκη ἀγνοεῖν. ὥστε φανερόν ὅτι οὐδενὸς ὠρισμένου ἡ πειραστικὴ ἐπιστήμη ἐστίν. διὸ καὶ περὶ πάντων ἐστί· πᾶσαι γὰρ αἱ τέχναι χρῶνται καὶ κοινοῖς τισίν. διὸ πάντες καὶ οἱ ἰδιῶται τρόπον τινὰ χρῶνται τῇ διαλεκτικῇ καὶ πειραστικῇ· πάντες γὰρ μέχρι τινὸς ἐγχειροῦσιν ἀνακρίνειν τοὺς ἐπαγγελλομένους. ταῦτα δ' ἐστὶ τὰ κοινά· ταῦτα γὰρ οὐδὲν ἦττον ἴσασιν αὐτοί, κἂν δοκῶσι λίαν ἔξω λέγειν. ἐλέγχουσιν οὖν ἅπαντες· ἀτέχνως γὰρ μετέχουσι τούτου οὐ ἐντέχνως ἡ διαλεκτικὴ ἐστι, καὶ ὁ τέχνη συλλογιστικὴ πειραστικὸς διαλεκτικός. ἐπεὶ δ' ἐστὶ πολλὰ μὲν ταῦτά κατὰ πάντων, οὐ τοιαῦτα δ' ὥστε φύσιν τινὰ εἶναι καὶ γένος, ἀλλ' οἷον αἱ ἀποφάσεις, τὰ δ' οὐ τοιαῦτα ἀλλὰ ἴδια, ἔστιν ἐκ τούτων περὶ ἀπάντων πείραν λαμβάνειν, καὶ εἶναι τέχνην τινά, καὶ μὴ τοιαύτην εἶναι οἷα αἱ δεικνύουσαι. διόπερ ὁ ἐριστικός οὐκ ἔστιν οὕτως ἔχων πάντη ὥς ὁ ψευδογράφος· οὐ γὰρ ἔσται παραλογιστικός ἐξ ὠρισμένου τινὸς γένους ἀρχῶν, ἀλλὰ περὶ πᾶν γένος ἔσται ὁ ἐριστικός.

Zira ne her şeyi kapsayan *bir* cins vardır, ne de, öyle *bir* cins olsaydı bile, bütün varolanlar aynı ilkelerin altına düşebilirdi. Dolayısıyla belirli bir doğayı gösteren hiçbir sanat soru-cevaba dayanmaz; çünkü kısımlardan⁶⁷ herhangi birini seçip onu verili kabul etmeye mahal vermez. Çünkü çıkarım ikisinden birden doğmaz. Ama *diyalektik* soru-cevap üzerinedir; eğer ispat yapacaksa, sorgusu her şeye olmasa da en azından ilk nedenlere ve konuya özgü ilkelere dayanır. Muhatabın bunları kabul etmediği durumda, tartışmayı ilerletmek için hiçbir zemini yahut hareket noktası olmaz.

[172a22] *Diyalektik*, *peirastiktir* de. *Peirastik*, geometri gibisinden bir şey değildir, o, birinin bilgi sahibi olmadan da yakalayabileceği bir şeydir. Zira bir konuda bilgi sahibi olmayan birinin ilgili konuda bilgi sahibi olmayan birini sınaması mümkündür—tabii eğer beriki bildiği bir şeyden ya da konuya özgü ilkelerden olmasa da, ilgili sanata hâkim olmayan birinin bilmesinin önünde bir engel olmayan, ama bilmemenin de kaçınılmaz olarak cehalet olacağı türden öncüllere dayanan sonuçları verili kabul ederse. Dolayısıyla, belli ki *peirastik*, herhangi bir belirli bilgi türüne ilişkin değildir. Bu yüzden de her şeye ilişkindir; çünkü tüm sanatlar birtakım ortak ilkeler kullanırlar. Bu yüzden de herkes, acemiler⁶⁸ dahil, belli bir tarzda, *diyalektiği* de *peirastiği* de kullanır; ne de olsa herkes, bir noktaya kadar, bilme iddiasındakileri yoklamayı dener. Bunu da ortak ilkeler sayesinde yaparlar; zira dışarıdan hadlerini aşıyor görünseler de, bunları onlardan daha az bilmezler. Öyleyse herkes çürütme yapabilir; zira bu, ustalık sergilemeden de yapılabilir, ama çürütmede ustalığın sergilendiği alan *diyalektiktir* ve *peirastik* çıkarım sanatının ustası *diyalektikçidir*. Bir yanda her konu için aynı olan ama belirli bir doğa ve cins gibisinden olmayan, daha ziyade de-ğilleme gibi olan şeyler, diğer yanda ise bunlar gibi olmayan ama özgün şeyler olduğuna göre, bunlardan⁶⁹ hareketle her konuda sınama yürütmek mümkündür ve buna ilişkin belli bir sanat söz konusu olabilir—kanıtlamaya dayanan sanatlar gibisinden olmayan bir sanat. Bu yüzden de *eristikçi* yanlış şekil çizenle tümüyle aynı durumda değildir; ne de olsa onun⁷⁰ ortaya koyacağı safsata belirli bir cinsin ilkelerinden çıkmayacak. *Eristik*, her cinse dair olabilir.

Τρόποι μὲν οὖν εἰσὶν οὗτοι τῶν σοφιστικῶν ἐλέγχων· ὅτι δ' ἐστὶ τοῦ διαλεκτικοῦ τὸ θεωρῆσαι περὶ τούτων καὶ δύνασθαι ταῦτα ποιεῖν, οὐ χαλεπὸν ἰδεῖν· ἡ γὰρ περὶ τὰς προτάσεις μέθοδος ἅπασαν ἔχει ταύτην τὴν θεωρίαν.

12. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐλέγχων εἴρηται τῶν φαινομένων· περὶ δὲ τοῦ ψευδόμενον τι δεῖξαι καὶ τὸν λόγον εἰς ἄδοξον ἀγαγεῖν (τοῦτο γὰρ ἦν δεύτερον τῆς σοφιστικῆς προαιρέσεως) πρῶτον μὲν οὖν ἐκ τοῦ πυνθάνεσθαι πως καὶ διὰ τῆς ἐρωτήσεως συμβαίνει μάλιστα. τὸ γὰρ πρὸς μηδὲν ὀρίσαντα κείμενον ἐρωτᾶν θηρευτικόν ἐστι τούτων· εἰκὴ γὰρ λέγοντες ἁμαρτάνουσι μᾶλλον· εἰκὴ δὲ λέγουσιν, ὅταν μηδὲν ἔχωσι προκείμενον. τό τε ἐρωτᾶν πολλά, καὶ ὠρισμένον ἢ πρὸς ὃ διαλέγεται, καὶ τὸ τὰ δοκοῦντα λέγειν ἀξιούν ποιεῖ τιν' εὐπορίαν τοῦ εἰς ἄδοξον ἀγαγεῖν ἢ ψεῦδος· ἐάν τε ἐρωτώμενος φῇ ἢ ἀποφῇ τούτων τι, ἄγειν πρὸς ἃ ἐπιχειρήματος εὐπορεῖ. δυνατόν δὲ νῦν ἦττον κακουργεῖν διὰ τούτων ἢ πρότερον· ἀπαιτοῦνται γὰρ τί τοῦτο πρὸς τὸ ἐν ἀρχῇ· στοιχείον δὲ τοῦ τυχεῖν ἢ ψεύδους τινὸς ἢ ἀδόξου τὸ μηδεμίαν εὐθὺς ἐρωτᾶν θέσιν ἀλλὰ φάσκειν ἐρωτᾶν μαθεῖν βουλόμενον· χώραν γὰρ ἐπιχειρήματος ἢ σκέψις ποιεῖ.

Πρὸς δὲ τὸ ψευδόμενον δεῖξαι ἴδιος τόπος ὁ σοφιστικός, τὸ ἄγειν πρὸς τοιαῦτα πρὸς ἃ εὐπορεῖ λόγων· ἔσται δὲ καὶ καλῶς καὶ μὴ καλῶς τοῦτο ποιεῖν, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον.

Πάλιν πρὸς τὸ παράδοξα λέγειν σκοπεῖν ἐκ τίνος γένους ὁ διαλεγόμενος, εἴτ' ἐπερωτᾶν ὁ τοῖς πολλοῖς οὗτοι λέγουσι παράδοξον· ἔστι γὰρ ἐκάστοις τι τοιοῦτον. στοιχείον δὲ τούτων τὸ τὰς ἐκάστων εἰληφέναι θέσεις ἐν ταῖς προτάσεσιν. λύσις δὲ καὶ

[172b5] Öyleyse sofistçe çürütme tarzları bunlardır; ki bunları incelemenin ve yapabilmenin *diyalektik*çinin işi olduğunu görmek zor değil. Çünkü önermeleri konu alan bilgi alanı tümüyle bu incelemeye dâhildir.

[172b9] 12. Görünürde çürütme hakkında konuşuldu. Muhatabın hatasını göstermek ve onun konuşmasını *paradoksa* itmeye gelince (ki bu sofistlerin tercihlerinin ikincisi idi), ilkin, bu sonuç en iyi şekilde belli bir tarz araştırma ve sorgulama sayesinde elde edilir. Nitekim soruyu hiçbir belirli şeye gönderme yapmadan ortaya koymak bunları kovalamanın en iyi yolu; ne de olsa en çok da gelişigüzel konuştuklarında hata yaparlar, önlerine belirli bir şey konmadığında da gelişigüzel konuşurlar. Çok fazla soru sormak (tartışmanın yöneltildiği konu belirlenmiş de olsa) ve muhatabın düşündüğünü söylemesini sağlamak da onu paradoksa sürüklemenin ve hataya itmenin iyi bir yoludur—ayrıca yanıt verenin bu sorulardan birine “evet” yahut “hayır” dediği durumda, sorgulayan için yanıt vereni ona saldırmaya en hazır olduğu noktaya getirmenin de. Bu aralar hile yapma gücüne daha önce olduğundan daha az sahipler; çünkü artık sorunun başlangıçtakiyle ne alakası olduğunu sorguluyorlar. Hiçbir zaman tartışmalı bir soruyu doğrudan ortaya koymamak, ama onu öğrenme isteğinden ötürü soruyormuş gibi yapmak da, muhatabı bir hataya ve *paradoksa* sürüklemenin temel bir kuralı; zira böylesi bir inceleme saldırıya ortam sağlar.

[25] Muhatabın hatasını göstermenin en uygun yolu sofistçe olandır, yani onu hazır akıl yürütmelerle vurulabilecek noktaya yönlendirmek. Daha önce söylediğimiz gibi, bunu güzelce yapmak da mümkündür, aksi şekilde yapmak da.

[29] Yine, bir *paradoksu* söyletmek için, tartışılan kişinin hangi okula [*genos*] dâhil olduğuna da dikkat etmek gerekir, sonra da onları pek çok kişi için *paradoks* olan ifadelerine gelene kadar sorgulamak. Ne de olsa her bir okulun böyle bir zaafı var. Hazırda bulundurulanan önermeler arasında her bir okula özel iddialara hâkim olmak, işin önemli bir boyutu. Buna ilişkin önerilen çözüm,

τούτων ἢ προσήκουσα φέρεται τὸ ἐμφανίζειν ὅτι οὐ διὰ τὸν λόγον συμβαίνει τὸ ἄδοξον· αἰεὶ δὲ τοῦτο καὶ βούλεται ὁ ἀγωνιζόμενος.

Ἔτι δ' ἐκ τῶν βουλήσεων καὶ τῶν φανερῶν δοξῶν. οὐ γὰρ ταῦτά βούλονται τε καὶ φασίν, ἀλλὰ λέγουσι μὲν τοὺς εὐσχημονεστάτους τῶν λόγων, βούλονται δὲ τὰ φαινόμενα λυσιτελεῖν, οἷον τεθνάναι καλῶς μᾶλλον ἢ ζῆν ἡδέως φασὶ δεῖν καὶ πένεσθαι δικαίως μᾶλλον ἢ πλουτεῖν αἰσchrῶς, βούλονται δὲ τὰναντία. τὸν μὲν οὖν λέγοντα κατὰ τὰς βουλήσεις εἰς τὰς φανεράς δόξας ἀκτέον, τὸν δὲ κατὰ ταύτας εἰς τὰς ἀποκεκρυμμένας· ἀμφοτέρως γὰρ ἀναγκαῖον παράδοξα λέγειν· ἢ γὰρ πρὸς τὰς φανεράς ἢ πρὸς τὰς ἀφανεῖς δόξας ἐροῦσιν ἐναντία.

Πλεῖστος δὲ τόπος ἐστὶ τοῦ ποιεῖν παράδοξα λέγειν, ὥσπερ καὶ ὁ Καλλικλῆς ἐν τῷ Γοργία γέγραπται λέγων, καὶ οἱ ἀρχαῖοι δὲ πάντες ὥντο συμβαίνειν, παρὰ τὸ κατὰ φύσιν καὶ κατὰ τὸν νόμον· ἐναντία γὰρ εἶναι φύσιν καὶ νόμον, καὶ τὴν δικαιοσύνην κατὰ νόμον μὲν εἶναι καλὸν κατὰ φύσιν δ' οὐ καλόν. δεῖν οὖν πρὸς μὲν τὸν εἰπόντα κατὰ φύσιν κατὰ νόμον ἀπαντᾶν, πρὸς δὲ τὸν κατὰ νόμον ἐπὶ τὴν φύσιν ἄγειν· ἀμφοτέρως γὰρ ἔσται λέγειν παράδοξα. ἦν δὲ τὸ μὲν κατὰ φύσιν αὐτοῖς τὸ ἀληθές, τὸ δὲ κατὰ νόμον τὸ τοῖς πολλοῖς δοκοῦν. ὥστε δῆλον ὅτι κἀκεῖνοι, καθάπερ καὶ οἱ νῦν, ἢ ἐλέγξαι ἢ παράδοξα λέγειν τὸν ἀποκρινόμενον ἐπεχειροῦν ποιεῖν.

Ἐνια δὲ τῶν ἐρωτημάτων ἔχει ἀμφοτέρως ἄδοξον εἶναι τὴν ἀπόκρισιν, οἷον πότερον τοῖς σοφοῖς ἢ τῷ πατρὶ δεῖ πείθεσθαι, καὶ τὰ συμφέροντα πράττειν ἢ τὰ δίκαια, καὶ ἀδικεῖσθαι αἰρετώτερον ἢ βλάπτειν. δεῖ δ' ἄγειν εἰς τὰ τοῖς πολλοῖς καὶ τοῖς σοφοῖς ἐναντία, ἐὰν μὲν λέγῃ τις ὡς οἱ περὶ τοὺς λόγους, εἰς τὰ τοῖς

*paradoks*un akıl yürütmeden çıkmadığını açıkça göstermektedir; ki bu rakibin (ya da “dalaşanın” [*agônizomenos*]) hep istediği şey.

[36] Dahası, isteklerden ve yaygın/açık kanılardan hareket etmeli. Zira istenenler ve söylenenler aynı olmayabilir, çünkü en övgüye değer şeyler söylenir, ama en çıkarına görünen şey istenir. Söz gelişi asil bir ölümün hazlarla dolu bir yaşamdan daha iyi olduğunu ve zenginliğin peşinde aşağılık bir hayat yaşamaktansa dürüstçe fakirlikle yaşamak gerektiğini söylerler—istedikleri tam tersi ama. Öyleyse isteklerine uygun şekilde konuşanları yaygın kanıları, bunlara uygun şekilde konuşanları ise içlerinde tuttuklarını dile getirmeye itmeli. Zira her iki durumda da *paradoks* kaçınılmaz. Nitekim ya açık kanıların ya da gizli kanıların aksini söyleyecekler.

[173a6] Muhatabı *paradoksa* düşürmenin en yaygın yolu—tıpkı *Gorgias*’ta⁷¹ Kallikles’in konuşmasında gösterildiği ve bütün eskilerin sonuçlanacağını düşündüğü gibi—doğaya ve yasaya uygun olana dayanandır; çünkü doğayla yasanın karşıt olduğunu ve yasalar bağlamında adaletin güzel olduğunu, doğa bakımındansa öyle olmadığını söylerler. Öyleyse, derler, doğaya göre konuşanı yasalara uygun şekilde karşılamalı, yasalara göre konuşanı ise doğaya yönlendirmeli—her iki durumda da *paradoksa* düşmek söz konusu. Doğaya uygun olan onlar için hakikat idi, yasalara uygun olan ise çoğunluğun görüşü. Dolayısıyla açık ki onlar da, tıpkı günümüz insanı gibi, muhatabı çürütmeye yahut onu *paradoksa* sürüklemeye çalışmışlar.

[18] Bazı soruların her iki yanıtı da *paradoks* olabilir, söz gelişi “bilgelere mi yoksa babaya mı inanmalı?” veya “çıkarına olanı mı yapmalı yoksa adil olanı mı?” ya da “haksızlığa maruz kalmayı mı yoksa haksızlık etmeyi mi tercih etmeli?” Öyleyse muhatabı çoğunluğun ve/veya bilgelerin aksi yöne itmek gerekir; eğer biri laf ebeleri gibi konuşursa, onu

πολλοί, εἴν δ' ὡς οἱ πολλοί, ἐπὶ τὰ τοῖς ἐν λόγῳ.
φαινοὶ γὰρ οἱ μὲν ἐξ ἀνάγκης τὸν εὐδαίμονα δίκαιον
εἶναι τοῖς δὲ πολλοῖς ἄδοξον τὸ βασιλέα μὴ
εὐδαιμονεῖν. ἔστι δὲ τὸ εἰς τὰ οὕτως ἄδοξα συνάγειν
τὸ αὐτὸ τῷ εἰς τὴν κατὰ φύσιν καὶ κατὰ νόμον
ὑπεναντίωσιν ἄγειν· ὁ μὲν γὰρ νόμος δόξα τῶν
πολλῶν, οἱ δὲ σοφοὶ κατὰ φύσιν καὶ κατ' ἀλήθειαν
λέγουσιν.

13. Καὶ τὰ μὲν παράδοξα ἐκ τούτων δεῖ ζητεῖν τῶν
τόπων· περὶ δὲ τοῦ ποιῆσαι ἀδολεσχεῖν, ὃ μὲν
λέγομεν τὸ ἀδολεσχεῖν, εἰρήκαμεν ἤδη. πάντες δὲ οἱ
τοιοῖδε λόγοι τοῦτο βούλονται ποιεῖν· εἰ μὴδὲν
διαφέρει τὸ ὄνομα ἢ τὸν λόγον εἰπεῖν, διπλάσιον δὲ
καὶ διπλάσιον ἡμίσεος ταυτό, εἰ ἄρα ἐστὶν ἡμίσεος
διπλάσιον, ἔσται ἡμίσεος ἡμίσεος διπλάσιον. καὶ
πάλιν ἂν ἀντὶ τοῦ διπλάσιον διπλάσιον ἡμίσεος τεθῇ,
τρὶς ἔσται εἰρημένον, ἡμίσεος ἡμίσεος ἡμίσεος
διπλάσιον. καὶ ἄρα ἐστὶν ἡ ἐπιθυμία ἡδέος; τοῦτο δ'
ἐστὶν ὄρεξις ἡδέος· ἔστιν ἄρα ἡ ἐπιθυμία ὄρεξις ἡδέος
ἡδέος.

Εἰσὶ δὲ πάντες οἱ τοιοῦτοι τῶν λόγων ἔν τε τοῖς
πρὸς τι, ὅσα μὴ μόνον τὰ γένη ἀλλὰ καὶ αὐτὰ πρὸς τι
λέγεται, καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ἀποδίδοται (οἶον ἢ τε
ὄρεξις τινὸς ὄρεξις καὶ ἡ ἐπιθυμία τινὸς ἐπιθυμία, καὶ
τὸ διπλάσιον τινὸς διπλάσιον καὶ διπλάσιον ἡμίσεος)·
καὶ ὅσων ἡ οὐσία οὐκ ὄντων πρὸς τι ὅλως, ὧν εἰσὶν
ἕξεις ἢ πάθη ἢ τι τοιοῦτον, ἐν τῷ λόγῳ αὐτῶν
προσδηλοῦται κατηγορουμένων ἐπὶ τούτοις. οἶον τὸ
περιττὸν ἀριθμὸς μέσον ἔχων· ἔστι δ' ἀριθμὸς
περιττός· ἔστιν ἄρα ἀριθμὸς μέσον ἔχων ἀριθμὸς. καὶ
εἰ τὸ σιμὸν κοιλότης ῥινός ἐστίν, ἔστι δὲ ῥὶς σιμή,
ἔστιν ἄρα ῥὶς ῥὶς κοίλη.

Φαίνονται δὲ ποιεῖν οὐ ποιοῦντες ἐνίοτε διὰ τὸ μὴ

çoğunluğun görüşünün aksi yönüne doğru itmek gerekir, eğer çoğunluğun görüşünü dile getirirse de, laf ebelerinin aksi yönüne. Zira bazıları mutlu kişilerin kaçınılmaz olarak adil olacağını söyler, ama çoğunluğa bir kralın mutlu olmaması *paradoks* görünür. Birini bu şekilde *paradoks*a itmek, onu doğaya ve yasalara uygun olan şeylerin aksi yönüne sürüklemekle aynı şeydir; ne de olsa yasa çoğunluğun görüşüdür, bilgiler ise doğaya ve hakikate göre konuşurlar.

[173a30] 13. *Paradoksları* bu ortak zeminlerden hareketle aramalı; muhatabı gevelemeye zorlamaya gelince, “geveleme”den neyi kastettiğimizi zaten söylemiştik⁷². Şu gibi akıl yürütmelerin hepsi bunu yapmak ister: Eğer bir adı ya da onun tanımını [*logos*] ifade etmek hiçbir şey değiştirmiyorsa, “çift” ile “yarım çifti” aynı şeydir, o halde eğer “çift”, “yarım çifti” ise, yerine koyduğumuzda “yarım yarım çifti” olacak. Yine, yerine koyarsak, “yarım yarım yarım çifti” olur, yani çift değil “üçlü”. Arzu, her zaman bir hazzın arzusudur, öyle değil mi? Bu⁷³ ise “hazzın iştahı”; bu durumda arzu “bir hazzın hazzın iştahı” olur.

[173b] Bu gibi tüm akıl yürütmeler (1) görelî terimler — yalnızca cins bakımından görelî olanlar değil, kendisi de görelî ifade edilen ve bir ve aynı şeye bağlanan terimler (sözgelişi iştah bir şeyin iştahıdır ve arzu bir şeyin arzusu, çift de bir şeyin çiftidir, yarımın çifti) — ve (2) genel olarak görelî olmasa da bir varlığın durum ve halleri olarak söylenen, tanımında bu varlık geçen ve bu varlığa yüklenen terimler kullanıldığında söz konusu olur. Sözgelişi “tek”, “ortanca birimi olan sayı”dır; “tek” olan “sayı”dır, o halde “tek sayı”, “ortanca birimi olan sayı sayı”dır. Ve eğer “ablak”, “yassı surat” ise, öte yandan “ablak” olan daima bir “surat” ise, o halde “ablak surat”, “yassı surat surat”tır⁷⁴.

[11] Bazıları da bunu yapmasalar bile yapar görünürler,

προσπυνθάνεσθαι εἰ σημαίνει τι καθ' αὐτὸ λεχθὲν τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον, ἀλλὰ τὸ συμπέρασμα λέγειν εὐθύς. ἀλλὰ φαίνεται διὰ τὸ τὸ ὄνομα ταῦτὸ εἶναι ταῦτὸ καὶ σημαίνειν.

14. Σολοικισμὸς δ' οἶον μὲν ἐστὶν εἴρηται πρότερον. ἔστι δὲ τοῦτο καὶ ποιεῖν καὶ μὴ ποιοῦντα φαίνεσθαι καὶ ποιοῦντα μὴ δοκεῖν, καθάπερ ὁ Πρωταγόρας ἔλεγεν, εἰ ὁ μῆνις καὶ ὁ πῆληξ ἄρρεν ἐστίν· ὁ μὲν γὰρ λέγων οὐλομένην σολοικίζει μὲν κατ' ἐκεῖνον, οὐ φαίνεται δὲ τοῖς ἄλλοις, ὁ δὲ οὐλόμενον φαίνεται μὲν ἄλλ' οὐ σολοικίζει. δῆλον οὖν ὅτι κὰν τέχνη τις τοῦτο δύναίτο ποιεῖν· διὸ πολλοὶ τῶν λόγων οὐ συλλογιζόμενοι σολοικισμὸν φαίνονται συλλογίζεσθαι, καθάπερ ἐν τοῖς ἐλέγχοις.

Εἰσὶ δὲ πάντες σχεδὸν οἱ φαινόμενοι σολοικισμοὶ παρὰ τὸ τόδε, καὶ ὅταν ἡ πτώσις μήτε ἄρρεν μήτε θῆλυ δηλοῖ ἀλλὰ τὸ μεταξύ. τὸ μὲν οὗτος ἄρρεν σημαίνει, τὸ δ' αὕτη θῆλυ· τὸ δὲ τοῦτο θέλει μὲν τὸ μεταξύ σημαίνειν, πολλάκις δὲ σημαίνει κάκεινων ἑκάτερον, οἶον τί τοῦτο; Καλλιόπη, ξύλον, Κορίσκος. τοῦ μὲν οὖν ἄρρενος καὶ τοῦ θήλεος διαφέρουσιν αἱ πτώσεις ἅπασαι, τοῦ δὲ μεταξύ αἱ μὲν αἱ δ' οὐ. δοθέντος δὴ πολλάκις τοῦτο, συλλογίζονται ὡς εἰρημένου τοῦτον· ὁμοίως δὲ καὶ ἄλλην πτώσιν ἀντ' ἄλλης. ὁ δὲ παραλογισμὸς γίνεται διὰ τὸ κοινὸν εἶναι τὸ τοῦτο πλειόνων πτώσεων τὸ γὰρ τοῦτο σημαίνει ὅτε μὲν οὗτος ὅτε δὲ τοῦτον. δεῖ δ' ἐναλλάξ σημαίνειν, μετὰ μὲν τοῦ ἔστι τὸ οὗτος, μετὰ δὲ τοῦ εἶναι τὸ τοῦτον, οἶον ἔστι Κορίσκος, εἶναι Κορίσκον. καὶ ἐπὶ τῶν θηλέων ὀνομάτων ὡσαύτως, καὶ ἐπὶ τῶν λεγομένων μὲν σκευῶν ἐχόντων δὲ θηλείας ἢ ἄρρενος κλῆσιν. ὅσα γὰρ εἰς τὸ ο καὶ τὸ ν τελευτᾷ, ταῦτα μόνον σκεύους ἔχει κλῆσιν, οἶον ξύλον,

çünkü terimin kendi başına bir anlamı olup olmadığını (ve varsa aynı mı olduğunu, yoksa başka mı) soruya eklemekten doğrudan sonucu söylerler. Ama <yine de> terim aynı olduğu için onun tanımını da anlamı da aynı görünür.

[173b17] 14. Dil bilgisi hatasının neye benzediği daha önce söylenmişti. Bunu [i] yapmak, [ii] yapmasa da yapıyor görünmek ve/veya [iii] yapsa da yapıyor görülmemek söz konusu. Protagoras'ın söylediği gibi "gazap" [*ménis*] ve "başlık" [*pêlêks*] sözcüklerinin eril olduğunu farz edelim⁷⁵, bu durumda "yok edici" [*oulomenên*]⁷⁶ diyen kişi onun⁷⁷ gözünde dil bilgisi hatası yapmış olacak, ama başkalarının gözünde öyle olmayacaktır, "yok eden" [*oulomenon*]⁷⁸ diyen ise başkalarına öyle görünse de Protagoras'ın gözünde dil bilgisi hatası yapmış olmayacaktır. Belli ki bunu biri sanatla yapabilir; bu yüzden de pek çok akıl yürütme [*logos*] öyle olmasa da bir dil bilgisi hatası çıkarsar görünebilir—tıpkı çürütmelerdeki gibi.

[25] Neredeyse tüm görünürde dil bilgisi hataları "bu" [*to-de*] sözcüğüne dayanır—ve çekim eril ya da dişil değil de *neutrum* olduğunda. "O" [*houtos*] erildir, "o" [*autê*] ise dişil, ama "bu" [*touto*] —*neutrum* da olsa— çoğu zaman ötekine⁷⁹ ya da berikine⁸⁰ işaret eder. Mesela "bu nedir?" [*ti touto?*] sorusunun cevabı Kalliope⁸¹ de olabilir ahşap⁸² [*ksylon*] da, Koriskos⁸³ da. İmdi eril ve dişil çekim hep farklı farklı, *neutrum* ise bazen öyle bazen değil⁸⁴. Gerçekten de çoğu zaman "bu" [*touto*] verildiğinde "onu" [*touton*]⁸⁵ denmiş gibi çıkarım yapılır; yani bir çekim bir başkasıyla değiştirilir. Hatalı çıkarım [*paralogismos*] "bu"nın [*touto*] pek çok çekimde ortak olmasından doğar; ne de olsa "bu" [*touto*], bazen "o" [*houtos*], bazen de "onu" [*touton*] anlamında kullanılır⁸⁶. Oysa yerine göre kullanmak lazım: "-dır"la [*esti*] birlikte "o" şeklinde, "olmak"la [*einai*] birlikte "onu" şeklinde⁸⁷. Söz gelişi "Koriskos'tur" [*esti Koriskos*] ve "Koriskos olmak" [*Koriskon einai*]. Dişil adlarda da böyle, eril ya da dişil adların önüne gelebilen "aygıt" [*skeuê*] denenlerde de⁸⁸. Zira yalnızca "-on" ile biten adların önüne gelir bu aygıtlar, söz gelişi "ahşap" [*ksylon*]

σχοινίον, τὰ δὲ μὴ οὕτως ἄρρενος ἢ θήλεος, ὧν ἓνια φέρομεν ἐπὶ τὰ σκεύη, οἷον ἄσκος μὲν ἄρρεν τοῦνομα, κλίνη δὲ θήλυ. διόπερ καὶ ἐπὶ τῶν τοιούτων ὡσαύτως τὸ ἔστι καὶ τὸ εἶναι διοίσει. καὶ τρόπον τινὰ ὁμοίος ἐστὶν ὁ σολοικισμὸς τοῖς παρὰ τὸ τὰ μὴ ὁμοία ὁμοίως λεγομένοις ἐλέγχους. ὥσπερ γὰρ ἐκείνοις ἐπὶ τῶν πραγμάτων, τούτοις ἐπὶ τῶν ὀνομάτων συμπίπτει σολοικίζειν· ἄνθρωπος γὰρ καὶ λευκὸν καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομά ἐστιν.

Φανερόν οὖν ὅτι τὸν σολοικισμόν πειρατέον ἐκ τῶν εἰρημένων πτώσεων συλλογίζεσθαι.

Εἶδη μὲν οὖν ταῦτα τῶν ἀγωνιστικῶν λόγων καὶ μέρη τῶν εἰδῶν καὶ τρόποι οἱ εἰρημένοι. διαφέρει δ' οὐ μικρόν, ἐὰν ταχθῇ πως τὰ περὶ τὴν ἐρώτησιν πρὸς τὸ λανθάνειν, ὥσπερ ἐν τοῖς διαλεκτικοῖς. ἐφεξῆς οὖν τοῖς εἰρημένοις ταῦτα πρῶτον λεκτέον.

15. Ἔστι δὴ πρὸς τὸ ἐλέγχειν ἓν μὲν μῆκος· χαλεπὸν γὰρ ἅμα πολλὰ συνορᾶν. εἰς δὲ τὸ μῆκος τοῖς προειρημένοις στοιχείοις χρηστέον. ἓν δὲ τάχος· ὑστερίζοντες γὰρ ἦττον προορῶσιν. ἔτι δ' ὀργὴ καὶ φιλονεικία· ταραττόμενοι γὰρ ἦττον δύνανται φυλάττεσθαι πάντες. στοιχεῖα δὲ τῆς ὀργῆς τό τε φανερόν· ἑαυτὸν ποιεῖν βουλόμενον ἀδικεῖν καὶ τὸ παράπαν ἀναισχυντεῖν. ἔτι τὸ ἐναλλάξ τὰ ἐρωτήματα τιθέναι, ἐὰν τε πρὸς ταῦτό πλείους τις ἔχη λόγους, ἐὰν τε καὶ ὅτι οὕτως καὶ ὅτι οὐχ οὕτως· ἅμα γὰρ συμβαίνει ἢ πρὸς πλείω ἢ πρὸς τάναντία ποιεῖσθαι τὴν φυλακὴν. ὅλως δὲ πάντα τὰ πρὸς τὴν κρύψιν λεχθέντα πρότερον χρήσιμα καὶ πρὸς τοὺς ἀγωνιστικούς λόγους· ἢ γὰρ κρύψις ἐστὶ τοῦ λαθεῖν χάριν, τὸ δὲ λαθεῖν τῆς ἀπάτης.

Πρὸς δὲ τοὺς ἀνανεύοντας ἅπτ' ἂν οἰηθῶσιν εἶναι πρὸς τὸν λόγον, ἐξ ἀποφάσεως ἐρωτητέον, ὥς

yahut "halat" [*skhoinion*]. Bu şekilde değil de dişil ya da eril adları da zaman zaman bu aygıtların ardına taşırız, mesela "şarap tulumu" [*askos*] eril bir ad, "yatak" [*klinê*] ise dişil. Bu yüzden de bu gibi durumlarda "-dır" ve "olmak" arasındaki gibi bir fark söz konusu olacak. Bir anlamda dilin kurallarıyla oynamak benzemez şeyleri benzermiş gibi söylemeye dayanan çürütmelere benzer. Nasıl ki öncekiler şeyler hakkındaysa, bunlar da adlar hakkında dilin kurallarıyla oynamanın altına düşer. Ne de olsa "insan" da "beyaz" da hem şeydir hem de ad.

[10] Öyleyse açık ki dil bilgisi hatasını sözü edilen çekimlerden hareketle tespit etmek gerekir.

[12] Öyleyse dalaşmacı⁸⁹ akıl yürütme türleri ve onların kısımları bunlardır ve sözü edilenler onları oluşturanın yahut tespit etmenin yollarıdır. Öte yandan sorgulamanın öğelerinin amacın gözden kaçmasına yönelik belli bir biçimde düzenlenmiş olması, tıpkı *diyalektik* kitabında söylediğimiz gibi, önemsiz sayılmaz⁹⁰. Öyleyse, sözü edilenlerin ardından, ilkin bunları konuşalım.

[174a16] 15. Çürütmeye ilişkin bir şey de uzunluktur—ne de olsa her şeyi bir bakışta görmek zor. Böylesi bir uzunluğa ulaşmak için daha önce sözü edilen öğeleri kullanmak gerekir. Bir şey de hızdır; zira geriye düşenler önlerini daha az görürler. Sonra, öfke ve nifak; çünkü tahrik olanlar pek dikkatli olamazlar. Öfkeyi doğurmaya ilişkin bir öğe de adaletsiz davranmaya istekli ve büsbütün utanmaz olduğunu açıkça belli etmektir. Ayrıca soruları çaprazlama ortaya koymak da, eğer aynı sonuca giden yahut eğer bir şey için hem "böyle" hem de "böyle değil" demeye imkân veren pek çok akıl yürütme varsa, iş görebilir, çünkü muhatap için aynı anda birden fazla şeye yahut karşıt şeylere dikkat etme gereği ortaya çıkar. Genel olarak, amacı gizlemeye ilişkin daha önce⁹¹ sözü edilen her şey, dalaşmacı akıl yürütmeler için de geçerlidir. Zira bir şey gözden kaçsın diye gizlenir, gözden kaçsın ki yanlış söz konusu olsun.

[174a30] Kendisini çürütecek akıl yürütmeye yarayacağını düşündüğü için onu vermeyi reddeden muhataba karşı, soruyu olumsuzundan hareketle sormalı,

τοῦναντίον βουλόμενον, ἢ καὶ ἐξ ἴσου ποιοῦντα τὴν ἐρώτησιν· ἀδήλου γὰρ ὄντος τοῦ τί βούλεται λαβεῖν ἦττον δυοκολαίνουσιν. ὅταν τ' ἐπὶ τῶν μερῶν διδῶ τις τὸ καθ' ἕκαστον, ἐπάγοντα τὸ καθόλου πολλάκις οὐκ ἐρωτητέον, ἀλλ' ὡς δεδομένῳ χρηστέον· ἐνίστε γὰρ οἶονται καὶ αὐτοὶ δεδοκέναι καὶ τοῖς ἀκούουσι φαίνονται διὰ τὴν τῆς ἐπαγωγῆς μινείαν, ὡς οὐκ ἂν ἠρωτημένα μάτην. ἐν οἷς τε μὴ ὀνόματι σημαίνεται τὸ καθόλου, ἀλλὰ τῇ ὁμοιότητι χρηστέον πρὸς τὸ συμφέρον· λανθάνει γὰρ ἡ ὁμοιότης πολλάκις.

πρὸς τε τὸ λαβεῖν τὴν πρότασιν τοῦναντίον παραβάλλοντα χρὴ πυνθάνεσθαι. οἶον εἰ δέοι λαβεῖν ὅτι δεῖ πάντα τῷ πατρὶ πείθεσθαι, πότερον ἅπαντα δεῖ πείθεσθαι τοῖς γονεῦσιν ἢ πάντ' ἀπειθεῖν; καὶ τὸ πολλάκις πολλά, πότερον πολλὰ συγχωρητέον ἢ ὀλίγα; μᾶλλον γάρ, εἴπερ ἀνάγκη, δόξειεν ἂν εἶναι πολλά· παρατιθεμένων γὰρ ἐγγὺς τῶν ἐναντίων, καὶ μείζω καὶ μέγала φαίνεται καὶ χεῖρω καὶ βελτίω τοῖς ἀνθρώποις.

Σφόδρα δὲ καὶ πολλάκις ποιεῖ δοκεῖν ἐληλέγχθαι τὸ μάλιστα σοφιστικὸν συκοφάντημα τῶν ἐρωτώντων, τὸ μηδὲν συλλογισαμένους μὴ ἐρώτημα ποιεῖν τὸ τελευταῖον, ἀλλὰ συμπεραντικῶς εἰπεῖν, ὡς συλλελογισμένους, οὐκ ἄρα τὸ καὶ τό.

Σοφιστικὸν δὲ καὶ τὸ κειμένου παραδόξου τὸ φαινόμενον ἀξιοῦν ἀποκρίνεσθαι προκειμένου τοῦ δοκοῦντος ἐξ ἀρχῆς, καὶ τὴν ἐρώτησιν τῶν τοιούτων οὕτω ποιεῖσθαι, πότερόν σοι δοκεῖ; ἀνάγκη γάρ, ἂν ἡ τὸ ἐρώτημα ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός, ἢ ἔλεγχον ἢ παράδοξον γίνεσθαι, δόντος μὲν ἔλεγχον, μὴ δόντος δὲ μηδὲ δοκεῖν φάσκοντος ἄδοξον, μὴ δόντος δὲ δοκεῖν δ' ὁμολογοῦντος ἐλεγχοειδές.

Ἔτι καθάπερ καὶ ἐν τοῖς ῥητορικοῖς, καὶ ἐν τοῖς ἐλεγκτικοῖς ὁμοίως τὰ ἐναντιώματα θεωρητέον ἢ

karşıtını istiyormuş gibi, ya da soruyu karşıtların her ikisine de eşit mesafedeymiş gibi kurmalı; zira hangisinin kabul ettirilmek istendiği açık olmazsa, muhatap daha az zorluk çıkarır. Tikellerle uğraşırken de, biri tekili verdiğinde, tümevarım yapıldıktan sonra, çoğu zaman, tümeli bir daha sorgulamamak, onu artık verili bir şey gibi kullanmak gerekir, çünkü genellikle muhataplar onu kendilerinin verdiklerini düşünürler ve bu, tartışmayı izleyenlere de böyle görünür, çünkü tümevarımı hatırlar ve soruların boşuna sorulmuş olamayacağını düşünürler. Tümele işaret eden bir sözcüğün olmadığı durumlarda, amaca hizmet edebilecek olan benzerliği kullanmak gerekir, zira benzerlik çoğu zaman gözden kaçır.

[40] Önermeyi elde tutmak⁹² için, onu karşıtıyla yan yana koyup sormak gerekir. Sözcelişi, "her durumda babaya itaat edilmesi gerekir" önermesini elde tutmak için, "acaba anne-babaya her durumda itaat etmek mi gerekir, yoksa her durumda itaatsizlik etmek mi?" diye sormak gerekir. Ve "acaba çokta mı uzlaşmak gerekir, yoksa azda mı?" diye sorulursa, pek çok kez cevap "çok" olur, nitekim ikisinden birini seçmeye mecbur kalınca, verilmesi gereken yanıtın daha ziyade "çok" olduğu sanılır; çünkü karşıtlar yan yana konduğunda, küçük olan, insanlara kötü, büyük olan iyi görünür.

[174b8] Çoğu zaman çürütmenin gerçekleştiğine dair güçlü bir izlenim yaratılır, sorgulayanların yapabileceği en sofistçe hile de budur: Hiçbir çıkarım söz konusu olmadığı halde, en son ifade, soru şeklinde değil de, sonuçmuş gibi söylenir, çıkarsanmış gibi yapılır ve "o halde X, Y değil" denir.

[12] Bir sofistçe hile de şudur: Bir *paradoks* ortaya konduğunda, başlangıçta yaygın bir kanıyı dile getirmek ve muhataba bu konudaki fikrini "acaba böyle mi düşünüyorsun?" şeklinde sormak. Zira eğer soru kendisinden hareketle çıkarımın yapıldığı öncüllerden biriye, zorunlu olarak ya çürütme ya da *paradoks* ortaya çıkar. Eğer öncülü verirse⁹³, çürütme söz konusu olur. Eğer kabul etmez, bir de söylenenin yaygın kanı olduğunu reddederse, *paradoks*. Eğer öncülü vermez, ama dile getirilenin yaygın kanı olduğuna katılırsa da, çürütmeye benzer bir şey söz konusu olur.

[174b19] Dahası, *retorikte* olduğu gibi, çürütmelerde de, muhatabın,

πρὸς τὰ ὑφ' ἑαυτοῦ λεγόμενα, ἢ πρὸς οὓς ὁμολογεῖ καλῶς λέγειν ἢ πράττειν, ἔτι πρὸς τοὺς δοκοῦντας τοιοῦτους ἢ πρὸς τοὺς ὁμοίους ἢ πρὸς τοὺς πλείστους ἢ πρὸς πάντας.

ὥσπερ τε καὶ ἀποκρινόμενοι πολλάκις, ὅταν ἐλέγχωνται, ποιῶσι διττόν, ἂν μέλλῃ συμβαίνειν ἐλεγχθῆσθαι, καὶ ἐρωτῶντας χρηστέον ποτὲ τούτῳ πρὸς τοὺς ἐνισταμένους, ἂν ὡδὶ μὲν συμβαίῃ ὡδὶ δὲ μὴ, ὅτι οὕτως εἴληφεν, οἷον ὁ Κλεοφῶν ποιεῖ ἐν τῷ Μανδροβούλῳ.

δεῖ δὲ καὶ ἀφισταμένους τοῦ λόγου τὰ λοιπὰ τῶν ἐπιχειρημάτων ἐπιτέμνειν, καὶ τὸν ἀποκρινόμενον, ἂν προαισθάνηται, προενίστασθαι καὶ προαγορεύειν.

ἐπιχειρητέον δ' ἐνίστε καὶ πρὸς ἄλλα τοῦ εἰρημένου, ἐκεῖνο ἐκλαβόντας, ἐὰν μὴ πρὸς τὸ κείμενον ἔχῃ τις ἐπιχειρεῖν· ὅπερ ὁ Λυκόφρων ἐποίησε προβληθέντος λύραν ἐγκωμιάζειν.

πρὸς δὲ τοὺς ἀπαιτοῦντας πρὸς τι ἐπιχειρεῖν, ἐπειδὴ δοκεῖ δεῖν ἀποδιδόναι τὴν αἰτίαν, λεχθέντων δ' ἐνίων εὐφυλακτότερον, τὸ καθόλου συμβαῖνον ἐν τοῖς ἐλέγχοις λέγειν, τὴν ἀντίφασιν, ὃ τι ἔφησεν ἀποφῆσαι, ἢ ὃ ἀπέφησε φῆσαι, ἀλλὰ μὴ ὅτι τῶν ἐναντίων ἢ αὐτὴ ἐπιστήμη ἢ οὐχ ἡ αὐτή.

οὐ δεῖ δὲ τὸ συμπέρασμα προτατικῶς ἐρωτᾶν· ἔνια δ' οὐδ' ἐρωτητέον, ἀλλ' ὥς ὁμολογουμένοις χρηστέον.

16. Ἐξ ὧν μὲν οὖν αἱ ἐρωτήσεις, καὶ πῶς ἐρωτητέον ἐν ταῖς ἀγωνιστικαῖς διατριβαῖς, εἴρηται· περὶ δὲ ἀποκρίσεως, καὶ πῶς χρὴ λύειν καὶ τί, καὶ πρὸς τίνα χρῆσιν οἱ τοιοῦτοι τῶν λόγων ὠφέλιμοι, μετὰ ταῦτα λεκτέον.

Χρήσιμοι μὲν οὖν εἰσὶ πρὸς μὲν φιλοσοφίαν διὰ δύο. πρῶτον μὲν γὰρ ὥς ἐπὶ τὸ πολὺ γινόμενοι παρὰ

kendi söyledikleriyle veya iyi konuştuğu yahut eylediği konusunda mutabık olduğu kişilerin, böyle biri olduğu düşünülenlerin, bunlara benzeyenlerin, çoğunluğun ya da herkesin sözleriyle çelişen ifadelerini göz önünde bulundurmalı.

[23] Yanıt verenlerin çoğu zaman çürütüldüklerinde ilgili terimin iki anlamına ilişkin bir ayırım yapması gibi, sorgulayanların da, eğer çürütülme gibi bir durum ortaya çıkarsa, itiraz edenlere karşı bunu kullanmaları ve ilgili terimin iki anlamı olduğunu, itirazlarının bunların birine dayandığını ama kastedilenin öbürü olduğunu onlara göstermesi gerekir—tıpkı *Kleophon*'un *Mandroboulos*'ta⁹⁴ yaptığı gibi.

[27] Yine, eğer çürütülme gibi bir durum ortaya çıkarsa, akıl yürütmelerinden uzaklaşmak ve diğer hamlelerini kısa kesmek, yanıt verirken de, bunu önceden sezip, derhal harekete geçmek ve önce davranıp sözünü söylemek gerekir.

[31] Bazen de, ortaya konanları zorlayamayacağını anlayınca, *lire* övgüler düzmeye itilen *Lykophron*'un yaptığı gibi, hamlelerini konunun dışında başka şeylere yöneltmek gerekir.

[34] Hamlelerinin neye yönelik olduğunu soranlara karşı (ne de olsa nedeni söylemek gerektiği düşünülür, ama bazı noktaları dile getirmek de rakibin işini kolaylaştırır), amacının çürütmelelerin genel sonucu olduğunu, yani çelişki olduğunu, söyleneni reddetmek, reddedileni söylemek olduğunu belirtmek, ama içeriğe girmemek gerekir, yani sözgelişi karşıtların bilgisinin aynı olduğunu ya da olmadığını iddia etmemeli.

[38] Ara sonuçları öncül olarak kullanırken onları soru konusu etmek gerekmez, hatta bazı durumlarda onları hiç soru haline getirmemek, üzerinde uzlaşılanlar olarak kullanmaya devam etmek gerekir⁹⁵.

[175a] 16. Öyleyse soruların nelerden çıktığını⁹⁶ ve dalaşmacı tartışmalarda muhatabın nasıl sorgulanması gerektiğini konuşmuş olduk. Yanıtlamaya gelince; nasıl çözüm üretmeli, çözülecek olan nedir, bu gibi akıl yürütmeler niçin kullanılır ve neye hizmet eder, bunlar hakkında konuşalım.

[5] Bunlarla uğraşmak felsefe için iki sebepten kullanışlıdır: Birincisi, çoğunlukla

τὴν λέξιν ἄμεινον ἔχειν ποιοῦσι πρὸς τὸ ποσαχῶς ἕκαστον λέγεται, καὶ ποῖα ὁμοίως καὶ ποῖα ἑτέρως ἐπὶ τε τῶν πραγμάτων συμβαίνει καὶ ἐπὶ τῶν ὀνομάτων. δεύτερον δὲ πρὸς τὰς καθ' αὐτὸν ζητήσεις· ὁ γὰρ ὑφ' ἑτέρου ῥαδίως παραλογιζόμενος καὶ τοῦτο μὴ αἰσθανόμενος κἂν αὐτὸς ὑφ' αὐτοῦ τοῦτο πάθοι πολλάκις. τρίτον δὲ καὶ τὸ λοιπὸν ἔτι πρὸς δόξαν, τὸ περὶ πάντα γεγυμνάσθαι δοκεῖν καὶ μηδενὸς ἀπείρως ἔχειν· τὸ γὰρ κοινωνοῦντα λόγων ψέγειν λόγους, μηδὲν ἔχοντα διορίζειν περὶ τῆς φαυλότητος αὐτῶν, ὑποψίαν δίδωσι τοῦ δοκεῖν δυσχεραίνειν οὐ διὰ τἀληθὲς ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν.

Ἀποκρινομένοις δὲ πῶς ἀπαντητέον πρὸς τοὺς τοιούτους λόγους, φανερόν, εἴπερ ὀρθῶς εἰρήκαμεν πρότερον ἐξ ὧν εἰσὶν οἱ παραλογισμοί, καὶ τὰς ἐν τῷ πυνθάνεσθαι πλεονεξίας ἱκανῶς διείλομεν. οὐ ταῦτόν δ' ἐστὶ λαβόντα τε τὸν λόγον ἰδεῖν καὶ λῦσαι τὴν μοχθηρίαν, καὶ ἐρωτώμενον ἀπαντᾶν δύνασθαι ταχέως. ὁ γὰρ ἴσμεν, πολλάκις μετατιθέμενον ἀγνοοῦμεν. ἔτι δ', ὥσπερ ἐν τοῖς ἄλλοις τὸ θᾶττον καὶ τὸ βραδύτερον ἐκ τοῦ γεγυμνάσθαι γίνεται μᾶλλον, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν λόγων ἔχει, ὥστε, ἂν δῆλον μὲν ἡμῖν ἦ, ἀμελέτητοι δ' ὦμεν, ὑστεροῦμεν τῶν καιρῶν πολλάκις. συμβαίνει δέ ποτε, καθάπερ ἐν τοῖς διαγράμμασιν· καὶ γὰρ ἐκεῖ ἀναλύσαντες ἐνίοτε συνθεῖναι πάλιν ἀδυνατοῦμεν· οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἐλέγχοις, εἰδότες παρ' ὃ ὁ λόγος συμβαίνει συνεῖραι, διαλύσαι τὸν λόγον ἀποροῦμεν.

17. Πρῶτον μὲν οὖν, ὥσπερ συλλογίζεσθαί φαμεν ἐνδόξως ποτὲ μᾶλλον ἢ ἀληθῶς προαιρεῖσθαι δεῖν, οὕτω καὶ λυτέον ποτὲ μᾶλλον ἐνδόξως ἢ κατὰ τἀληθές. ὅλως γὰρ πρὸς τοὺς ἐριστικούς μαχετέον οὐχ ὥς ἐλέγχοντας ἀλλ' ὥς φαινομένους· οὐ γὰρ

dilin kullanımına [*leksis*] dayandıkları için, bizi sözcüklerin kaç farklı anlamda kullanıldıklarını ve şeylerle onların adları arasında nasıl benzerlikler ve nasıl farklılıklar olduğunu görme konusunda daha iyi hale getirirler. İkincisi, bunlarla uğraşmak kendi başına yaptığımız araştırmalar için de kullanışlıdır, zira başkaları tarafından kolayca bir safsataya maruz bırakılan ve bunu fark etmeyen biri, bu duruma pek çok kez kendi kendine de düşecektir. Üçüncüsü ve sonuncusu üne [*doksa*] yöneliktir: Her konuda idmanlı olduğunun ve hiçbir konuda deneyimsiz olmadığının düşünülmesi önemlidir. Nitekim bir tartışmaya katılan ve düşüncenin akışında [*logos*] bir kusur yakalayan, fakat bu kusuru hiçbir şekilde net olarak belirtemeyen birine şüpheyle yaklaşılr ve onun bunu hakikatten ötürü değil de, deneyimsizliğin getirdiği bir heyecanla yaptığı düşünülür.

[17] Yanıt verenlerin bu gibi akıl yürütmeleri nasıl göğüslemesi gerektiği, açık—tabii eğer safsataların nelerden çıktığı hakkında daha önce doğru [*orthôs*] konuştuysak ve buradaki hilelere ilişkin ayrımları yeterince yapabildiysek. Öte yandan, bir akıl yürütmeyi ele alıp, ona bakıp, ondaki sıkıntıları çözmekle, sorgulanırken bunları hızla tespit etmek aynı şey değil. Zira bildiğimiz bir şeyi, farklı bir bağlama taşındığında, bilmez hale gelebiliriz. Dahası, nasıl ki başka konularda da hız ve çabukluk idmanla artar, akıl yürütmelerde de bu böyledir; dolayısıyla, konu bizim için açık da olsa, eğer hazırlığımız yoksa, çoğu zaman geç kalırız. Bazen geometrik şekillerdeki gibi bir durum söz konusu olur, onları çözümlese de kimi zaman yeniden oluşturmamayıabiliriz ya, çürütmelerde de, akıl yürütmenin neye dayanıp nereye bağlandığını görsek bile, onu çözmekte zorlanırız.

[175a31] 17. İlkın, öyleyse, tıpkı çıkarım yaparken zaman zaman hakikatten ziyade yaygın kanıyı [*endoksos*] tercih etmek gerektiğini söylediğimiz gibi, aynı şekilde, bir safsatayı çözerken de yaygın kanıyı hakikate tercih etmek gerekebilir. Genel olarak *eristik*çilerle çarpışırken onlara bizi çürütüyormuş gibi değil de, görünürde çürütüyormuş gibi muamele etmeli; zira

φαμεν συλλογίζεσθαι γε αὐτούς, ὥστε πρὸς τὸ μὴ δοκεῖν διορθωτέον. εἰ γάρ ἐστιν ὁ ἔλεγχος ἀντίφασις μὴ ὁμώνυμος ἔκ τινων, οὐδὲν ἂν δέοι διαριεῖσθαι πρὸς τὰμφίβολα καὶ τὴν ὁμωνυμίαν· οὐ γὰρ ποιεῖ συλλογισμόν. ἀλλ' οὐδενὸς ἄλλου χάριν προσδιαιρετέον ἀλλ' ἢ ὅτι τὸ συμπέρασμα φαίνεται ἐλεγχοειδές. οὐκ οὖν τὸ ἐλεγχθῆναι ἀλλὰ τὸ δοκεῖν εὐλαβητέον, ἐπεὶ τό γ' ἐρωτᾶν ἀμφίβολα καὶ τὰ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν, ὅσαι τ' ἄλλαι τοιαῦται παρακρούσεις, καὶ τὸν ἀληθινὸν ἔλεγχον ἀφανίζει καὶ τὸν ἐλεγχόμενον καὶ μὴ ἐλεγχόμενον ἄδηλον ποιεῖ. ἐπεὶ γὰρ ἔξεστιν ἐπὶ τέλει συμπεραναμένον μὴ ὅπερ ἔφησεν ἀποφῆσαι λέγειν, ἀλλ' ὁμωνύμως, εἰ καὶ ὅτι μάλιστ' ἔτυχεν ἐπὶ ταῦτόν φέρων, ἄδηλον εἰ ἐλήλεγκται· ἄδηλον γὰρ εἰ ἀληθῆ λέγει νῦν. εἰ δὲ διελὼν ἦρετο τὸ ὁμώνυμον ἢ τὸ ἀμφίβολον, οὐκ ἂν ἄδηλος ἦν ὁ ἔλεγχος. ὅ τ' ἐπιζητοῦσι νῦν μὲν ἦττον πρότερον δὲ μᾶλλον οἱ ἐριστικοί, τὸ ἢ ναί ἢ οὐ ἀποκρίνεσθαι τὸν ἐρωτώμενον, ἐγίνετ' ἂν. νῦν δὲ διὰ τὸ μὴ καλῶς ἐρωτᾶν τοὺς πυνθανομένους ἀνάγκη προσἀποκρίνεσθαι τι τὸν ἐρωτώμενον, διορθοῦντα τὴν μοχθηρίαν τῆς προτάσεως, ἐπεὶ διελομένου γε ἱκανῶς ἢ ναί ἢ οὐ ἀνάγκη λέγειν τὸν ἀποκρινόμενον.

Εἰ δέ τις ὑπολήφεται τὸν κατὰ ὁμωνυμίαν ἔλεγχον εἶναι, τρόπον τινὰ οὐκ ἔσται διαφυγεῖν τὸ ἐλέγχεσθαι τὸν ἀποκρινόμενον· ἐπὶ γὰρ τῶν ὁρατῶν ἀναγκαῖον ὃ ἔφησεν ἀποφῆσαι ὄνομα, καὶ ὃ ἀπέφησε φῆσαι. ὥς γὰρ διορθοῦνται τινες, οὐδὲν ὄφελος. οὐ γὰρ Κορίσκον φασὶν εἶναι μουσικὸν καὶ ἄμουσον, ἀλλὰ τοῦτον τὸν Κορίσκον μουσικὸν καὶ τοῦτον τὸν Κορίσκον ἄμουσον. ὁ γὰρ αὐτὸς ἔσται λόγος τὸ τοῦτον τὸν Κορίσκον τῷ τοῦτον τὸν Κορίσκον ἄμουσον εἶναι ἢ μουσικόν· ὅπερ ἅμα φησί τε καὶ ἀπόφησιν. ἀλλ' ἴσως οὐ ταῦτὸ σημαίνει· οὐδὲ γὰρ

onların geçerli bir çıkarım yapmadıklarını söylüyoruz, dolayısıyla da düşüncelerinin akışını artık çıkarımmış gibi görünmeyecek şekilde düzeltmek gerekir. Zira eğer eldeki çürütme birtakım öncüllerden çıkan *eşadlı olmayan* bir çelişkiyse, müphemiyet ve eşadlılığa ilişkin herhangi bir ayırım yapmak gerekmez—çıkartımı etkilemeyecek sonuçta. Hatta çürütme gibi görünen bir sonuçtan başka hiçbir şey için yeni ayrımlar yapmak gerekmez. Öyleyse yakalanması gereken çürütülmüş olmak değil, öyle görünmek, ne de olsa müphemiyete ve eşadlılığa dayanan sorgu, ayrıca bu gibi başka hangi hile varsa, hakiki bir çürütmeyi bile perdeleyebilir, kimin çürütülüp kimin çürütülmediğini belirsiz kılabilir. Nitekim madem sonunda, bir sonuca varıldığında, birinin, iddiasının reddedildiğini, fakat bunun eşadlılıkla yapıldığını söylemeye hakkı vardır, akıl yürütme ne kadar aynı şey hakkında olursa olsun, çürütmenin gerçekleşmiş olup olmadığı belirsiz olacak, çünkü artık doğru söylenip söylenmediği de açık olmayacak. Ama eğer bir ayırım yapılır ve eşadlılık ya da müphemiyet sorgulanırsa, çürütme olup olmadığı artık belirsiz olmayacak. Dahası, bu durumda *eristik*çilerin artık öncekine nazaran daha az peşinden koştukları, muhataba “evet” ya da “hayır” dedirtmenin kapısı açılmış olacak. Bu aralar soruları güzelce sormadıkları için, sorgulanan yanıtına bir şey ekleyerek önermeyi düzeltmeye mecbur kalıyor, öte yandan yeterli ayrımlar yapılırsa, yanıt veren “evet” ya da “hayır” demek zorunda.

[175b15] Eğer eşadlılığa dayanan bir akıl yürütmenin çürütme olduğu kabul edilirse, yanıt veren belli bir anlamda çürütülmüş olmaktan kaçamaz; gözle görülür şeyler konusunda evetlenen terimi değıllemek, değılleneni ise evetlemek şart. Kimilerinin yaptığı düzeltme ise nafîle. Zira Koriskos’un kültürlü ve kültürsüz olduğunu değil, *bu* Koriskos’un kültürlü, *bu* Koriskos’un kültürsüz olduğunu söylüyorlar. Öte yandan *bu* Koriskos’un kültürlü olduğunu da söyleseler, kültürsüz olduğunu da söyleseler, “*bu* Koriskos” aynı söz—aynı anda hem evetliyor hem değılliyorlar. Aynı şeye işaret etmiyor olabilirler mi?

ἐκεῖ τοῦνομα. ὥστε τί διαφέρει; εἰ δὲ τῷ μὲν τὸ ἀπλῶς λέγειν Κορίσκον ἀποδώσει, τῷ δὲ προσθήσει τὸ τινὰ ἢ τόνδε, ἄτοπον· οὐδὲν γὰρ μᾶλλον θατέρῳ ὁποτέρῳ γὰρ ἂν οὐδὲν διαφέρει.

Οὐ μὴν ἀλλ' ἐπειδὴ ἄδηλος μὲν ἐστὶν ὁ μὴ διορισάμενος τὴν ἀμφιβολίαν πότερον ἐλήλεγκται ἢ οὐκ ἐλήλεγκται, δέδοται δ' ἐν τοῖς λόγοις τὸ διελεῖν, φανερόν ὅτι τὸ μὴ διορίσαντα δοῦναι τὴν ἐρώτησιν ἀλλ' ἀπλῶς ἀμάρτημά ἐστιν, ὥστε καὶ εἰ μὴ αὐτός, ἀλλ' ὅ γε λόγος ἐληλεγμένῳ ὁμοίος ἐστὶν. συμβαίνει μέντοι πολλάκις ὀρῶντας τὴν ἀμφιβολίαν ὀκνεῖν διαιρεῖσθαι διὰ τὴν πυκνότητα τῶν τὰ τοιαῦτα προτεινόντων, ὅπως μὴ πρὸς ἅπαν δοκῶσι δυσκολαίνειν· εἴτ' οὐκ ἂν οἰηθέντων παρὰ τοῦτο γενέσθαι τὸν λόγον, πολλάκις ἀπήντησε παράδοξον. ὥστ' ἐπειδὴ δέδοται διαιρεῖν, οὐκ ὀκνητέον, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον.

Εἰ δὲ τὰ δύο ἐρωτήματα μὴ ἐν ποιεῖ τις ἐρώτημα, οὐδ' ἂν ὁ παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν ἐγίνετο παραλογισμός, ἀλλ' ἡ ἔλεγχος ἢ οὐ. τί γὰρ διαφέρει ἐρωτῆσαι εἰ Καλλίας καὶ Θεμιστοκλῆς μουσικοὶ εἰσιν ἢ εἰ ἀμφοτέροις ἐν ὄνομα ἦν ἑτέροις οὖσιν; εἰ γὰρ πλείω δηλοῖ ἑνός, πλείω ἠρώτησεν. εἰ οὖν μὴ ὀρθὸν πρὸς δύο ἐρωτήσεις μίαν ἀπόκρισιν ἀξιῶν λαμβάνειν ἀπλῶς, φανερόν ὅτι οὐδενὶ προσήκει τῶν ὁμωνύμων ἀποκρίνεσθαι ἀπλῶς, οὐδ' εἰ κατὰ πάντων ἀληθές, ὥσπερ ἀξιούσιν τινες. οὐδὲν γὰρ τοῦτο διαφέρει ἢ εἰ ἦρετο, Κορίσκος καὶ Καλλίας πότερον οἴκοι εἰσὶν ἢ οὐκ οἴκοι, εἴτε παρόντων ἀμφοῖν εἴτε μὴ παρόντων· ἀμφοτέρως γὰρ πλείους αἱ προτάσεις· οὐ γὰρ εἰ ἀληθές εἶπεν, διὰ τοῦτο μία ἢ ἐρώτησις. ἐγχωρεῖ γὰρ καὶ μυρία ἕτερα ἐρωτηθέντα ἐρωτήματα ἅπαντα ἢ ναὶ ἢ οὐ ἀληθές εἶναι λέγειν· ἀλλ' ὅμως οὐκ ἀποκριτέον μᾶ ἀποκρίσει· ἀναιρεῖται

Önceki isim için de bu söylenebilirdi. O halde ne fark var? Birine basitçe “Koriskos” adını vermek, diğerine ise “belli bir” yahut “şu” eklemek, saçma. Zira beriki ötekinden daha yerinde değil. Her iki durumda da değişen bir şey yok.

[29] Müphem bir terime ilişkin belirlenimler yapılmadıkça çürütmenin gerçekleşip gerçekleşmediği açık olmayacağına göre, ayrıca tartışmalarda [*logos*] ayrımların yapılması hakkı herkese verildiğine göre, açık ki, soruyu ayrımlar yapmadan, yalın bir biçimde kabul etmek hata olur, çünkü bu durumda kişinin kendisi olmasa bile, en azından savı [*logos*] çürütülmüş gibi olur. Çoğu zaman bu olur, insanlar müphemliği görse bile, bu gibi sorular soran kalabalığın yoğunluğundan ötürü, zırt pırt arıza çıkaran biri gibi görünmemek için, ayrımlar yapmakta tereddüt ederler. Sonra, tartışmanın dönüm noktasının burası olacağını hiç düşünmediklerinden, sık sık bir *paradoks*la karşı karşıya kalırlar. O halde, daha önce söylediğimiz gibi, madem ayrımlar yapma hakkı herkese verilmiştir, bunu kullanmakta tereddüt etmemek gerekir.

[39] Eğer iki soru tek bir soru haline getirilmeseydi, eşadlılığa yahut müphemliğe dayanan safsata da meydana gelmeyecek, ya bir çürütme söz konusu olacaktı ya da olmayacaktı. Kallias ve Themistokles’in kültürlü olup olmadığını sormakla adları *bir* olan iki ayrı kişi için bunu sormak arasında ne fark var ki? Eğer bir ad birden fazla şeyi açıklıyorsa, birden fazla soru sorulmuş demektir. Öyleyse eğer iki soruya tek bir yanıt verilmesinin beklenmesi doğru [*orthos*] değilse, açık ki, bünyesinde bir eşadlılık barındıran bir soruya yalın bir yanıt vermek de uygun değildir—kimilerinin iddia ettiği gibi, yanıt hepsi için doğru [*alêthes*] olsa bile. Nitekim “Koriskos ve Kallias evde mi, yoksa değil mi?” diye sorulduğunda, her ikisi de evde bulunsa da, ikisi birden bulunmasa da, fark etmez, her iki durumda da birden fazla önerme vardır, zira yalın yanıtın doğru [*alêthes*] olması soruyu tek bir soru yapmaz. Ne de olsa sayısız farklı sorunun hepsine bir “evet” ya da “hayır” diyerek doğru yanıt vermek olası, ama yine de tek bir yanıt vermemeli, çünkü bu tartışmayı ortadan kaldırır.

γὰρ τὸ διαλέγεσθαι. τοῦτο δ' ὅμοιον ὡς εἰ καὶ τὸ αὐτὸ ὄνομα τεθείη τοῖς ἑτέροις. εἰ οὖν μὴ δεῖ πρὸς δύο ἐρωτήσεις μίαν ἀποκρίσιν διδόναι, φανερὸν ὅτι οὐδ' ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων τὸ ναί ἢ οὐ λεκτέον. οὐδὲ γὰρ ὁ εἰπὼν ἀποκέκριται ἄλλ' εἴρηκεν. ἄλλ' ἀξιούται πως ἐν τοῖς διαλεγομένοις διὰ τὸ λανθάνειν τὸ συμβαῖνον.

Ὡσπερ οὖν εἵπομεν, ἐπειδήπερ οὐδ' ἔλεγχοί τινες ὄντες δοκοῦσιν εἶναι, κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ λύσεις δόξουσιν εἶναί τινες οὐκ οὔσαι λύσεις· ἃς δὴ φαμεν ἐνίστε μάλλον δεῖν φέρειν ἢ τὰς ἀληθεῖς ἐν τοῖς ἀγωνιστικοῖς λόγοις καὶ τῇ πρὸς τὸ διττὸν ἀπαντήσῃ. ἀποκριτέον δ' ἐπὶ μὲν τῶν δοκούντων τὸ ἔστω λέγοντα· καὶ γὰρ οὕτως ἥκιστα γίνοιτ' ἂν παρεξέλεγχος· ἂν δέ τι παράδοξον ἀναγκάζεται λέγειν, ἐνταῦθα μάλιστα προσθετέον τὸ δοκεῖν· οὕτω γὰρ ἂν οὔτ' ἔλεγχος οὔτε παράδοξον γίνεσθαι δόξειεν.

ἐπεὶ δὲ πῶς αἰτεῖται τὸ ἐν ἀρχῇ δῆλον, οἴονται δὲ πάντες, ἂν ἡ σύνεγγυς, ἀναιρετέον καὶ μὴ συγχωρητέον εἶναι ἕνια ὡς τὸ ἐν ἀρχῇ αἰτοῦντος, ὅταν τὸ τοιοῦτον ἀξιοῖ τις ὁ ἀναγκαῖον μὲν συμβαίνειν ἐκ τῆς θέσεως, ἡ δὲ ψεῦδος ἢ ἄδοξον, ταῦτο λεκτέον· τὰ γὰρ ἐξ ἀνάγκης συμβαίνοντα τῆς αὐτῆς εἶναι δοκεῖ θέσεως.

ἔτι ὅταν τὸ καθόλου μὴ ὀνόματι ληφθῇ ἀλλὰ παραβολῇ, λεκτέον ὅτι οὐχ ὡς ἐδόθη οὐδ' ὡς προϋτείνε λαμβάνει· καὶ γὰρ παρὰ τοῦτο γίνεται πολλάκις ἔλεγχος.

Ἐξειργόμενον δὲ τούτων ἐπὶ τὸ μὴ καλῶς δεδεῖχθαι πορευτέον, ἀπαντῶντα κατὰ τὸν εἰρημένον διορισμόν.

Ἐν μὲν οὖν τοῖς κυρίως λεγομένοις ὀνόμασιν ἀνάγκη ἀποκρίνεσθαι ἢ ἀπλῶς ἢ διαιρούμενον. ἂ δὲ

Bu, başka başka şeylerin aynı ada sahip olması gibi bir şeydir. Eğer iki soruya tek bir yanıt vermemek gerekiyorsa, açık ki bünyesinde eşadlılık barındıran sorulara da "evet" ya da "hayır" dememeli. Zira bu yanıt vermek değil, sadece "demek"tir. Öte yandan, bunun olası sonuçlarını gözden kaçırdıklarından, tartışmacılar bunları bir biçimde yanıt addederler.

[176a18] Dedik ya, çürütme olmadığı halde öyle görülenler vardır, aynı tarzda, çözüm olmadığı halde öyle görülenler de vardır; şimdi de diyoruz ki, bunları bazen, özellikle da-laşmacı tartışmalarda [logos], iki anlamlı sözcüklerle karşılaşıldığında, hakiki çözümlerin yerine geçirmek gerekir. Kanı-larımız hakkında "olsun" [estô] diyerek yanıt vermeli, zira bu durumda bir sofist tarafından çürütülme [parekselegkhos] tehlikesi en aza iner. Ama eğer bir *paradoks* dile getirmeye zorlanırsak, burada yapılacak en iyi şey sonuna bir "sanırım" eklemek, zira bu durumda bir çürütmenin ya da *paradoksun* söz konusu olduğu düşünülmez.

[27] Başlangıçta beklenenin⁹⁷ nasıl bir şey olduğu açık olduğuna, her durumda aranan sonuca yakın olan öncüllerin yıkılması gerektiği düşünülmesine ve başlangıçta beklenen sonucun örtük olarak içerildiği bazı öncüllerde uzlaşmamak gerektiğine göre, biri ortaya koyduğumuz iddianın [thesis] zorunlu sonucu olarak böyle bir şeyi öne sürer ve bunu yanlış yahut *paradoks* addederse, aynı şeyi söylemeli: Ortaya konan iddialardan zorunlu olarak çıkan sonuçlar zaten o iddiaların kendisine ait gibi görülürler.

[32] Dahası, tümel, bir adla değil de bir karşılaştırmayla ele alındığında, sorgulayanın bunu üzerinde anlaşıldığı ya da öncülde ortaya koyduğu anlamda ele almadığını söylemeli—çürütme çoğu zaman buna bağlı olarak gerçekleşir.

[35] Eğer bunlar bertaraf edilirse, sonucun güzelce gösterilmediği iddiasına geçmeli, daha önce dile getirilmiş olan belirlenimlere göre ilerlemeli.

[38] Adlar esas [kyrios] anlamlarıyla kullanıldığında, ya ya-lın bir biçimde ya da ayrımlar yaparak yanıt vermek zorunlu.

συνυπονοοῦντες τίθεμεν, οἷον ὅσα μὴ σαφῶς ἀλλὰ κολοβῶς ἐρωτᾶται, παρὰ τοῦτο συμβαίνει ὁ ἔλεγχος, οἷον ἄρ' ὁ ἂν ἦ Ἀθηναίων, κτῆμά ἐστιν Ἀθηναίων; ναί. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων. ἀλλὰ μὴν ὁ ἄνθρωπος ἐστι τῶν ζώων; ναί. κτῆμα ἄρα ὁ ἄνθρωπος τῶν ζώων. τὸν γὰρ ἄνθρωπον τῶν ζώων λέγομεν, ὅτι ζῶόν ἐστι, καὶ Λύσανδρον τῶν Λακώνων, ὅτι Λάκων. δῆλον οὖν ὡς ἐν οἷς ἀσαφὲς τὸ προτεινόμενον οὐ συγχωρητέον ἀπλῶς.

Ὅταν δὲ δυοῖν ὄντοιιν θατέρου μὲν ὄντος ἐξ ἀνάγκης θάτερον εἶναι δοκῇ, θατέρου δὲ τοῦτο μὴ ἐξ ἀνάγκης, ἐρωτώμενον πότερον δεῖ τὸ ἔλαττον διδόναι· χαλεπώτερον γὰρ συλλογίσασθαι ἐκ πλειόνων. ἐὰν δ' ἐπιχειρῇ ὅτι τῷ μὲν ἐστὶν ἐναντίον τῷ δ' οὐκ ἔστιν, ἂν ὁ λόγος ἀληθὴς ἦ, ἐναντίον φάναι, ὄνομα δὲ μὴ κεῖσθαι τοῦ ἑτέρου.

Ἐπεὶ δ' ἔνια μὲν ὧν λέγουσιν οἱ πολλοὶ τὸν μὴ συγχωροῦντα ψεύδεσθαι ἂν φαῖεν ἔνια δ' οὐ, οἷον ὅσα ἀμφιδοξοῦσιν (πότερον γὰρ φθαρτὴ ἢ ἀθάνατος ἡ ψυχὴ τῶν ζώων, οὐ διώρισται τοῖς πολλοῖς), ἐν οἷς οὖν ἄδηλον ποτέρως εἴωθε λέγεσθαι τὸ προτεινόμενον, πρότερον ὡς αἰ γινῶμαι (καλοῦσι γὰρ γινώμας καὶ τὰς ἀληθεῖς δόξας καὶ τὰς ὅλας ἀποφάσεις), ἢ ὡς ἡ διάμετρος ἀσύμμετρος, ἔτι τε οὐ τὰληθὲς ἀμφιδοξεῖται, μάλιστα μεταφέρων ἂν τις λανθάνοι τὰ ὀνόματα περὶ τούτων. διὰ μὲν γὰρ τὸ ἄδηλον εἶναι ποτέρως ἔχει τὰληθές, οὐ δόξει σοφίζεσθαι, διὰ δὲ τὸ ἀμφιδοξεῖν οὐ δόξει ψεύδεσθαι· ἢ γὰρ μεταφορὰ ποιήσῃ τὸν λόγον ἀνεξέλεγκτον.

Ἐτι ὅσα ἂν τις προαισθάνηται τῶν ἐρωτημάτων, προενστατέον καὶ προαγορευτέον· οὕτω γὰρ ἂν μάλιστα τὸν πυνθανόμενον κωλύσειεν.

18. Ἐπεὶ δ' ἐστὶν ἡ μὲν ὀρθὴ λύσις ἐμφάνις

Açık-seçik değil de sakat bir biçimde sorulan sorular gibi, örtük olarak ortaya koyduklarımıza gelince, çürütme işte bunlara bağlı olarak ortaya çıkar. Mesela "Atinalılara ait olan Atinalıların malı mıdır?" "Evet, diğer durumlarda da benzer şekilde." "Peki, insan da hayvanlar âlemine mi aittir?" "Evet." "O halde insan hayvanların malıdır." Oysa insanın bir hayvan olduğu için hayvanlar âlemine ait olması, Lysandros'un bir Spartalı olduğu için Spartalılara ait olması gibidir. Öyleyse açık ki öncül açık-seçik bir şekilde ortaya konmadığında, onu yalın bir biçimde kabul etmemek gerekir.

[176b7] İki varolandan biri olduğunda diğerinin de zorunlu olarak olduğu $[X \rightarrow Y]$ ama bu olduğunda öncekinin de olmasının $[Y \rightarrow X'$ in] zorunlu olmadığı düşünüldüğünde ve "hangisi?" $[X$ mi, Y mi?] diye sorulduğunda, kaplamı daha küçük olanı vermemeli, çünkü daha fazla şeyden çıkarım yapmak daha zor. Eğer sofist, birinin karşıtının olduğunu ama ötekinin olmadığını kabul ettirmeyi denerse, iddiasının $[logos]$ doğru olduğu durumda, ikisinin de karşıtının olduğunu ama birine ad konmadığını söylemek gerekir.

[13] Mademki bazı şeyler için çoğunluk bunları kabul etmeyenlerin yanıldığını söyler, görüş ayrılığına düşülen konular gibi bazı şeyler için ise bunu söylemez (hayvanların ruhunun bozuluşa tabi olup olmadığı çoğunluk için belirlenmiş bir şey değildir sonuçta), ortaya konan öncülün daha çok hangi anlamda kullanıldığının açık olmadığı durumlarda, öncelikle kaideler gibi⁹⁸ $[gnômai]$ (kaidelerden kasıt hem doğru kanılar hem de genel deşillemeler) ya da "kenara eş birimlerle ölçülemeyen köşegen" gibi şeyleri dile getirerek, sonra, doğru olanın tartışmalı olduğu durumlarda da, bunları başka bir bağlama taşıyarak $[metapherôn]$, durum kolayca kotarılabilir. Hangisinin doğru olduğu açık olmadığı için, sofistçe bir hile yapıldığı, durum tartışmalı olduğu için de, ortada bir yanılgı olduğu düşünölmeyecektir; zira başka bağlama taşıma işlemi $[metaphora]$ akıl yürötmeyi çürütölmez kılacaktır.

[25] Dahası, gelmekte olan soru önceden kestirildiğinde, itirazı önden yapmalı ve önden konuşmalı; çünkü sorgulayan en çok bu şekilde utandırılabilir.

[28] 18. Doğru $[orthê]$ çözüm çıkarımın yanlışlığına ışık tutmak olduğuna

ψευδοῦς συλλογισμοῦ, παρ' ὁποίαν ἐρώτησιν συμβαίνει τὸ ψεῦδος, ὁ δὲ ψευδὴς συλλογισμὸς λέγεται διχῶς (ἢ γὰρ εἰ συλλελογίσται ψεῦδος, ἢ εἰ μὴ ὧν συλλογισμὸς δοκεῖ εἶναι συλλογισμὸς), εἴη ἂν ἡ τε εἰρημένη νῦν λύσις καὶ ἡ τοῦ φαινομένου συλλογισμοῦ παρὰ τί φαίνεται τῶν ἐρωτημάτων διόρθωσις. ὥστε συμβαίνει τῶν λόγων τοὺς μὲν συλλελογισμένους ἀνελόντα, τοὺς δὲ φαινομένους διελόντα λύειν. πάλιν δ' ἐπεὶ τῶν συλλελογισμένων λόγων οἱ μὲν ἀληθὲς οἱ δὲ ψεῦδος ἔχουσι τὸ συμπέρασμα, τοὺς μὲν κατὰ τὸ συμπέρασμα ψευδεῖς διχῶς ἐνδέχεται λύειν· καὶ γὰρ τῷ ἀνελεῖν τι τῶν ἠρωτημένων, καὶ τῷ δεῖξαι τὸ συμπέρασμα ἔχον οὐχ οὕτως· τοὺς δὲ κατὰ τὰς προτάσεις τῷ ἀνελεῖν τι μόνον· τὸ γὰρ συμπέρασμα ἀληθές. ὥστε τοῖς βουλομένοις λύειν λόγον πρῶτον μὲν σκεπτέον εἰ συλλελογίσται ἢ ἀσυλλόγιστος, εἴτα πότερον ἀληθὲς τὸ συμπέρασμα ἢ ψεῦδος, ὅπως ἢ διαιροῦντες ἢ ἀναιροῦντες λύωμεν, καὶ ἀναιροῦντες ἢ ὥδε ἢ ὥδε, καθάπερ ἐλέχθη πρότερον. διαφέρει δὲ πλεῖστον ἐρωτώμενόν τε καὶ μὴ λύειν λόγον· τὸ μὲν γὰρ προῖδεῖν χαλεπόν, τὸ δὲ κατὰ σχολὴν ἰδεῖν ῥᾶον.

19. Τῶν μὲν οὖν παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν καὶ τὴν ἀμφιβολίαν ἐλέγχων οἱ μὲν ἔχουσι τῶν ἐρωτημάτων τι πλείω σημαῖνον, οἱ δὲ τὸ συμπέρασμα πολλαχῶς λεγόμενον, οἷον ἐν μὲν τῷ σιγῶντα λέγειν τὸ συμπέρασμα διττόν, ἐν δὲ τῷ μὴ συνεπίστασθαι τὸν ἐπιστάμενον ἐν τῶν ἐρωτημάτων ἀμφίβολον. καὶ τὸ διττόν ὅτε μὲν ἔστιν, ὅτε δ' οὐκ ἔστιν, ἀλλὰ σημαίνει τὸ διττόν τὸ μὲν ὄν τὸ δ' οὐκ ὄν.

Ὅσοις μὲν οὖν ἐν τῷ τέλει τὸ πολλαχῶς, ἂν μὴ προλάβῃ τὴν ἀντίφασιν, οὐ γίνεται ἔλεγχος, οἷον ἐν τῷ τὸν τυφλὸν ὁρᾶν· ἄνευ γὰρ ἀντιφάσεως οὐκ ἦν

(yanlışın hangi çeşit soruya bağlı olarak ortaya çıktığına), yanlış çıkarım ise iki anlamda kullanıldığına göre (nitekim yanlış öncüllerden hareketle yapılan bir çıkarım da olabilir, çıkarım aslında öyle olmasa da çıkarım izlenimi veriyor da olabilir), daha şimdi sözünü ettiğimiz çözüm de söz konusu olabilir, yalnızca görünürde çıkarım olanın kendisine bağlı olarak öyle görüldüğü sorunun düzeltilmesi de. Dolayısıyla usulünce yapılmış olan çıkarımlar onları yıkarak, görünürde çıkarım olan akıl yürütmeler ise ayrımlar yaparak çözülür. Yine, usulünce yapılmış çıkarımların bazılarının doğru [*alêthes*] bazılarının ise yanlış sonuçları olduğuna göre, sonuç bakımından yanlış olanlar iki şekilde çözülebilir: Sorulardan⁹⁹ birini kaldırarak ve sonucun bu şekilde olmadığını göstererek. Öncül bakımından yanlış olanlar ise yalnızca bunlardan birini yıkarak—ne de olsa sonuç doğru. O halde akıl yürütmeleri çözmek isteyenlerin ilkin çıkarımın usulünce yapıp yapılmadığını, sonra sonucun doğru mu yanlış mı olduğunu, ayrımlar yaparak mı yıkarak mı çözüleceğini, yıkılacaksa da bunun şu şekilde mi yoksa bu şekilde mi yapılacağını incelemesi gerekir—daha önce¹⁰⁰ de söylediğimiz gibi. Bir akıl yürütmeyi çözerken sorgulanan kişi olmakla olmamak arasında büyük fark vardır; zira sorgu altındayken tuzakları önceden kestirmek zordur, onları boş zamanında yakalamak ise kolay.

[177a8] 19. Eşadlılığa ve müphemiyete dayanan çürütmelerin bazıları çok anlamlı sorulara¹⁰¹ sahiptir, bazıları ise birden fazla anlamda kullanılabilecek bir sonuca, sözgelisi “sessizin konuşması” temellendirmesinde sonuç iki anlamlıdır, “bilenin bilgilenmemesi” örneğinde ise sorulardan biri müphem. İki anlamlı olan bazen doğrudur, bazen değil; bir yandan bir varolana, bir yandansa olmayan bir şeye işaret eder.

[15] Çok anlamlılık sonuçta olduğunda, <sofist> çelişkiyi önceden elinde tutmadıkça, çürütme gerçekleşmez, “körün görüşü” örneğindeki gibi—ne de olsa çelişki yoksa

ἔλεγχος. ὅσοις δ' ἐν τοῖς ἐρωτήμασιν, οὐκ ἀνάγκη προαποφῆσαι τὸ διττόν· οὐ γὰρ πρὸς τοῦτο ἀλλὰ διὰ τοῦτο ὁ λόγος. ἐν ἀρχῇ μὲν οὖν τὸ διπλοῦν καὶ ὄνομα καὶ λόγον οὕτως ἀποκριτέον, ὅτι ἔστιν ὥς, ἔστι δ' ὥς οὐ, ὥσπερ τὸ σιγῶντα λέγειν, ὅτι ἔστιν ὥς, ἔστι δ' ὥς οὐ. καὶ τὰ δέοντα πρακτέον ἔστιν ἅ, ἔστι δ' ἅ οὐ· τὰ γὰρ δέοντα λέγεται πολλαχῶς. ἐὰν δὲ λάθῃ, ἐπὶ τέλει προστιθέντα τῇ ἐρωτήσῃ διορθωτέον· ἄρ' ἔστι σιγῶντα λέγειν; οὐ, ἀλλὰ τόνδε σιγῶντα. καὶ ἐν τοῖς ἔχουσι δὲ τὸ πλεοναχῶς ἐν ταῖς προτάσεσιν ὁμοίως. οὐκ ἄρα συνεπίστανται ὅτι ἐπίστανται; ναί, ἀλλ' οὐχ οἱ οὕτως ἐπιστάμενοι· οὐ γὰρ ταυτόν ἐστιν ὅτι οὐκ ἔστι συνεπίστασθαι καὶ ὅτι τοὺς ὧδὶ ἐπισταμένους οὐκ ἔστιν. ὅλως τε μαχετέον, ἂν καὶ ἀπλῶς συλλογίζεται, ὅτι οὐχ ὁ ἔφησεν ἀπέφησε πρᾶγμα, ἀλλ' ὄνομα· ὥστ' οὐκ ἔλεγχος.

20. Φανερόν δὲ καὶ τοὺς παρὰ τὴν διαίρεσιν καὶ σύνθεσιν πῶς λυτέον· ἂν γὰρ διαιρούμενος καὶ συντιθέμενος ὁ λόγος ἕτερον σημαίνει, συμπεραινομένου τὸναντίον λεκτέον. εἰσὶ δὲ πάντες οἱ τοιοῦτοι λόγοι παρὰ τὴν σύνθεσιν ἢ διαίρεσιν. ἄρ' ὦ εἶδες σὺ τοῦτον τυπτόμενον, τούτῳ ἐτύπτετο οὗτος; καὶ ὦ ἐτύπτετο, τούτῳ σὺ εἶδες; ἔχει μὲν οὖν τι κακ τῶν ἀμφιβόλων ἐρωτημάτων, ἀλλ' ἔστι παρὰ σύνθεσιν. οὐ γὰρ ἔστι διττόν τὸ παρὰ τὴν διαίρεσιν (οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς λόγος γίνεται διαιρούμενος), εἴπερ μὴ καὶ τὸ ὅρος καὶ ὅρος τῇ προσωδία λεχθὲν σημαίνει ἕτερον. (ἀλλ' ἐν μὲν τοῖς γεγραμμένοις ταυτόν ὄνομα, ὅταν ἐκ τῶν αὐτῶν στοιχείων γεγραμμένον ἦ καὶ ὡσαύτως, κάκεῖ δ' ἤδη παράσημα ποιοῦνται, τὰ δὲ φθεγγόμενα οὐ ταυτά.) ὥστ' οὐ διττόν τὸ παρὰ διαίρεσιν. φανερόν δὲ καὶ ὅτι οὐ πάντες οἱ ἔλεγχοι παρὰ τὸ διττόν, καθάπερ τινὲς φασιν.

çürütme de yok. Öte yandan, çok anlamlılık sorularda¹⁰² olduğunda, iki anlamlılığı önceden reddetmek şart değil, zira akıl yürütme buna yönelik değil, bunun aracılığıyla. Öyleyse başlangıçta bu şekilde, yani ad ve ifadenin [*logos*] iki anlamlılığıyla yanıt vermek gerekir, "bir anlamda öyle, bir anlamda değil" şeklinde, tıpkı *sessizin konuşmasının* bir anlamda söz konusu olması, bir anlamda ise olmaması gibi. "Olmaları gerekenler [*ta deonta*] yapılmalı" da bir anlamda mümkün, bir anlamda değil; ne de olsa "olmaları gerekenler" birden fazla anlama¹⁰³ geliyor. Eğer çok anlamlılık gözden kaçarsa, sonuca gelindiğinde soruya ekleme yapılarak düzeltilebilir: "*Sessizin konuşması* diye bir şey var mıdır?" "Hayır, ama *sessiz şeylerden konuşmak* diye bir şey vardır." Öncüllerinde çok anlamlılık olanlar için de benzer şekilde: "O halde bilen bilgilenmez mi?" "Evet, ama bu şekilde bilen değil; çünkü *bilgilenmez* demekle *bildiği konuda bilgilenmez* demek aynı şey değil." Genel olarak, yalın bir sonuç da çıkarsansa, değillenenin söylediğimiz şeyin kendisi olmadığını, yalnızca adı olduğunu, dolayısıyla da bir çürütmenin söz konusu olmadığını söyleyerek çarpışmak gerekir.

[32] 20. Bölme ve birleştirmeye dayananların nasıl çözülmesi gerektiği de açık: Eğer ifade [*logos*] bölündüğünde ve birleştirildiğinde başka şeylere işaret ediyorsa, sonuç ortaya konduğunda bunun aksini söylemeli. Şu gibi ifadelerin [*logos*] hepsi birleştirme ve bölmeye dayanır: "Ona ona vurduklarını gördüğün şeyle mi vuruyorlardı?" Ve "ona ona vurdukları şeyle vurduklarını mı gördün?" Burada sorularda bir nevi müphemlik de söz konusu olsa da, aslında birleştirmeye dayanan bir safsata söz konusudur. Nitekim bölmeye bağlı olarak ortaya çıkan anlam farkı bir "iki anlamlılık" değildir (çünkü bölmenin sonucu olarak ortaya çıkan ifade aynı değil), tabii eğer dile getirilen adın anlamı, *ὄρος* [*tepe*] ve *ὄρος* [*sınır*] örneğindeki gibi, vurgu işaretiyle değişmiyorsa. (Yazıda adlar, aynı harflerle ve aynı tarzda yazıldığında, aynı, hatta artık telaffuz için yanına işaretler de ekliyorlar; ama konuşmada aynı değil.) O halde bölmeye bağlı olarak ortaya çıkan şey bir "iki anlamlılık" değil. Açık ki, kimilerinin söylediği gibi her çürütme de iki anlamlılığa dayanmıyor.

Διαιρετέον οὖν τῷ ἀποκρινομένῳ· οὐ γὰρ ταῦτόν ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς τυπτόμενον καὶ τὸ φάναι ἰδεῖν τοῖς ὀφθαλμοῖς τυπτόμενον. καὶ ὁ Εὐθυδήμου δὲ λόγος, ἅρ' οἶδας σὺ νῦν οὔσας ἐν Πειραιεῖ τριήρεις ἐν Σικελίᾳ ὦν;

καὶ πάλιν, ἅρ' ἔστιν ἀγαθὸν ὄντα σκυτεὰ μοχθηρὸν εἶναι; εἴη δ' ἂν τις ἀγαθὸς ὦν σκυτεὺς μοχθηρὸς· ὥστ' ἔσται ἀγαθὸς σκυτεὺς μοχθηρὸς·

ἅρ' ὦν αἱ ἐπιστῆμαι σπουδαῖαι, σπουδαῖα τὰ μαθήματα; τοῦ δὲ κακοῦ σπουδαῖον τὸ μάθημα· σπουδαῖον ἄρα μάθημα τὸ κακόν. ἀλλὰ μὴν καὶ κακὸν καὶ μάθημα τὸ κακόν, ὥστε κακὸν μάθημα τὸ κακόν. ἀλλ' ἐστὶ κακῶν σπουδαῖα ἐπιστήμη.

ἅρ' ἀληθὲς εἰπεῖν νῦν ὅτι σὺ γέγονας; γέγονας ἄρα νῦν. ἢ ἄλλο σημαίνει διαιρεθέν; ἀληθὲς γὰρ εἰπεῖν νῦν ὅτι σὺ γέγονας, ἀλλ' οὐ νῦν γέγονας.

ἅρ' ὥς δύνασαι καὶ ἂ δύνασαι, οὕτως καὶ ταῦτα ποιήσῃς ἂν; οὐ κιθαρίζων δ' ἔχεις δύναμιν τοῦ κιθαρίζειν· κιθαρίσῃς ἂν ἄρα οὐ κιθαρίζων. ἢ οὐ τούτου ἔχει τὴν δύναμιν τοῦ οὐ κιθαρίζων κιθαρίζειν, ἀλλ' ὅτε οὐ ποιεῖ, τοῦ ποιεῖν;

Λύουσι δέ τινες τοῦτον καὶ ἄλλως. εἰ γὰρ ἔδωκεν ὥς δύναται ποιεῖν, οὐ φασι συμβαίνειν μὴ κιθαρίζοντα κιθαρίζειν· οὐ γὰρ πάντως ὥς δύναται ποιεῖν, δεδοσθαι ποιήσῃ· οὐ ταῦτόν δ' εἶναι ὥς δύναται καὶ πάντως ὥς δύναται ποιεῖν. ἀλλὰ φανερόν ὅτι οὐ καλῶς λύουσιν· τῶν γὰρ παρὰ ταῦτόν λόγων ἢ αὐτὴ λύσις, αὕτη δ' οὐχ ἀρμόσει ἐπὶ πάντα· οὐδὲ πάντως ἐρωτωμένους, ἀλλ' ἔστι πρὸς τὸν ἐρωτῶντα, οὐ πρὸς τὸν λόγον.

21. Παρὰ δὲ τὴν προσωδίαν λόγοι μὲν οὐκ εἰσίν, οὔτε τῶν γεγραμμένων οὔτε τῶν λεγομένων, πλην εἴ τινες ὀλίγοι γένοιντ' ἂν, οἷον οὗτος ὁ λόγος. ἄρά γ'

[177b10] Yanıt veren, öyleyse, ifadeyi bölmeli; zira “gözleriyle *dayak yiyen birini* görmek” ile “gözleriyle *dayak yiyen* birini görmek” aynı şey değil. Euthydemos’un sözü [logos] de böyle: “Şimdi Sicilya’da Pire’de üç dümenli gemilerin olduğunu biliyorsun”¹⁰⁴.

[14] Yine, “kunduracılık yapan iyi biri kötü olabilir mi? Ama iyi biri kötü kunduracılık yapabilir. O halde iyi kunduracılık yapan kötü biri olabilir.”

[16] Yine, “bilimi iyi olanın öğrenimi iyidir, değil mi? Ama kötünün bilimi iyidir; o halde kötünün öğrenimi de iyidir. Ancak kötü, hem kötü hem de öğrenimi olan bir şey; o halde kötü, öğrenimi kötü bir şey. Ama kötü, öğrenimi iyi bir şey denmişti.”

[19] Yine, “şimdi senin doğmuş olduğunu söylemek doğru, değil mi? O halde şimdi doğdun.” İfade bölündüğünde başka anlama geliyor. Zira doğmuş olduğunu *şimdi* söylemek doğru, ama *şimdi doğmuş* değilsin.

[22] Yine, “gücüne sahip olduğun şeyi, gücüne sahip olduğun şekilde yapabilirsin değil mi? Ama saz çalmıyorken saz çalma gücüne sahipsin; o halde saz çalmıyorken saz çalabilirsin.” Hayır, çünkü *saz çalmıyorken saz çalma* gücüne sahip değilsin, yapmıyorken, yapabilme gücüne sahipsin.

[26] Kimileri bunu başka şekilde çözer. Nitekim eğer “gücüne sahip olduğu şekilde yapmak” verilmişse, bundan “saz çalmıyorken çalma” çıkmadığını söylerler, ne de olsa “her şekilde yapma gücüne sahip olmak” denmemiş, ki “gücüne sahip olduğu şekilde yapmak” ile “her şekilde yapmak” aynı şey değil. Ama açık ki bu çözüm güzel değil; zira aynı şeye dayanan akıl yürütmelerin çözümü aynı olur, bu ise her duruma uygulanamaz, her sorguya da. Bu, sorgulayana yönelik bir çözümdür, onun akıl yürütmesine değil.

[34] 21. Uydurulmuş pek azı dışında, vurgu işaretine dayanan deliller [logos] yoktur—ister yazılı olsun, ister sözlü. Mesela bu akıl yürütme [logos]:

ἐστὶ τὸ οὐ καταλύεις οἰκία; ναί. οὐκοῦν τὸ οὐ καταλύεις τοῦ καταλύεις ἀπόφασις; ναί. ἔφησας δ' εἶναι τὸ οὐ καταλύεις οἰκίαν· ἡ οἰκία ἄρα ἀπόφασις. ὥς δὴ λυτέον, δηλόν· οὐ γὰρ ταὐτὸ σημαίνει ὁξύτερον τὸ δὲ βαρύτερον ῥηθέν.

22. Δηλόν δὲ καὶ τοῖς παρὰ τὸ ὡσαύτως λέγεσθαι τὰ μὴ ταῦτὰ πῶς ἀπαντητέον, ἐπείπερ ἔχομεν τὰ γένη τῶν κατηγοριῶν. ὁ μὲν γὰρ ἔδωκεν ἐρωτηθεὶς μὴ ὑπάρχειν τι τούτων ὅσα τί ἐστὶ σημαίνει· ὁ δ' ἔδειξεν ὑπάρχον τι τῶν πρὸς τι ἢ ποσῶν, δοκούντων δὲ τί ἐστὶ σημαίνειν διὰ τὴν λέξιν, οἷον ἐν τῷδε τῷ λόγῳ. ἄρ' ἐνδέχεται τὸ αὐτὸ ἅμα ποιεῖν τε καὶ πεποιηκέναι; οὐ. ἀλλὰ μὴν ὁρᾶν γέ τι ἅμα καὶ ἑωρακέναι τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ ταὐτὸ ἐνδέχεται. ἄρ' ἐστὶ τι τῶν πάσχειν ποιεῖν τι; οὐ. οὐκοῦν τὸ τέμνεται καίεται αἰσθάνεται ὁμοίως λέγεται, καὶ πάντα πάσχειν τι σημαίνει· πάλιν δὲ τὸ λέγειν τρέχειν ὁρᾶν ὁμοίως ἀλλήλοις λέγεται· ἀλλὰ μὴν τό γ' ὁρᾶν αἰσθάνεσθαι τί ἐστίν, ὥστε καὶ πάσχειν τι ἅμα καὶ ποιεῖν. εἰ δέ τις ἐκεῖ δούς μὴ ἐνδέχεσθαι ἅμα ταὐτὸ ποιεῖν καὶ πεποιηκέναι, τὸ ὁρᾶν καὶ ἑωρακέναι φαίη ἐγχωρεῖν, οὐπω ἐλήλεκται, εἰ μὴ λέγοι τὸ ὁρᾶν ποιεῖν τι ἀλλὰ πάσχειν· προσδεῖ γὰρ τούτου τοῦ ἐρωτήματος· ἀλλ' ὑπὸ τοῦ ἀκούοντος ὑπολαμβάνεται δεδωκέναι, ὅτε τὸ τέμνειν ποιεῖν τι καὶ τὸ τετμηκέναι πεποιηκέναι ἔδωκε, καὶ ὅσα ἄλλα ὁμοίως λέγεται. τὸ γὰρ λοιπὸν αὐτὸς προστίθῃσιν ὁ ἀκούων ὥς ὁμοίως λεγόμενον· τὸ δὲ λέγεται μὲν οὐχ ὁμοίως, φαίνεται δὲ διὰ τὴν λέξιν. τὸ αὐτὸ δὲ συμβαίνει ὅπερ ἐν ταῖς ὁμωνυμίαις· οἶεται γὰρ ἐν τοῖς ὁμωνύμοις ὁ ἀγνῶς τῶν λόγων ὁ ἔφησεν ἀποφῆσαι πρᾶγμα, οὐκ ὄνομα· τὸ δὲ ἔτι προσδεῖ ἐρωτήματος, εἰ ἐφ' ἐν βλέπων λέγει τὸ ὁμώνυμον· οὕτως γὰρ δόντος ἔσται ἔλεγχος.

"İkamet ettiğin yer [οὐ καταλύεις] ev mi?" "Evet." "Peki, *ikamet etmiyorsun* [οὐ καταλύεις], *ikamet ediyorsun*un [καταλύεις] değillmesi değil midir?" "Evet." "Ama ikamet ettiğin yer [οὐ καταλύεις] ev demiştin; o halde ev, değillme." Çözüm açık; daha keskin söylenenle daha yumuşak söylenen aynı değil¹⁰⁵.

[178a3] 22. Mademki kategorilerin cinslerine sahibiz, aynı olmayan şeyler için aynı şeyin söylenmesine dayanan safsataların da nasıl karşılanması gerektiği belli. Zira sorulduğunda, neliğe [*ti esti*] işaret edenin bunlardan birinde bulunmadığını¹⁰⁶ veren birine, bir başkası, görelî ilişki [*pros ti*] yahut nice-lik kategorisine ait olan bir şeyin, söyleyişten [*leksis*] ötürü neliğe işaret eder görüldüğünü göstermiş olsun, şu akıl yürütmedeki gibi: "Aynı şeyi aynı anda hem yapmak hem yapmış olmak olası mı?" "Hayır." "Ama aynı şeyi aynı anda ve aynı açıdan görmek ve görmüş olmak olası." Yine, "aynı zamanda etki olan bir edilgi var mıdır?" "Hayır." "Öyleyse kesildi, yandı, duyulur bir şeye maruz kaldı... bunların hepsi benzer şekilde ifade ediliyor ve hepsi bir edilgiye işaret ediyor. Yine, *söyleme*, *koşma*, *görme* de birbirine benzer şekilde söyleniyor. Öte yandan *görme* bir duyumsama, dolayısıyla da aynı anda hem edilgi hem etki. Eğer birine, bir şeyi aynı anda hem yapmanın hem de yapmış olmanın olası olmadığını ileri sürdükten sonra, görmenin ve görmüş olmanın zemininin olduğu söylenirse, bu kişi henüz çürütülmüş olmaz, ne de olsa görmenin bir etki değil edilgi olduğunu söyleyebilir. Öte yandan dinleyici tarafından "kesme"nin bir nevi etki olduğunun ve "kesilme"nin bir edilgi olduğunun, benzer şekilde söylenen başka şeylerin de, verilmiş olduğu varsayıl-sa da, bunu sormak gerekir. Çünkü gerisini dinleyici benzer şekilde söylenen şeyler olarak kendisi ekler; oysa benzer şekilde söylenmiyor, söyleyişten [*leksis*] ötürü öyle görünüyor olabilirler. Burada eşadlılıktakiyle aynı sonuç ortaya çıkıyor: Akıl yürütmeler konusunda bilgisiz olan, eşadlı ifadeler söz konusu olduğunda, söylediği şeyin kendisinin [*pragma*] değillendiğini sanıyor, yalnızca adın değil. Öte yandan eşadlıyı gözünün önüne tek bir şey getirerek söyleyip söylemediğini sormak gerekliliği baki; çünkü böyle olduğu verildiğinde, çürütme söz konusu olacak.

Ὅμοιοι δὲ καὶ οἶδε οἱ λόγοι τούτοις, εἰ ὁ τις ἔχων ὕστερον μὴ ἔχει ἀπέβαλεν· ὁ γὰρ ἓνα μόνον ἀποβαλὼν ἀστράγαλον οὐχ ἕξει δέκα ἀστραγάλους. ἢ ὁ μὲν μὴ ἔχει πρότερον ἔχων, ἀποβέβληκεν, ὅσον δὲ μὴ ἔχει ἢ ὅσα, οὐκ ἀνάγκη τοσαῦτα ἀποβαλεῖν. ἐρωτήσας οὖν ὁ ἔχει, συνάγει ἐπὶ τοῦ ὅσα· τὰ γὰρ δέκα ποσά. εἰ οὖν ἦρετο ἐξ ἀρχῆς εἰ ὅσα τις μὴ ἔχει πρότερον ἔχων, ἄρά γε ἀποβέβληκε τοσαῦτα, οὐδεὶς ἂν ἔδωκεν, ἀλλ' ἢ τοσαῦτα ἢ τούτων τι. καὶ ὅτι δοίῃ ἂν τις ὁ μὴ ἔχει. οὐ γὰρ ἔχει ἓνα μόνον ἀστράγαλον. ἢ οὐ δέδωκεν ὁ οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ὥς οὐκ εἶχε, τὸν ἓνα; τὸ γὰρ μόνον οὐ τότε σημαίνει οὐδὲ τοιόνδε οὐδὲ τοσόνδε, ἀλλ' ὥς ἔχει πρὸς τι, οἷον ὅτι οὐ μετ' ἄλλου. ὥσπερ οὖν εἰ ἦρετο ἄρ' ὁ μὴ τις ἔχει δοίῃ ἂν, μὴ φάντος δὲ ἔροιτο εἰ δοίῃ ἂν τίς τι ταχέως μὴ ἔχων ταχέως, φήσαντος δὲ συλλογίζοιτο ὅτι δοίῃ ἂν τις ὁ μὴ ἔχει. καὶ φανερόν ὅτι οὐ συλλελόγισται· τὸ γὰρ ταχέως οὐ τότε διδόναι ἀλλ' ὥδε διδόναι ἐστίν· ὥς δὲ μὴ ἔχει τις, δοίῃ ἂν, οἷον ἡδέως ἔχων δοίῃ ἂν λυπηρῶς.

Ὅμοιοι δὲ καὶ οἱ τοιοῖδε πάντες. ἄρ' ἢ μὴ ἔχει χειρὶ τύπτοι ἂν; ἢ ὧ μὴ ἔχει ὀφθαλμῷ ἴδοι ἂν; οὐ γὰρ ἔχει ἓνα μόνον. λύουσι μὲν οὖν τινὲς λέγοντες καὶ ὥς ἔχει ἓνα μόνον καὶ ὀφθαλμόν καὶ ἄλλ' ὅτιοῦν ὁ πλείω ἔχων. οἱ δὲ καὶ ὥς ὁ ἔχει ἔλαβεν· ἐδίδου γὰρ μίαν μόνον οὗτος ψῆφον· καὶ οὗτός γ' ἔχει, φασί, μίαν μόνην παρὰ τούτου ψῆφον. οἱ δ' εὐθύς τὴν ἐρώτησιν ἀναιροῦντες, ὅτι ἐνδέχεται ὁ μὴ ἔλαβεν ἔχειν, οἷον οἶνον λαβόντα ἡδύν, διαφθαρέντος ἐν τῇ λήψει, ἔχειν ὀξύν. ἀλλ' ὅπερ ἐλέχθη καὶ πρότερον, οὗτοι πάντες οὐ πρὸς τὸν λόγον ἀλλὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον λύουσιν.

εἰ γὰρ ἦν αὕτη λύσις, δόντα τὸ ἀντικείμενον οὐχ οἷόν τε λύειν, καθάπερ ἐπὶ τῶν ἄλλων· οἷον εἰ ἔστι

[28] Bunlar gibi şu akıl yürütmeler de var: “Biri sahip olup da sonra sahip olmadığı şeyi mi kaybetmiştir? Bir sikke bile kaybetse, artık on sikkesi olmayacak.” Daha ziyade şu an sahip olmadığı ama önceden sahip olduğu bir şeyi kaybetmiştir, ancak şu an sahip olmadığı miktar ya da sayıda şeyi kaybetmesi zorunlu değildir. Soru sahip olduğu şey, sonuç ise *ne kadar* kaybettiği hakkında—ne de olsa “on” bir nicelik. Eğer, başlangıçta, birinin önceden sahip olup da artık sahip olmadığı *kadar* şeyin hepsini kaybedip kaybetmediği sorulsaydı, kimse bunu kabul etmez, “ya hepsini ya da bunlardan birini” derlerdi. Bir de şu var: “Biri sahip olmadığı bir şeyi verebilir. Zira *yalnızca* bir sikkesi yok.” Daha ziyade sahip olmadığı şeyi değil, ama sahip olmadığı tarzda vermiştir, bir sikkeyi. Çünkü “*yalnızca*” bir belirli şeye [*tode*] ya da bir nitelik veya niceliğe değil de, öbürleriyle birlikte olmama gibi bir görelî ilişkiye [*pros ti*] işaret eder. Bu tıpkı “biri sahip olmadığı bir şeyi verebilir mi?” sorusuna “hayır” yanıtı verildiğinde, “peki, çabucak sahip olmadığı bir şeyi çabucak verebilir mi?” sorusunun sorulup, bunun evetlenmesi üzerine de, bu kişinin sahip olmadığı bir şeyi verebileceğini çıkarsamaya benzer. Açık ki, geçerli bir çıkarım yapılmış değildir. Çünkü “çabucak vermek”, bir belirli şeyi vermek değil, belli bir tarzda vermektir. Öte yandan, sahip olmadığı tarzda, pekâlâ verebilir, mesele zevkle sahip olduğu şeyi acıyla verebilir.

[178b8] Şunlar hep bunlara benzer: Biri sahip olmadığı bir elle vuruş yapabilir mi? Ya da sahip olmadığı bir gözle görebilir mi? Zira yalnızca bir tane yok. Kimileri bunu, birden fazla göze ya da bu gibi bir şeye sahip olmak söz konusuysa, “yalnızca bir tane var” da diyerek çözüyor. Kimileri ise “sahip olduğunu edinmiştir”deki gibi: X yalnızca bir oy vermişse, Y de kesinlikle, diyorlar, X’ten gelen yalnızca bir oya sahiptir. Kimileri de, soruyu doğrudan yıkararak, diyor ki, “edinilmiş olmayana sahip olunabilir, sözgelişi tatlı bir şarap alan biri, beklerken bozulduğu için, ekşi bir şaraba sahip olabilir.” Ancak daha önce de söylediğimiz gibi¹⁰⁷, bunların hepsi kişiye yönelik¹⁰⁸ çözümler, onun akıl yürütmesine değil.

[16] Eğer bu bir çözüm olsaydı, aksi [*antikeimenon*] kabul edildiğinde, çözmek söz konusu olmayacaktı, diğer durumlarda olduğu gibi. Sözgelişi

μὲν ὁ ἔστι δ' ὁ οὐ, ἢ λύσις, ἂν ἀπλῶς δῶ λέγεσθαι, συμπεραίνεται· ἐὰν δὲ μὴ συμπεραίνεται, οὐκ ἂν εἴη λύσις· ἐν δὲ τοῖς προειρημένοις πάντων διδομένων οὐδέ φαμεν γίνεσθαι συλλογισμόν.

Ἔτι δὲ καὶ οἷδ' εἰσὶ τούτων τῶν λόγων. ἄρ' ὁ γέγραπται, ἔγραφέ τις; γέγραπται δὲ νῦν ὅτι σὺ κάθησαι, ψευδὴς λόγος· ἦν δ' ἀληθής, ὅτ' ἐγράφετο· ἅμα ἄρα ἐγράφετο ψευδὴς καὶ ἀληθής. τὸ γὰρ ψευδῇ ἢ ἀληθῇ λόγον ἢ δόξαν εἶναι οὐ τότε ἀλλὰ τοιόνδε σημαίνει· ὁ γὰρ αὐτὸς λόγος καὶ ἐπὶ τῆς δόξης. καὶ ἄρ' ὁ μανθάνει ὁ μανθάνων, τοῦτ' ἐστὶν ὁ μανθάνει; μανθάνει δέ τις τὸ βραδὺ ταχύ. οὐ τοίνυν ὁ μανθάνει ἀλλ' ὥς μανθάνει εἴρηκεν. καὶ ἄρ' ὁ βαδίζει τις πατεῖ; βαδίζει δὲ τὴν ἡμέραν ὅλην. ἢ οὐχ ὁ βαδίζει ἀλλ' ὅτε βαδίζει εἴρηκεν· οὐδ' ὅταν τὴν κύλικα πίνειν, ὁ πίνει ἀλλ' ἐξ οὗ. καὶ ἄρ' ὁ τις οἶδεν ἢ μαθὼν ἢ εὐρὼν οἶδεν; ὦν δὲ τὸ μὲν εὔρε τὸ δ' ἔμαθε, τὰ ἄμφω οὐδέτερον. ἢ ὁ μὲν ἅπαν, ἂ δ' <οὐχ> ἅπαντα; καὶ ὅτι ἔστι τις τρίτος ἄνθρωπος παρ' αὐτὸν καὶ τοὺς καθ' ἕκαστον. τὸ γὰρ ἄνθρωπος καὶ ἅπαν τὸ κοινὸν οὐ τότε τι, ἀλλὰ τοιόνδε τι ἢ πρὸς τι ἢ πῶς ἢ τῶν τοιούτων τι σημαίνει. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τοῦ Κορίσκος καὶ Κορίσκος μουσικός, πότερον ταῦτόν ἢ ἕτερον; τὸ μὲν γὰρ τότε τι τὸ δὲ τοιόνδε σημαίνει, ὥστ' οὐκ ἔστιν αὐτὸ ἐκθέσθαι· οὐ τὸ ἐκτίθεσθαι δὲ ποιεῖ τὸν τρίτον ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ ὅπερ τότε τι εἶναι συγχωρεῖν. οὐ γὰρ ἔσται τότε τι εἶναι, ὅπερ Καλλίας, καὶ ὅπερ ἄνθρωπος ἐστίν. οὐδ' εἴ τις τὸ ἐκτιθέμενον μὴ ὅπερ τότε τι εἶναι λέγοι ἀλλ' ὅπερ ποιόν, οὐδὲν διοίσει· ἔσται γὰρ τὸ παρὰ τοὺς πολλοὺς ἐν τι, οἷον ὁ ἄνθρωπος. φανερόν οὖν ὅτι οὐ δοτέον τότε τι εἶναι τὸ κοινῇ κατηγορούμενον ἐπὶ πᾶσιν, ἀλλ' ἥτοι ποιόν ἢ πρὸς τι ἢ ποσὸν ἢ τῶν τοιούτων τι σημαίνειν.

çözümün “bir yandan öyledir, bir yandan değil” olduğu bir durumda, mutlak [haplos] bir biçimde konuşulursa, sofistin sonucu çıkar. Sonuç çıkmazsa, çözüm bu değilmiş demektir. Daha önce dile getirdiğimiz örnekleri dikkate alarak diyoruz ki sofistin önermelerinin hepsi kabul edilse bile çıkarım gerçekleşmez.

[23] Dahası, şunlar da bu akıl yürütmelerden: “Yazılmış olanı biri yazmıştır, öyle değil mi? Şimdi senin oturuyor olduğun yazılmış, ki bu yanlış bir ifade. Ama yazıldığı zaman doğrudur. O halde yazılı ifade aynı anda hem yanlış hem doğru.” İfadenin ya da kanının yanlış ya da doğru olması burada bir belirli şeye [tode] değil de bir niteliğe işaret ediyor—aynı temellendirme kanılar için de geçerli. Yine, “öğrenen öğrendiği şeyi öğrenir, öyle değil mi? Biri yavaş hızlı öğrenirse ya?” Burada söylenen onun neyi öğrendiği değil, ne şekilde öğrendiği. Yine, “biri yürüdüğüne ayak basar değil mi? Bütün gün yürürse ya?” Burada söylenen, neyin üzerinde yürüdüğü değil, ne zaman yürüdüğü. “Bardağı içmek” denildiğinde de kastedilen içilen şey değil, kendisinin içinden içilen. Yine, “biri bildiği şeyi ya öğrenerek ya da keşfederek bilmiştir, değil mi? İki şeyden birini keşfetmiş, diğerini ise öğrenmiş olsun. Her ikisini birden bunlardan biriyle bilmiş olmaz.” Oysa *bildiği şey* demek, bildiği her bir şey demek, bildiği şeylerin hepsi demek değil. Yine, “insanın kendisinin ve tek tek insanların dışında bir üçüncü adam var”. İnsan ve her bir ortak ad, bir belirli şeye [tode ti] değil ama belli bir niteliğe, bir göreliliğe, belli bir tarza ya da bunlar gibi kategorilerin birine işaret eder. “Koriskos” ve “kültürlü Koriskos” konusunda da benzer şekilde, acaba bunlar aynı mı, yoksa başka mı? Zira biri belirli bir şeye, diğeriyse niteliğe işaret ediyor, dolayısıyla ayrı tutmak [ekthesthai] imkânsız; “üçüncü adam”ı yaratan da onun ayrı tutulması değil, daha ziyade onun belirli bir şey olmasında uzlaşılması. Zira “insan”, “Kallias” gibi belirli bir şey olamaz. Ayrı tutulmanın bir belirli şey değil de nitelik olduğu söylene bile, bir şey değişmez; zira çokluğun ötesinde bir *bir* yine olacak, mesela “insan”. Öyleyse açık ki her şey için ortak olan yüklemi belirli bir şey [tode ti] olarak değil de, nitelik, göreliliğe, nicelik ya da bunlar gibi kategorilerden birine işaret ediyor olarak vermeli.

23. Ὅλως δ' ἐν τοῖς παρὰ τὴν λέξιν λόγοις αἰ κατὰ τὸ ἀντικείμενον ἔσται ἡ λύσις ἢ παρ' ὃ ἔστιν ὁ λόγος. οἶον εἰ παρὰ σύνθεσιν ὁ λόγος, ἡ λύσις διελόντι, εἰ δὲ παρὰ διαίρεσιν, συνθέντι. πάλιν εἰ παρὰ προσωδίαν ὀξεῖαν, ἡ βαρεῖα προσωδία λύσις, εἰ δὲ παρὰ βαρεῖαν, ἡ ὀξεῖα. εἰ δὲ παρ' ὁμωνυμίαν, ἔστι τὸ ἀντικείμενον ὄνομα εἰπόντα λύειν, οἶον εἰ ἄψυχον συμβαίνει λέγειν, ἀποφήσαντα μὴ εἶναι, δηλοῦν ὡς ἔστιν ἔμψυχον· εἰ δ' ἄψυχον ἔφησεν, ὁ δ' ἔμψυχον συνελογίσατο, λέγειν ὡς ἔστιν ἄψυχον. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀμφιβολίας. εἰ δὲ παρ' ὁμοιότητα λέξεως, τὸ ἀντικείμενον ἔσται λύσις. ἄρ' ὃ μὴ ἔχει, δοίη ἄν τις; ἢ οὐχ ὃ μὴ ἔχει, ἀλλ' ὡς οὐκ ἔχει, οἶον ἓνα μόνον ἀστράγαλον. ἄρ' ὃ ἐπίσταται, μαθὼν ἢ εὐρὼν ἐπίσταται; ἀλλ' οὐχ ἃ ἐπίσταται. καὶ ὃ βαδίζει πατεῖ, ἀλλ' οὐχ ὅτε. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

24. Πρὸς δὲ τοὺς παρὰ τὸ συμβεβηκὸς μία μὲν ἡ αὐτὴ λύσις πρὸς ἅπαντας. ἐπεὶ γὰρ ἀδιόριστόν ἐστι τὸ πότε λεκτέον ἐπὶ τοῦ πράγματος, ὅταν ἐπὶ τοῦ συμβεβηκότος ὑπάρχη, καὶ ἐπ' ἐνίων μὲν δοκεῖ καὶ φασίν, ἐπ' ἐνίων δ' οὐ φασιν ἀναγκαῖον εἶναι, ῥητέον οὖν συμβιβασθέντος ὁμοίως πρὸς ἅπαντας ὅτι οὐκ ἀναγκαῖον. ἔχειν δὲ δεῖ προφέρειν τὸ οἶον. εἰσὶ δὲ πάντες οἱ τοιοῖδε τῶν λόγων παρὰ τὸ συμβεβηκός. ἄρ' οἶδας ὃ μέλλω σε ἐρωτᾶν; ἄρ' οἶδας τὸν προσιόντα ἢ τὸν ἐγκεκαλυμμένον; ἄρ' ὁ ἀνδριάς σὸν ἔστιν ἔργον, ἢ σὸς ὁ κύων πατήρ; ἄρα τὰ ὀλιγάκις ὀλίγα ὀλίγα; φανερόν γάρ ἐν ἅπασιν τούτοις ὅτι οὐκ ἀνάγκη τὸ κατὰ τοῦ συμβεβηκότος καὶ κατὰ τοῦ πράγματος ἀληθεύεσθαι· μόνοις γὰρ τοῖς κατὰ τὴν οὐσίαν ἀδιαφόροις καὶ ἐν οὖσιν ἅπαντα δοκεῖ ταῦτα ὑπάρχειν· τῷ δ' ἀγαθῷ οὐ ταυτόν ἐστιν ἀγαθῷ τ' εἶναι καὶ μέλλοντι ἐρωτᾶσθαι, οὐδὲ τῷ προσιόντι ἢ

[179a10] 23. Genel olarak, dilin kullanımına dayanan akıl yürütmelerde çözüm daima akıl yürütmenin dayandığı öğenin aksine karşılık gelir. Sözgelisi eğer birleştirmeye dayanıyorsa, çözüm bölmede olacak, eğer bölmeye dayanıyorsa, birleştirmede. Yine, eğer keskin vurguya dayanıyorsa, çözüm yumuşak vurguda, yumuşak vurguya dayanıyorsa da, keskin vurguda olacak¹⁰⁹. Eğer eşadlılığa dayanıyorsa, çözüm adın aksini söylemede; sözgelisi eğer bir şey için "cansız" deme noktasına gelinmişse, canlı olmamasını değilleyerek, bir anlamda canlı olduğunu göstermek gerekir; ama eğer "cansız" denmişse, sofistin sonucu ise "canlı" çıkmışsa, bir anlamda cansız olduğunu söylemek gerekir. Müphemiyet konusunda da benzer şekilde. Söyleyiş [*leksi*s] benzerliğine dayanıyorsa, çözüm aksi olacak. "Biri sahip olmadığı bir şeyi verebilir mi?" Sahip olmadığı şeyi değil, ama sahip olmadığı tarzda verebilir, "*yalnızca* bir sikke" örneğindeki gibi. "Bilen *bildiğini* ya öğrenerek ya da keşfederek bilir değil mi?" Ama bir bütün olarak *bildiklerini* değil. Ve üzerinde yürüdüğüne ayak basar, ama yürüdüğü *zamana* değil. Diğerleri için de benzer şekilde.

[26] 24. İlineğe dayananlara gelince, bir ve aynı çözüm hepsi için geçerli. Zira bir şeyin kendisi [*pragmatos*] hakkında bir şeyin ne zaman söylenmesi gerektiği belirsiz olduğuna göre, söz konusu yüklem ilinek hakkında olduğunda, bazı durumlarda öyle olduğu düşünüldüğüne ve söylendiğine, bazı durumlarda bunun zorunlu olduğu söylenmediğine göre, sonuç ortaya konur konmaz, hepsine benzer bir yanıt vermeli ve bu ilinek için doğru olanın şeyin kendisi için de doğru olmasının zorunlu olmadığını söylemeli. Örnek vermeye de hazır olmalı. Şunlar gibi akıl yürütmeler ilineğe dayanır: "Sana ne soracağımı biliyor musun?"¹¹⁰ "Yaklaşanı ya da maskeli adamı tanıyor musun?"¹¹¹ "Bu heykel senin eserin mi?"¹¹² Ya da "köpek senin baban mı?"¹¹³ "Küçük bir sayıyla küçük bir sayı küçük bir sayı mı?" Açık ki bu örneklerin hiçbirinde ilinek için doğru olanın şeyin kendisi için de doğru olması zorunlu değil. Zira yalnızca varlıkları bakımından ayıramaz ve bir olanlar için bütün yüklemelerin aynı olduğu düşünülür. Mesela iyi olmak konusunda, iyi olmakla gelmekte olan bir soruya konu olmak aynı değildir. Ne de, yaklaşmak

ἐγκεκαλυμμένῳ προσιόντι τε εἶναι καὶ Κορίσκῳ ὥστ' οὐκ εἰ οἶδα τὸν Κορίσκον, ἀγνοῶ δὲ τὸν προσιόντα, τὸν αὐτὸν οἶδα καὶ ἀγνοῶ οὐδ' εἰ τοῦτ' ἐστὶν ἐμόν, ἔστι δ' ἔργον, ἐμόν ἐστὶν ἔργον, ἀλλ' ἢ κτῆμα ἢ πρᾶγμα ἢ ἄλλο τι. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων.

Λύουσι δέ τινες ἀναιροῦντες τὴν ἐρώτησιν· φασὶ γὰρ ἐνδέχεσθαι ταὐτὸ πρᾶγμα εἰδέναι καὶ ἀγνοεῖν, ἀλλὰ μὴ κατὰ ταυτό· τὸν οὖν προσιόντα οὐκ εἰδότες, τὸν δὲ Κορίσκον εἰδότες, ταὐτὸ μὲν εἰδέναι καὶ ἀγνοεῖν φασίν, ἀλλ' οὐ κατὰ ταυτό. καίτοι πρῶτον μὲν, καθάπερ ἤδη εἶπομεν, δεῖ τῶν παρὰ ταὐτὸ λόγων τὴν αὐτὴν εἶναι διόρθωσιν· αὕτη δ' οὐκ ἔσται, ἂν τις μὴ ἐπὶ τοῦ εἰδέναι ἀλλ' ἐπὶ τοῦ εἶναι ἢ πῶς ἔχειν τὸ αὐτὸ ἀξίωμα λαμβάνῃ, οἷον εἰ ὅδε στὶ πατήρ, ἔστι δὲ σός· εἰ γὰρ ἐπ' ἐνίων τοῦτ' ἐστὶν ἀληθὲς καὶ ἐνδέχεται ταὐτὸ εἰδέναι καὶ ἀγνοεῖν, ἀλλ' ἐνταῦθα οὐδὲν κοινωνεῖ τὸ λεχθέν. οὐδὲν δὲ κωλύει τὸν αὐτὸν λόγον πλείους μοχθηρίας ἔχειν. ἀλλ' οὐχ ἡ πάσης ἀμαρτίας ἐμφάνις λύσις ἐστίν· ἐγχωρεῖ γὰρ ὅτι μὲν ψεῦδος συλλελόγισται δεῖξαί τινα, παρ' ὃ δὲ μὴ δεῖξαι, οἷον τὸν Ζήνωνος λόγον, ὅτι οὐκ ἔστι κινηθῆναι. ὥστε καὶ εἴ τις ἐπιχειροίη συνάγειν ὡς ἀδύνατον, ἀμαρτάνει, καὶ εἰ μυριάκις ἢ συλλελογισμένος· οὐ γὰρ ἐστὶν αὕτη λύσις. ἦν γὰρ ἡ λύσις ἐμφάνις ψευδοῦς συλλογισμοῦ, παρ' ὃ ψευδής· εἰ οὖν μὴ συλλελόγισται ἢ καὶ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος <ψεudῶς> ἐπιχειρεῖ συνάγειν, ἢ ἐκείνου δῆλωσις λύσις ἐστίν.

ἴσως δὲ καὶ τοῦτ' ἐπ' ἐνίων οὐδὲν κωλύει συμβαίνειν· πλὴν ἐπὶ γε τούτων οὐδὲ τοῦτο δόξειεν ἂν· καὶ γὰρ τὸν Κορίσκον ὅτι Κορίσκος οἶδε, καὶ τὸ προσιόν ὅτι προσιόν. ἐνδέχεσθαι δὲ δοκεῖ τὸ αὐτὸ εἰδέναι καὶ μὴ, οἷον ὅτι μὲν λευκὸν εἰδέναι, ὅτι δὲ

ve maskeli olmak konusunda, yaklaşmakla Koriskos olmak aynıdır; dolayısıyla Koriskos'u tanısam, ama yaklaşmakta olanın kim olduğunu bilmesem bile, aynı şeyi hem biliyor hem bilmiyor olmam. Ne de, eğer bu benimse¹¹⁴, öte yandan bir eserse, benim eserimdir¹¹⁵; daha ziyade benim malım, mülküm ya da başka bir şeyim. Diğer örnekler için de aynı minvalde.

[179b7] Bazıları soruyu yıkarak çözüyor; zira "aynı şeyi hem bilmek hem bilmemek söz konusu, ama aynı açıdan değil" diyorlar. Yaklaşanı tanımadıkları ama Koriskos'u tanıdıkları için, aynı şeyi hem bilip hem de bilmediklerini söylüyorlar—ama aynı açıdan değil. Oysa ilkin, daha önce¹¹⁶ söylediğimiz gibi, aynı şeye dayanan akıl yürütmeleri aynı şekilde düzeltmek gerekir; ama bu, eğer "bilmek" yerine "olmak" yahut "belli bir biçimde olmak" hakkında aynı öncül kabul edilirse, iş görmeyecek. Sözel geliş bir "baba" ve "senin" olsun; eğer bazı durumlarda bu doğruysa, yani aynı şeyi hem bilmek hem bilmemek söz konusu olabiliyorsa, burada ortak hiçbir şey söylenemez¹¹⁷. Aynı akıl yürütmenin [*logos*] birden fazla kusurunun olmasına da hiçbir engel yok. Ama her hatanın ifşa edilmesi çözüm değil. Nitekim birinin yanlış çıkarım yapıldığını göstermesi, ama onun neye dayandığını gösterememesi olası, mesela Zenon'un "hareket yoktur" savı [*logos*]. Dolayısıyla eğer biri bunun imkânsız olduğunu ispatlamayı denese de, hata yapacak, zira sayısız defa bu çıkarımı yapsa bile, buna çözüm yok. Nitekim "çözüm" [*lysis*] neydi, çıkarımdaki yanlış göstermekti, ama yanlışlığın neye dayandığını da açıklayarak. Öyleyse eğer biri geçerli bir çıkarım yapmadıysa ya da doğru bir ispatı yanlış bir biçimde denediyse ya da yanlış bir şeyi ispata soyunduysa, çözüm bunu açıklamaktır.

[26] Belki de bunun bazı durumlarda sonuç vermesine engel yoktur, ama bu durumlarda bile bu kabul görmeyebilir; zira Koriskos'un Koriskos olduğu, yaklaşanın yaklaşan olduğu bilinir. Aynı şeyi bilmek ve bilmemenin söz konusu olduğu düşünülür, sözel geliş Koriskos'un beyaz olduğu bilinebilir,

μουσικὸν μὴ γνωρίζειν· οὕτω γὰρ τὸ αὐτὸ οἶδε καὶ οὐκ οἶδεν, ἀλλ' οὐ κατὰ ταυτόν. τὸ δὲ προσιὸν καὶ Κορίσκον, καὶ ὅτι προσιὸν καὶ ὅτι Κορίσκος, οἶδεν.

Ὅμοίως δ' ἁμαρτάνουσι καὶ οἱ λύοντες, ὅτι ἅπας ἀριθμὸς ὀλίγος, ὥσπερ οὖς εἶπομεν· εἰ γὰρ μὴ συμπεραινομένου, τοῦτο παραλιπόντες, ἀληθὲς συμπεπεράνθαι φασί, πάντα γὰρ εἶναι καὶ πολὺν καὶ ὀλίγον, ἁμαρτάνουσιν.

Ἐνιοὶ δὲ καὶ τῷ διττῷ λύουσι τοὺς συλλογισμούς, οἶον ὅτι σὸς ἐστὶ πατὴρ ἢ υἱὸς ἢ δοῦλος. καίτοι φανερόν ὥς εἰ παρὰ τὸ πολλαχῶς λέγεσθαι φαίνεται ὁ ἔλεγχος, δεῖ τοῦνομα ἢ τὸν λόγον κυρίως εἶναι πλειόνων· τὸ δὲ τόνδ' εἶναι τοῦδε τέκνον οὐδεὶς λέγει κυρίως, εἰ δεσπότης ἐστὶ τέκνον· ἀλλὰ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς ἢ σύνθεσις ἐστίν. ἄρ' ἐστὶ τοῦτο σὸν; ναί. ἔστι δὲ τοῦτο τέκνον; σὸν ἄρα τοῦτο τέκνον· ὅτι συμβέβηκεν εἶναι καὶ σὸν καὶ τέκνον, ἀλλ' οὐ σὸν τέκνον.

Καὶ τὸ εἶναι τῶν κακῶν τι ἀγαθόν· ἡ γὰρ φρόνησις ἐστὶν ἐπιστήμη τῶν κακῶν. τὸ δὲ τοῦτο τούτων εἶναι οὐ λέγεται πολλαχῶς, ἀλλὰ κτῆμα. εἰ δ' ἄρα πολλαχῶς (καὶ γὰρ τὸν ἄνθρωπον τῶν ζώων φαρμέν εἶναι, ἀλλ' οὐ τι κτῆμα) καὶ ἐάν τι πρὸς τὰ κακὰ λέγηται ὥς τινός, διὰ τοῦτο τῶν κακῶν ἐστίν, ἀλλ' οὐ τοῦτο τῶν κακῶν. παρὰ τὸ πῇ οὖν καὶ ἀπλῶς φαίνεται. καίτοι ἐνδέχεται ἴσως ἀγαθὸν εἶναί τι τῶν κακῶν διττῶς, ἀλλ' οὐκ ἐπὶ τοῦ λόγου τούτου, ἀλλ' εἰ τι δοῦλον εἴη ἀγαθὸν μοχθηροῦ, μᾶλλον. ἴσως δ' οὐδ' οὕτως· οὐ γὰρ εἰ ἀγαθὸν καὶ τούτου, ἀγαθὸν τούτου ἅμα. οὐδὲ τὸν ἄνθρωπον φάναι τῶν ζώων εἶναι οὐ λέγεται πολλαχῶς· οὐ γὰρ εἰ ποτέ τι σημαίνομεν ἀφελόντες, τοῦτο λέγεται πολλαχῶς· καὶ γὰρ τὸ ἡμῖς εἰπόντες τοῦ ἔπους δός μοι Ἰλιάδα σημαίνομεν, οἶον τὸ μῆνιν ἄειδε θεά.

ama kültürlü olduğu bilinmeyebilir. Bu şekilde aynı şey hem bilinir hem bilinmez, ama aynı açıdan değil. Yaklaşan ve Koriskos konusunda da, yaklaşanın yaklaşan olduğu ve Koriskos'un Koriskos olduğu bilinir.

[33] Sözünü ettiğimiz kişiler benzer bir hatayı da "tüm sayılar küçüktür" iddiasını çözerken yapıyorlar; zira sonuç çıkmadığında, bunu geçip, doğru bir sonuca vardıklarını söylüyor, hepsinin hem büyük hem küçük olduğunu söyleyip, hata yapıyorlar.

[38] Kimileri de bu çıkarımları iki anlamlılıkla çözüyor, "senin baban" ya da "oğlun" ya da "kölen" örneğinde mesela. Oysa açık ki eğer bir çıkarım çok anlamlılığa dayanır görünüyorsa, adın ya da ifadenin birden fazla hâkim kullanımının olması gerekir. Eğer Y evlâdın efendisiyse, kimse X'in Y'nin evlâdı olduğunu esas anlamıyla söylemez¹¹⁸; burada birleştirme ilineğe bağlıdır: "X senin mi?" "Evet." "X bir evlat mı?" "Evet." "O halde bu senin evlâdın." Çünkü hem "senin" hem de "evlat" olması ilineksel, ama "senin evlâdın" değil.

[180a7] Yine, "kötü şeylerin biri de iyidir, çünkü aklıbaşındalık kötülerin bilgisidir." *Bunun şunların olması*¹¹⁹ burada birden çok anlamda kullanılmaz, iyelik anlamında kullanılır. O halde eğer ilgi halinin¹²⁰ birden fazla kullanımı söz konusuysa (ne de olsa insanın hayvanların biri olduğunu, ama bir mülk olmadığını söylüyoruz) ve eğer bir şey "kötüler"e ilgi haliyle bağlanmışsa, bu yüzden "kötülerin" olur, "kötü şeylerin biri" değil. Öyleyse bu fark ilgi halinin belli bir bağlamda ya da mutlak anlamda kullanılmasına dayanır. Oysa belki de "kötü şeylerden biri iyidir" için bir iki anlamlılık söz konusu olabilir, ama bu ifadedeki haliyle değil. Daha ziyade "köle kötücülün iyisidir" ifadesindeki gibi olabilir, ama belki bu şekilde bile olmayabilir—"iyi" ve "bunun" olabilir, ama aynı anda "bunun iyisi" olmayabilir. İnsanın hayvanların biri olması da birden fazla anlama gelmez. "Söyle, tanrıça, öfkesini..." gibi bir dizesini söyleyerek "bana İlyada'yı ver"e işaret ettiğimiz gibi dolaylı bir şekilde dile getirsek bile, bir ifade, birden fazla anlama gelmeyebilir.

25. Τοὺς δὲ παρὰ τὸ κυρίως τόδε ἢ πῇ ἢ ποῦ ἢ πῶς ἢ πρὸς τι λέγεσθαι καὶ μὴ ἀπλῶς, λυτέον σκοποῦντι τὸ συμπέρασμα πρὸς τὴν ἀντίφασιν, εἰ ἐνδέχεται τούτων τι πεπονθέναι. τὰ γὰρ ἐναντία καὶ τὰ ἀντικείμενα καὶ φάσιν καὶ ἀπόφασιν ἀπλῶς μὲν ἀδύνατον ὑπάρχειν τῷ αὐτῷ, πῇ μέντοι ἐκάτερον ἢ πρὸς τι ἢ πῶς, ἢ τὸ μὲν πῇ τὸ δ' ἀπλῶς, οὐδὲν κωλύει. ὥστ' εἰ τόδε μὲν ἀπλῶς τόδε δὲ πῇ, οὐπω ἔλεγχος. τοῦτο δ' ἐν τῷ συμπεράσματι θεωρητέον πρὸς τὴν ἀντίφασιν.

Εἰσὶ δὲ πάντες οἱ τοιοῦτοι λόγοι τοῦτ' ἔχοντες. ἄρ' ἐνδέχεται τὸ μὴ ὄν εἶναι; ἀλλὰ μὴν ἔστι γέ τι μὴ ὄν. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ ὄν οὐκ ἔσται· οὐ γὰρ ἔσται τι τῶν ὄντων. ἄρ' ἐνδέχεται τὸν αὐτὸν ἅμα εὐορκεῖν καὶ ἐπιορκεῖν; ἄρ' ἐγχωρεῖ τὸν αὐτὸν ἅμα τῷ αὐτῷ πείθεσθαι καὶ ἀπειθεῖν; ἢ οὔτε τὸ εἶναί τι καὶ εἶναι ταυτόν; τὸ δὲ μὴ ὄν, οὐκ εἰ ἔστι τι, καὶ ἔστιν ἀπλῶς· οὐτ' εἰ εὐορκεῖ τόδε ἢ τῇδε, ἀνάγκη καὶ εὐορκεῖν, ὁ δ' ὁμόσας ἐπιορκήσιν εὐορκεῖ ἐπιορκῶν τοῦτο μόνον, εὐορκεῖ δὲ οὐ· οὐδ' ὁ ἀπειθῶν πείθεται, ἀλλὰ τι πείθεται.

ὅμοιος δ' ὁ λόγος καὶ περὶ τοῦ ψεύδεσθαι τὸν αὐτὸν ἅμα καὶ ἀληθεύειν· ἀλλὰ διὰ τὸ μὴ εἶναι εὐθεώρητον, ποτέρως ἂν τις ἀποδοίῃ τὸ ἀπλῶς ἀληθεύειν ἢ ψεύδεσθαι, δύσκολον φαίνεται. κωλύει δ' τὸν αὐτὸν οὐδὲν ἀπλῶς μὲν εἶναι ψευδῆ, πῇ δ' ἀληθῆ, ἢ τινὸς καὶ εἶναι ἀληθῆ τινά, ἀληθῆ δὲ <αὐτὸν> μὴ.

ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν πρὸς τι καὶ ποῦ καὶ πότε· πάντες γὰρ οἱ τοιοῦτοι λόγοι παρὰ τοῦτο συμβαίνουσιν. ἄρ' ἡ ὑγίεια ἢ ὁ πλοῦτος ἀγαθόν; ἀλλὰ τῷ ἄφρονι καὶ μὴ ὀρθῶς χρωμένῳ οὐκ ἀγαθόν· ἀγαθὸν ἄρα καὶ οὐκ ἀγαθόν. ἄρα τὸ ὑγιαίνειν ἢ δύνασθαι ἐν πόλει ἀγαθόν; ἀλλ' ἔστιν ὅτε οὐ βέλτιον·

[180a21] 25. Belli bir şey, belli bir bağlam, belli bir zaman, belli bir tarz ya da belli bir ilişki için geçerli olup da mutlak anlamda geçerli olmamaya dayananları ise sonucu çelişigiyle [*antiphrasis*] ilişkisi içinde inceleyerek çözmeli, bunlardan birinin onu etkilemiş olup olamayacağını görmek için. Karşıtların [*enantion*] ve birbirinin aksi olan şeylerin [*antikeimenon*] ve hem evetlemenin hem değillemenin aynı şeyde mutlak anlamda bulunması imkânsız; öte yandan aynı şeyde ikisinden her birinin belli bir bağlam, ilişki ya da tarzda, ya da birinin belli bir bağlamda, diğerininse mutlak anlamda bulunmasına hiçbir engel yoktur. O halde aynı şeyde biri mutlak anlamda, diğeri ise belli bir bağlamda bulunuyorsa, çürütme söz konusu değildir. Ama bunu sonucun çelişigiyle ilişkisi içinde tespit etmeli.

[31] Şunlar gibi bütün akıl yürütmeler buna sahip: "Var-olmayan var olmaz değil mi? Ama var-olmayan da olsa, en azından bir şey"¹²¹. Benzer şekilde, *varolanlık*¹²² da var olmayacak; zira varolanlardan biri değil. "Aynı kişi aynı anda hem sözünü tutup hem de sözünden dönebilir mi?" "Aynı kişinin aynı kişiye ayrı anda hem itaat edip hem de itaatsizlik etmesine yer var mıdır?" Ya da, bir şey olmakla var olmak aynı şey değil; var-olmayan da, bir şey olsa da, aynı zamanda mutlak anlamda var değil. Eğer biri belirli bir durumda ve belirli bir bağlamda sözünü tutuyorsa, bu kişinin sözünde durması zorunlu değil, öte yandan sözünden dönmek konusunda yemin etmiş biri, sözünden dönerek yalnızca bu sözünü tutar, ama bu kişi için sözünde duruyor denemez. Ne de itaatsiz biri bir emre itaat ederek itaatkâr olur.

[180b] Aynı kişinin aynı anda hem doğru hem yalan söyleyebileceğine ilişkin akıl yürütme de benzer şekilde; ki bu akıl yürütme, mutlak anlamda olanın doğru söylemeye mi yoksa yalan söylemeye mi atfedildiğinin kolayca görülür olmamasından ötürü, sıkıntılı görünür. Öte yandan onun mutlak anlamda yanlış olmasına, ama belirli bir bağlamda veya belirli bir şey için doğru olmasına (yani belirli durumlarda doğru olmasına ama mutlak anlamda doğru olmamasına) hiçbir engel yoktur.

[7] Belirli bir görelî ilişki, yer ve zaman için de durum benzer; nitelik bütün şu akıl yürütmeler buna dayanarak ortaya çıkıyor: "Sağlık ya da zenginlik iyidir değil mi? Ama akılsızlar ve onu doğru kullanamayanlar için iyi değil; o halde aynı zamanda hem iyi hem değil." "Sağlık ya da politik güç iyidir değil mi? Ama daha iyi olmadığı zamanlar da var;

ταὐτὸν ἄρα τῷ αὐτῷ ἀγαθὸν καὶ οὐκ ἀγαθόν. ἢ οὐδὲν κωλύει ἀπλῶς ὄν ἀγαθὸν τῷδε μὴ εἶναι ἀγαθόν, ἢ τῷδε μὲν ἀγαθόν, ἀλλ' οὐ νῦν ἢ οὐκ ἐνταῦθ' ἀγαθόν; ἄρ' ὁ μὴ βούλοιτ' ἂν ὁ φρόνιμος, κακόν; ἀποβαλεῖν δ' οὐ βούλεται τὰγαθόν· κακόν ἄρα τὰγαθόν. οὐ γὰρ ταὐτὸν εἶπειν τὰγαθὸν εἶναι κακόν καὶ τὸ ἀποβαλεῖν τὰγαθόν.

ὁμοίως δὲ καὶ ὁ τοῦ κλέπτου λόγος. οὐ γὰρ εἰ κακόν ἐστὶν ὁ κλέπτης, καὶ τὸ λαβεῖν ἐστὶ κακόν· οὐκ οὖν τὸ κακὸν βούλεται, ἀλλὰ τὰγαθόν· τὸ γὰρ λαβεῖν ἀγαθὸν ἀγαθόν. καὶ ἡ νόσος κακόν ἐστὶν, ἀλλ' οὐ τὸ ἀποβαλεῖν νόσον. ἄρα τὸ δίκαιον τοῦ ἀδίκου καὶ τὸ δικαίως τοῦ ἀδίκως αἵρετώτερον; ἀλλ' ἀποθανεῖν ἀδίκως αἵρετώτερον. ἄρα δίκαιόν ἐστὶν τὰ αὐτοῦ ἔχειν ἕκαστον; ἃ δ' ἂν τις κρίνη κατὰ δόξαν τὴν αὐτοῦ, κἂν ἢ ψευδῇ, κύριά ἐστιν ἐκ τοῦ νόμου· τὸ αὐτὸ ἄρα δίκαιον καὶ οὐ δίκαιον. καὶ πότερα δεῖ κρίνειν τὸν τὰ δίκαια λέγοντα ἢ τὸν τὰ ἄδिका; ἀλλὰ μὴν καὶ τὸν ἀδικούμενον δίκαιόν ἐστὶν ἱκανῶς λέγειν ἃ ἔπαθεν· ταῦτα δ' ἦν ἄδिका. οὐ γὰρ εἰ παθεῖν τι ἀδίκως αἵρετόν, τὸ ἀδίκως αἵρετώτερον τοῦ δικαίως· ἀλλ' ἀπλῶς μὲν τὸ δικαίως, τοδὶ μέντοι οὐδὲν κωλύει ἀδίκως ἢ δικαίως. καὶ τὸ ἔχειν τὰ αὐτοῦ δίκαιον, τὸ δὲ τὰλλότρια οὐ δίκαιον· κρίσιν μέντοι ταύτην δικαίαν εἶναι οὐδὲν κωλύει, οἷον ἂν ἢ κατὰ δόξαν τοῦ κρίναντος· οὐ γὰρ εἰ δίκαιον τοδὶ ἢ ὠδί, καὶ ἀπλῶς δίκαιον. ὁμοίως δὲ καὶ ἄδिका ὄντα οὐδὲν κωλύει λέγειν γε αὐτὰ δίκαιον εἶναι· οὐ γὰρ εἰ λέγειν δίκαιον, ἀνάγκη δίκαια εἶναι, ὥσπερ οὐδ' εἰ ὠφέλιμον λέγειν, ὠφέλιμα. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τῶν δικαίων. ὥστ' οὐκ εἰ τὰ λεγόμενα ἄδिका, ὁ λέγων ἄδिका νικᾷ· λέγει γὰρ ἃ λέγειν ἐστὶ δίκαια, ἀπλῶς δὲ καὶ παθεῖν ἄδिका.

26. Τοῖς δὲ παρὰ τὸν ὅρισμόν γινομένοις τοῦ ἐλέγχου, καθάπερ ὑπεγράφη πρότερον, ἀπαντητέον

o halde aynı şey aynı kişi için hem iyi hem değil.” Öte yandan mutlak anlamda iyi olan bir şeyin biri için iyi olmayıp da başka biri için iyi olmasına, ama bu kişi için de şimdi ya da burada iyi olmamasına hiçbir engel yoktur. “Akılbaşında birinin *istemeyeceği şey* kötüdür değil mi? Ama onun kurtulmak *istemeyeceği şey* iyidir. O zaman iyi kötüdür.” Hayır, çünkü iyunin kötü olduğunu söylemekle iyiden kurtulmanın kötü olduğunu söylemek aynı şey değil.

[17] Hırsız hakkındaki akıl yürütme de benzer şekilde. Zira hırsızlık kötü bir şey diye, elde etmek de kötü denemez; kaldı ki, hırsızın istediği şey de kötü değil, iyi; çünkü iyiyi elde etmek iyi. Hastalık da kötü, ama hastalıktan kurtulmak değil. “Adil olan adaletsiz olana ve adilce yapılan adaletsizce yapılanı göre daha tercih edilesi değil mi? Ama haksız bir şekilde ölüme mahkûm edilmek <haklı olarak edilmekten> daha tercih edilesi.” “Herkesin kendininkine sahip olması adil değil mi? Ama birinin kendi görüşü doğrultusunda verdiği her karar, yanlış bile olsa, yasalar önünde geçerli olacak. O halde aynı şey hem adil olacak hem adaletsiz.” Ve “haksızlıklardan söz edenlerden ziyade adil şeylerden söz edenlerin lehine karar vermeli değil mi? Ama haksızlığa maruz kalan birinin başına gelenleri yeterince anlatması adildir; oysa bunlar haksızlıklardı.” Bir haksızlığa maruz kalmanın tercih edilir olması¹²³, adaletsizce yapılanı adilce yapılanı göre daha tercih edilesi kılmaz; mutlak anlamda, adil olan daha tercih edilesi, ama bu, belirli bir durumda adaletsizliğin adil olana tercih edilir olmasını engellemez. Kendininkine sahip olmak adil, başkasınıninkine sahip olmak ise değil; oysa başkasının görüşü uyarınca verilen bu kararın adil olmasına engel hiçbir şey yok, ne de olsa bu başkasının görüşü kararı verenin kendi görüşüne uygun da olabilir—belirli bir durumda ve tarzda adil olan, mutlak anlamda adil olmayabilir. Benzer şekilde adaletsizlikler söz konusu olsa bile, onları anlatmanın adil olmasına hiçbir engel yoktur. Ne de, onları anlatmak adil diye, anlatılanlar zorunlu olarak adil olur; tıpkı, bir şeyler anlatmanın faydalı olmasının, anlatılan şeyleri faydalı yapmayacağı gibi. Adil şeyler konusunda da benzer şekilde. Dolayısıyla anlatılanlar adaletsiz şeyler diye, adaletsiz şeyleri anlatan kazanır denemez; anlattığı şeyleri anlatması adil olabilir, ama mutlak anlamda, onlara maruz kalmak adaletsizliktir.

[181a] 26. Çürütmenin tanımına bağlı olarak meydana gelenlere, tıpkı daha önce¹²⁴ çerçevesini çizdiğimiz gibi,

σκοποῦσι τὸ συμπέρασμα πρὸς τὴν ἀντίφασιν, ὅπως ἔσται τὸ αὐτὸ καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ πρὸς τὸ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ. ἐὰν δ' ἐν ἀρχῇ προσέριται, οὐχ ὁμολογητέον ὡς ἀδύνατον τὸ αὐτὸ εἶναι διπλάσιον καὶ μὴ διπλάσιον, ἀλλὰ φατέον, μὴ μέντοι ὡδί, ὥς ποτ' ἦν τὸ ἐλέγχεσθαι διωμολογημένον. εἰσι δὲ πάντες οἶδ' οἱ λόγοι παρὰ τὸ τοιοῦτο. ἄρ' ὁ εἰδὼς ἕκαστον ὅτι ἕκαστον, οἶδε τὸ πρᾶγμα; καὶ ὁ ἀγνοῶν ὡσαύτως; εἰδὼς δέ τις τὸν Κορίσκον ὅτι Κορίσκος, ἀγνοοῖ ἂν ὅτι μουσικός, ὥστε ταὐτὸ ἐπίσταται καὶ ἀγνοεῖ. ἄρα τὸ τετράπηχυ τοῦ τριπήχεος μείζον; γένοιτο δ' ἂν ἐκ τριπήχους τετράπηχυ κατὰ τὸ μῆκος· τὸ δὲ μείζον ἐλάττωνος μείζον· αὐτὸ ἄρα αὐτοῦ μείζον καὶ ἔλαττον.

27. Τοὺς δὲ παρὰ τὸ αἰτεῖσθαι καὶ λαμβάνειν τὸ ἐν ἀρχῇ πυνθανομένῳ μέν, ἂν ἢ δῆλον, οὐ δοτέον, οὐδ' ἂν ἔνδοξον ἢ, λέγοντα τὰληθές. ἂν δὲ λάθῃ, τὴν ἀγνοίαν διὰ τὴν μοχθηρίαν τῶν τοιούτων λόγων εἰς τὸν ἐρωτῶντα μεταστρεπτέον ὡς οὐ διειλεγμένον· ὁ γὰρ ἔλεγχος ἄνευ τοῦ ἐξ ἀρχῆς. εἴθ' ὅτι ἐδόθη οὐχ ὡς τούτῳ χρησομένου, ἀλλ' ὡς πρὸς τοῦτο συλλογιουμένου τὸναντίον ἢ ἐπὶ τῶν παρεξελέγχων.

28. Καὶ τοὺς διὰ τοῦ παρεπομένου συμβιβάζοντας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ λόγου δεικτέον. ἔστι δὲ διττὴ ἢ τῶν ἐπομένων ἀκολουθήσις. ἢ γὰρ ὡς τῷ ἐν μέρει τὸ καθόλου, οἷον ἀνθρώπῳ ζῶον· ἀξιοῦται γὰρ, εἰ τόδε μετὰ τοῦδε, καὶ τόδ' εἶναι μετὰ τοῦδε. ἢ κατὰ τὰς ἀντιθέσεις· εἰ γὰρ τόδε τῷδε ἀκολουθεῖ, τῷ ἀντικειμένῳ τὸ ἀντικείμενον. παρ' ὃ καὶ ὁ τοῦ Μελίσσου λόγος· εἰ γὰρ τὸ γεγονὸς ἔχει ἀρχήν, τὸ ἀγέννητον ἀξιοῖ μὴ ἔχειν, ὥστ' εἰ ἀγέννητος ὁ οὐρανός,

sonucu çelişigiyle görelî ilişkisi içinde inceleyerek, aynı şeyin sonucun çelişigine de aynı bakımdan, aynı ilişkide, aynı tarzda ve aynı zamanda yüklendiğini görerek yanıt vermeli. Eğer başlangıçta bu ek olarak öne sürülmüşse, aynı şeyin hem çift olmasının hem de olmamasının imkânsız olduğunda hemfikir olmalı, bunun mümkün olduğunu, ama çürütmeyi doğuracağı konusunda hemfikir olunan şekilde olmadığını¹²⁵ söylemeli. Şu akıl yürütmelerin hepsi benzer noktalara dayanır: "Tekil bir şeyin [X'in] tekil bir şey [X] olduğunu bilen, bu şeyin kendisini de bilir değil mi? Ve aynı şekilde X'in X olduğunu bilmeyen biri, bu şeyin kendisini de bilmez değil mi? Koriskos'un Koriskos olduğunu bilen biri, onun kültürlü olduğunu bilmeyebilir ama. Dolayısıyla aynı şeyi hem bilir hem bilmez." Yine, "dört arşınlık bir şey üç arşınlık bir şeyden daha büyüktür değil mi? Ama üç arşınlık bir şey uzayarak dört arşın haline gelebilir; öte yandan büyük olan daha küçük olandan büyüktür; o halde aynı şey aynı açıdan¹²⁶ kendisinden hem daha büyük hem daha küçük olur."

[15] 27. Başlangıçta <kanıtlanması> beklenen şeyi <bir ilke ve ya neden, bir öncül> kabul etmeye dayananları da¹²⁷, bariz bile olsa, kabul etmemeli, bu yaygın bir kanı bile olsa, hakikatin bir ispatla ortaya konması gerektiğini söylemeli. Eğer <döngüsellik> dikkatten kaçarsa, bu gibi akıl yürütmelerin kötülüğü sayesinde, bilgisizliği¹²⁸ sorgulayana yıkıp iddianın temellendirilmediğini söylemeli—ne de olsa çürütme başlangıçta verilenden bağımsız olmalı. Sonra, bunun, sorgulayan tarafından <ilke ya da neden olarak, öncül olarak> kullanılmayacağı, daha ziyade ona yönelik bir çıkarım yapılacağı düşünülerek, yani sofistlerin çürütmele-
rindeki tersi bir durum için kabul edilmiş olduğunu söylemeli.

[22] 28. Sonuca bakarak bir yere varmaya dayananları da akıl yürütmenin kendisinden hareketle ispatlamalı. Sonucun izlediği durumlar iki: (i) Ya tikel için tümel anlamında, söz gelişi insan için hayvan, zira eğer bu [X] şundan [Y'den] sonra ise, şunun [Y'nin] da bundan [X'ten] sonra olmasını beklerler. (ii) Ya da bunun evriği¹²⁹ [*antithesis*]; eğer bu [X] şunu [Y'yi] izlerse, bunun değilinin [¬X'in] de şunun değilini [¬Y'yi] izlemesini beklerler. Melissos'un akıl yürütmesi de buna dayanır: "Eğer oluşmuş olanın bir başlangıcı varsa, oluşmamış olanın başlangıcının olmaması beklenir, eğer gökyüzü oluşmamışsa,

καὶ ἄπειρος. τὸ δ' οὐκ ἔστιν ἀνάπαλιν γὰρ ἡ ἀκολούθησις.

29. Ὅσοι τε παρὰ τὸ προστιθέναι τι συλλογίζονται, σκοπεῖν εἰ ἀφαιρουμένου συμβαίνει μηδὲν ἦττον τὸ ἀδύνατον. κἄπειτα τοῦτο ἐμφανιστέον, καὶ λεκτέον ὡς ἔδωκεν οὐχ ὡς δοκοῦν ἀλλ' ὡς πρὸς τὸν λόγον, ὃ δὲ κέχρηται οὐδὲν πρὸς τὸν λόγον.

30. Πρὸς δὲ τοὺς τὰ πλείω ἐρωτήματα ἐν ποιοῦντας εὐθύς ἐν ἀρχῇ διοριστέον. ἐρώτησις γὰρ μία πρὸς ἣν μία ἀπόκρισις ἔστιν, ὥστ' οὔτε πλείω καθ' ἑνὸς οὔτε ἐν κατὰ πολλῶν, ἀλλ' ἐν καθ' ἑνὸς φατέον ἢ ἀποφατέον. ὥσπερ δὲ ἐπὶ τῶν ὁμωνύμων ὅτε μὲν ἀμφοῖν ὅτε δ' οὐδετέρῳ ὑπάρχει, ὥστε μὴ ἀπλοῦ ὄντος τοῦ ἐρωτήματος ἀπλῶς ἀποκρινομένοις οὐδὲν συμβαίνει πάσχειν, ὁμοίως καὶ ἐπὶ τούτων. ὅταν μὲν οὖν τὰ πλείω τῷ ἐνὶ ἡ τὸ ἐν τοῖς πολλοῖς ὑπάρχη, τῷ ἀπλῶς δόντι καὶ ἀμαρτόντι ταύτην τὴν ἀμαρτίαν οὐδὲν ὑπεναντίωμα συμβαίνει· ὅταν δὲ τῷ μὲν τῷ δὲ μὴ, ἡ πλείω κατὰ πλειόνων, καὶ ἔστιν ὡς ὑπάρχει ἀμφοτέρω ἀμφοτέροις, ἔστι δ' ὡς οὐχ ὑπάρχει πάλιν, ὥστε τοῦτ' εὐλαβητέον. οἷον ἐν τοῖσδε τοῖς λόγοις. εἰ τὸ μὲν ἔστιν ἀγαθὸν τὸ δὲ κακόν, ὅτι ταῦτα ἀληθὲς εἰπεῖν ἀγαθὸν καὶ κακόν καὶ πάλιν μήτ' ἀγαθὸν μήτε κακόν (οὐκ ἔστι γὰρ ἐκάτερον ἐκάτερον), ὥστε ταὐτὸ ἀγαθὸν καὶ κακόν καὶ οὔτ' ἀγαθὸν οὔτε κακόν. καὶ εἰ ἕκαστον αὐτὸ αὐτῷ ταυτόν, καὶ ἄλλου ἕτερον, ἐπειδὴ οὐκ ἄλλοις ταῦτ' ἀλλ' αὐτοῖς, καὶ ἕτερα αὐτῶν, ταῦτ' ἑαυτοῖς ἕτερα καὶ ταῦτά. ἔτι εἰ τὸ μὲν ἀγαθὸν κακὸν γίνεται, τὸ δὲ κακὸν ἀγαθόν ἔστιν, δύο γένοιτ' ἂν. δυοῖν τε καὶ ἀνίσων ἐκάτερον αὐτὸ αὐτῷ ἴσον, ὥστε ἴσα καὶ ἄνισα αὐτὰ αὐτοῖς.

sonsuzdur da.” Ama değil; sıralama ters çünkü.

[30] 29. Çıkarım yaparken yabancı bir öncül eklemeye dayananlar konusunda, bu öncülü çıkarınca sonuç yine de imkânsız oluyor mu, incelemeli. Eğer öyleyse, bunu açıkça göstermeli ve onun öyle düşünüldüğü için değil, akıl yürütmenin selâmeti için verili kabul edildiğini, ama sorgulayanın bunu hiçbir şekilde akıl yürütme için kullanmadığını söylemeli.

[35] 30. Birden fazla soruyu *bir* yapanlara karşı, soruyu başlangıçta derhal belirlemeli. Zira bir soru yalnızca bir yanıtın sorusudur, dolayısıyla ne *bir* özne için çok yüklem evetlemeli ya da değillemeli, ne de çok özne için *bir* yüklem—*bir* özne için *bir* yüklem. Tıpkı eşadlılarda <evetlemenin ya da değillemenin> bazen terimin her iki anlamı için de geçerli olması, bazen her ikisi için de olmaması gibi, bu gibi durumlarda¹³⁰, benzer şekilde, yalın olmayan bir soruya yalın bir yanıt vermek de herhangi bir sakınca doğurmaz. Bir özneye birden fazla yüklem atfedildiğinde ya da tek bir yüklem birden fazla özneye bulunduğunda, yalın bir yanıt veren, hata yapmış olsa da, bu hata yüzünden herhangi bir çelişkiyle karşı karşıya kalmaz. Ama bir şey bir özneye yüklenip bir diğerine yüklenmediğinde, ya da birden fazla şey birden fazla şeye yüklendiğinde yalın bir yanıt veren çelişkiyle burun buruna gelebilir, nitekim iki yüklem birden iki özne için de doğru olduğu durumlar da vardır, bunun böyle olmadığı durumlar da, işte burada dikkatli olmak gerekir. Şu akıl yürütmelerde mesela: Eğer bir şey [X] iyi, bir başka şey [Y] ise kötüyse, yalın bir yanıt veren “bunlara iyi demek de, kötü demek de, ne iyi ne kötü (yani ikisinden biri ikisinden birinde yok)¹³¹ demek de doğru, dolayısıyla aynı şey iyi, kötü ve ne iyi ne kötü” sonucunu kabul etmeye itilir. Ve eğer her şey kendisiyle aynı, diğerlerinden ise başka ise, yalın bir yanıt veren bunlar¹³² diğerleri olarak değil de kendileri olarak aynı, kendilerinden de başka olduğu için¹³³, “aynı şeyler hem kendileriyle aynı, hem de kendilerinden başka” sonucunu kabul etmeye itilecektir. Dahası, yalın bir yanıt veren iki şeyi *bir* “ikili” olarak ele aldığı için “eğer iyi kötü hale gelirse, kötü ise iyi olursa, *bir* ikili hale gelirler. Eşit olmayan iki şeyin her biri kendisine eşit, o halde aynı şeyler kendileriyle hem eşit hem eşitsiz” sonucunu kabul etmeye itilir.

Ἐμπίπτουσι μὲν οὖν οὗτοι καὶ εἰς ἄλλας λύσεις· καὶ γὰρ τὸ ἄμφω καὶ τὸ ἅπαντα πλείω σημαίνει· οὐκ οὖν ταυτόν, πλὴν ὄνομα, συμβαίνει φῆσαι καὶ ἀποφῆσαι· τοῦτο δ' οὐκ ἦν ἔλεγχος. ἀλλὰ φανερόν ὅτι μὴ μῶς ἐρωτήσεως τῶν πλειόνων γινομένης, ἀλλ' ἐν καθ' ἑνὸς φάντος ἢ ἀποφάντος, οὐκ ἔσται τὸ ἀδύνατον.

31. Περὶ δὲ τῶν ἀπαγόντων εἰς τὸ ταυτό πολλάκις εἰπεῖν, φανερόν ὡς οὐ δοτέον τῶν πρὸς τι λεγομένων σημαίνειν τι χωριζομένας καθ' αὐτὰς τὰς κατηγορίας, οἷον διπλάσιον ἄνευ τοῦ διπλάσιον ἡμίσεος, ὅτι ἐμφαίνεται. καὶ γὰρ τὰ δέκα ἐν τοῖς ἑνὸς δέουσιν δέκα καὶ τὸ ποιῆσαι ἐν τῷ μὴ ποιῆσαι, καὶ ὅλως ἐν τῇ ἀποφάσει ἢ φάσις· ἀλλ' ὅμως οὐκ εἴ τις λέγοι τοδί μὴ εἶναι λευκόν, λέγει αὐτὸ λευκόν εἶναι. τὸ δὲ διπλάσιον οὐδὲ σημαίνει οὐδὲν ἴσως, ὥσπερ οὐδὲ τὸ ἐν τῷ ἡμίσει· εἰ δ' ἄρα καὶ σημαίνει, ἀλλ' οὐ ταυτό καὶ συνηρημένον. οὐδ' ἡ ἐπιστήμη ἐν τῷ εἶδει, οἷον εἰ ἔστιν ἡ ἰατρικὴ ἐπιστήμη, ὅπερ τὸ κοινόν· ἐκεῖνο δ' ἦν ἐπιστήμη ἐπιστητοῦ. ἐν δὲ τοῖς δι' ὧν δηλοῦται κατηγορουμένοις τοῦτο λεκτέον, ὡς οὐ τὸ αὐτὸ χωρὶς καὶ ἐν τῷ λόγῳ τὸ δηλούμενον. τὸ γὰρ κοῖλον κοινῇ μὲν τὸ αὐτὸ δηλοῖ ἐπὶ τοῦ σιμοῦ καὶ τοῦ ῥοικοῦ, προστιθέμενον δὲ οὐδὲν κωλύει ἄλλα, τὸ μὲν τῇ ῥινὶ τὸ δὲ τῷ σκέλει, σημαίνειν· ἔνθα μὲν γὰρ τὸ σιμόν, ἔνθα δὲ τὸ ῥαιβόν σημαίνει καὶ οὐδὲν διαφέρει εἰπεῖν ῥίς σιμή ἢ ῥίς κοίλη. ἔτι οὐ δοτέον τὴν λέξιν κατ' εὐθύ· ψεῦδος γάρ ἐστιν. οὐ γάρ ἐστι τὸ σιμόν ῥίς κοίλη ἀλλὰ ῥινὸς τοδί, οἷον πάθος, ὥστ' οὐδὲν ἄτοπον, εἰ ἡ ῥίς ἢ σιμή ῥίς ἐστιν ἔχουσα κοιλότητα ῥινός.

32. Περὶ δὲ τῶν σολοικισμῶν, παρ' ὃ τι μὲν φαίνονται συμβαίνειν, εἶπομεν πρότερον, ὡς δὲ

[181b19] Şimdi bunlar öbür çözümlerin de altına düşer; ne de olsa "her ikisi de" ve "hepsi" de birden fazla anlama gelir. Aynı şey için, ismen aynı olması dışında, hem evetleme hem de değilleme söz konusu olamaz—ama bu çürütme değildi¹³⁴. Ancak açık ki birden fazla şey için tek bir soru oluşturulmadığında, tek bir özne için tek bir yüklem evetlendiğinde ya da değillendiğinde, imkânsızlık¹³⁵ söz konusu olmayacak.

[181b25] 31. Aynı şeyi birden fazla kez söylemeye itenlere gelince, açık ki, görelî ifade edilen yüklemelerin ayrıldığında kendi başına bir şeye işaret ettiğini kabul etmemeli, sözgelişi "iki katı"nın, sırf "yarımın iki katı" ifadesinde görüldüğü için, bağlamından ayrı, kendi başına bir anlamı olduğunu kabul etmemeli. Nitekim "on" [10] da, "on eksi bir"de [10-1] görünür, "yapmak" da "yapmamak" ifadesinde, genel olarak da söyleme/evetleme değillemede. Yine de, eğer biri belirli bir şeyin beyaz olmadığını söylerse, onun beyaz olduğunu söylemiş olmaz. Öte yandan "iki katı"nın belki de hiçbir anlamı yok, tıpkı "yarımın" ifadesindeki "-ın" ekinin de olmadığı gibi. Kaldı ki, bir anlamı olsa bile, bağlı olduğu haliyle aynı değil. Ne de, belli bir tür bilgiyle (mesela tıbbî bilgi) ortak anlamıyla bilgi aynı; beriki bilinebilir olanın bilgisiydi¹³⁶. Yüklendikleri şey aracılığıyla açıklananlar için de bunu söylemeli, yani açıklanan şeyin ayrı olduğunda ifadedekiyle aynı olmadığını. Nitekim "içbükey" in "kalkık burun" için de "parantez bacak" için de aynı şeyi açıklayan ortak bir anlamı vardır, kalkık burna iliştirildiğinde başka, parantez bacağa iliştirildiğinde başka şeye işaret etmesine ise hiçbir engel yoktur; burada "kalkık" anlamına gelir, burada ise "parantez". Zira "kalkık burun" demekle "içbükey burun" demek arasında hiçbir fark yoktur. Ayrıca, ifadeyi [leksis] doğrudan¹³⁷ da vermemeli, çünkü bu yanlış olur. Nitekim kalkıklık "içbükey burun" değil, daha ziyade burnun bir şeyi (mesela hali [pathos]), dolayısıyla kalkık burnun, burnun içbükeyliğini taşıyan bir burun olduğunu söylemekte saçma bir şey yok.

[182a5] 32. Dil bilgisi hatasına [soloikismos] gelince, onun neye dayanarak ortaya çıkar görüldüğünü önceden söyledik,

λυτέον, ἐπ' αὐτῶν τῶν λόγων ἔσται φανερόν. ἅπαντες γὰρ οἱ τοιοῖδε τοῦτο βούλονται κατασκευάζειν. ἄρ' ὁ λέγεις ἀληθῶς, καὶ ἔστι τοῦτο ἀληθῶς; φῆς δ' εἶναί τι λίθον· ἔστιν ἄρα τι λίθον. ἢ τὸ λέγειν λίθον οὐκ ἔστι λέγειν ὁ ἄλλ' ὄν, οὐδὲ τοῦτο ἀλλὰ τοῦτον· εἰ οὖν ἔροίτο τις, ἄρ' ὄν ἀληθῶς λέγεις, ἔστι τοῦτον, οὐκ ἂν δοκοίη ἐλληνίζειν, ὥσπερ οὐδ' εἰ ἔροίτο, ἄρ' ἦν λέγεις εἶναι, ἔστιν οὗτος; ξύλον δ' εἰπεῖν οὕτως, ἢ ὅσα μήτε θῆλυ μήτ' ἄρρεν σημαίνει, οὐδὲν διαφέρει. διὸ καὶ οὐ γίνεται σολοικισμός, εἰ ὁ λέγεις εἶναι, ἔστι τοῦτο; ξύλον δὲ λέγεις εἶναι· ἔστιν ἄρα ξύλον. ὁ δὲ λίθος καὶ τὸ οὗτος ἄρρενος ἔχει κλῆσιν.

εἰ δέ τις ἔροίτο, ἄρ' οὗτός ἐστιν αὕτη; εἶτα πάλιν, τί δ'; οὐχ οὗτός ἐστι Κορίσκος; εἴτ' εἴπειεν, ἔστιν ἄρα οὗτος αὕτη, οὐ συλλελόγισται τὸν σολοικισμόν, οὐδ' εἰ τὸ Κορίσκος σημαίνει ὅπερ αὕτη, μὴ δίδωσι δὲ ὁ ἀποκρινόμενος, ἀλλὰ δεῖ τοῦτο προσερωτηθῆναι. εἰ δὲ μήτ' ἔστιν μήτε δίδωσιν, οὐ συλλελόγισται οὔτε τῷ ὄντι οὔτε πρὸς τὸν ἠρωτημένον. ὁμοίως οὖν δεῖ κακεῖ τὸν λίθον σημαίνειν οὗτος. εἰ δὲ μήτε ἔστι μήτε δίδοται, οὐ λεκτέον τὸ συμπέρασμα· φαίνεται δὲ παρὰ τὸ τὴν ἀνόμοιον πτώσιν τοῦ ὀνόματος ὁμοίαν φαίνεσθαι.

ἄρ' ἀληθές ἐστιν εἰπεῖν ὅτι ἔστιν αὕτη, ὅπερ εἶναι φῆς αὐτήν; εἶναι δὲ φῆς ἀσπίδα· ἔστιν ἄρα αὕτη ἀσπίδα. ἢ οὐκ ἀνάγκη, εἰ μὴ τὸ αὕτη ἀσπίδα σημαίνει ἄλλ' ἀσπίς, τὸ δ' ἀσπίδα ταύτην; οὐδ' εἰ ὁ φῆς εἶναι τοῦτον, ἔστιν οὗτος, φῆς δ' εἶναι Κλέωνα, ἔστιν ἄρα οὗτος Κλέωνα· οὐ γὰρ ἔστιν οὗτος Κλέωνα· εἴρηται γὰρ ὅτι ὁ φημι εἶναι τοῦτον, ἔστιν οὗτος, οὐ τοῦτον· οὐδὲ γὰρ ἂν ἐλληνίζοι οὕτως τὸ ἐρώτημα λεχθέν.

ἄρ' ἐπίστασαι τοῦτο; τοῦτο δ' ἐστὶ λίθος· ἐπίστασαι ἄρα λίθος. ἢ οὐ ταὐτὸ σημαίνει τὸ τοῦτο ἐν

çözüm yolu ise, akıl yürütmelerin kendilerini takiben açık olacak. Nitekim şu gibi akıl yürütmelerin hepsinde sağlanmak istenen bu: “Doğru bir şekilde [alêthôs] söylediğin şey [ô], hakikaten [alêthôs] budur [toûto], değil mi? Ama bir şeyin [τι] taş [λίθον]¹³⁸ olduğunu söyledin; o halde bir şey “taşı”dır [λίθον].” Daha ziyade “taşı” demek, “<yap>tığın” [ô] demek değil de, “<yap>tığını” [ôv] demektir, ya da “bu” [toûto] değil de, “bunu” [toûton]. Şimdi, eğer biri “doğru bir şekilde söylediğini [ôv ... λέγεις], bunu mudur [ἔστι τοῦτον]?” diye sorsa, bu hiç de Yunanca gibi durmazdı, tıpkı “olduğunu söylediğin [ἦν λέγεις]¹³⁹, o [οὗτος]¹⁴⁰ mudur?” gibi. Öte yandan “kütük” [ξύλον] yahut onun gibi ne eril ne de dişil bir şeye işaret eden herhangi bir sözcük kullanılırsa, ifadede hiçbir bir fark olmaz. Bu yüzden de, eğer biri “olduğunu söylediğin [ô λέγεις εἶναι], bu mudur? Kütüğün [ξύλον] olduğunu söyledin, o halde kütük [ξύλον] vardır.” derse, herhangi bir dil bilgisi hatası [soloikismos] ortaya çıkmaz¹⁴¹. Ama “taş” [λίθος] ve “o” [οὗτος] eril.

[18] Eğer biri “o [οὗτός]¹⁴², o [αὐτή]¹⁴³ olabilir mi?” ve yine “ne yani, o Koriskos değil mi?” diye sorsa, sonra da “bu durumda o [οὗτός], o [αὐτή] olur” dese, bir dil bilgisi hatasını [soloikismos] çıkarsamış olmaz, Koriskos bir “o”ya [αὐτή] işaret etse bile, yanıt veren bunu kabul etmez, daha ziyade bunun ek bir soru olarak ortaya konması gerekir. Eğer gerçekte öyle değilse, öyle olduğu da kabul edilmemişse, <sofist> ne olguyu çıkarsamış, ne de sorguladığı kişiye karşı bir çıkarım yapabilmiştir. Benzer şekilde, önceki örnekte de, “o”nun [οὗτος] “taş”a işaret edip etmediğinin ek bir soru olarak ortaya konması gerekir. Eğer bu ne böyle, ne de kabul edilmişse, sonucu dile getirmemeli; görünürde <dil bilgisi hataları> benzer olmayan isim çekiminin¹⁴⁴ benzer görünmesine¹⁴⁵ dayanır.

[27] “O [αὐτή]¹⁴⁶, o [αὐτήν]¹⁴⁷ olduğunu söylediğin şeydir demek doğru olur değil mi? Zırh [ἀσπίδα]¹⁴⁸ olduğunu söyledin. O halde o [αὐτή]¹⁴⁹, zırhıdır [ἀσπίδα]”¹⁵⁰. Hayır, bu zorunlu değil, tabii eğer “o” [αὐτή] “zırhı” [ἀσπίδα] değil de “zırh” [ἀσπίς], “zırhı” [ἀσπίδα] ise “onu” [αὐτήν] için kullanılıyorsa. Şu da zorunlu değil: “O [οὗτος]¹⁵¹, bu [toûton]¹⁵² olduğunu söylediğin şeydir, Kleon [Κλέωνα]¹⁵³ olduğunu söyledin, o halde o [οὗτος] Kleona [Κλέωνα].” Oysa o, Kleona değil; çünkü “bu” [toûton] olduğunu söylediğim şey, aslında “o” [οὗτος], “bunu” [toûton] değil. Ama soruyu bu şekilde dile getirmek Yunanca olmazdı.

[33] “Bunu [toûto] biliyorsun değil mi? Bu [toûto] taş; o halde taş biliyorsun.” Hayır, “bunu biliyorsun” ifadesindeki τοῦτο ile

τῷ ἄρ' ἐπίστασαι τοῦτο καὶ ἐν τῷ τοῦτο δὲ λίθος, ἀλλ' ἐν μὲν τῷ πρώτῳ τοῦτον, ἐν δὲ τῷ ὑστέρῳ οὗτος; ἄρ' οὐ ἐπιστήμην ἔχεις, ἐπίστασαι τοῦτο; ἐπιστήμην δ' ἔχεις λίθου· ἐπίστασαι ἄρα λίθου. ἢ τὸ μὲν τούτου λίθου λέγεις, τὸ δὲ τοῦτον λίθον· ἐδόθη δ', οὐ ἐπιστήμην ἔχεις, ἐπίστασθαι, οὐ τούτου, ἀλλὰ τοῦτο, ὥστ' οὐ λίθου ἀλλὰ τὸν λίθον.

Ὅτι μὲν οὖν οἱ τοιοῦτοι τῶν λόγων οὐ συλλογίζονται σολοικισμόν ἀλλὰ φαίνονται, καὶ διὰ τί τε φαίνονται καὶ πῶς ἀπαντητέον πρὸς αὐτούς, φανερόν ἐκ τῶν εἰρημένων.

33. Δεῖ δὲ καὶ κατανοεῖν ὅτι πάντων τῶν λόγων οἱ μὲν εἰσι ῥάους κατιδεῖν οἱ δὲ χαλεπώτεροι, παρὰ τί καὶ ἐν τίνι παραλογίζονται τὸν ἀκούοντα, πολλάκις οἱ αὐτοὶ ἐκείνοις ὄντες. τὸν αὐτὸν γὰρ λόγον δεῖ καλεῖν τὸν παρὰ ταῦτ' ἰνόμενον· ὁ αὐτὸς δὲ λόγος τοῖς μὲν παρὰ τὴν λέξιν τοῖς δὲ παρὰ τὸ συμβεβηκὸς τοῖς δὲ παρ' ἕτερον δόξειεν ἂν εἶναι διὰ τὸ μεταφερόμενον ἕκαστον μὴ ὁμοίως εἶναι δῆλον. ὥσπερ οὖν ἐν τοῖς παρὰ τὴν ὁμωνυμίαν, ὅσπερ δοκεῖ τρόπος εὐηθέστατος εἶναι τῶν παραλογισμῶν, τὰ μὲν καὶ τοῖς τυχοῦσιν ἐστὶ δῆλα (καὶ γὰρ οἱ λόγοι σχεδὸν οἱ γελοῖοι πάντες εἰσὶ παρὰ τὴν λέξιν), οἷον ἀνὴρ ἐφέρετο κατὰ κλίμακος δίφρον, καὶ ὅπου στέλλεσθε; πρὸς τὴν κεραίαν. καὶ ποτέρα τῶν βοῶν ἔμπροσθεν τέξεται; οὐδετέρα, ἀλλ' ὀπισθεν ἄμφω. καὶ καθαρὸς ὁ βορέας; οὐ δῆτα· ἀπεκτόνηκε γὰρ τὸν πτωχὸν καὶ τὸν ὠνούμενον. ἄρ' Εὐαρχος; οὐ δῆτα, ἀλλ' Ἀπολλωνίδης. τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ τῶν ἄλλων σχεδὸν οἱ πλείστοι.

τὰ δὲ καὶ τοὺς ἐμπειροτάτους φαίνεται λανθάνειν· σημεῖον δὲ τούτων ὅτι μάχονται πολλάκις περὶ τῶν ὀνομάτων, οἷον πότερον ταῦτ' ὀνομάζει κατὰ

“bu taş” ifadesindeki τοῦτο aynı şeye işaret etmiyor, öncekinde “bunu” [τοῦτον]¹⁵⁴ yerine, sonrakinde ise “o” [οὗτος]¹⁵⁵ yerine kullanılıyor. “Bilgisine sahip olduğun şeyi [οὗ]¹⁵⁶, bunu [τοῦτο]¹⁵⁷ bilirsin değil mi? Taşın [λίθου]¹⁵⁸ bilgisine sahipsin; o halde taşın [λίθου]¹⁵⁹ bilirsin.” Hayır, birinde “bu taşın”¹⁶⁰ deniyor, diğerinde ise “bu taş”¹⁶¹. Verili olan ise “bilgisine sahip olduğun şeyi, bilirsin, bunun¹⁶² değil, bunu¹⁶³; dolayısıyla da taşın¹⁶⁴ değil de taşı¹⁶⁵.

[182b2] Öyleyse bu gibi akıl yürütmelerin çıkarsadığı şey bir dil bilgisi hatası değil, görünürde bir dil bilgisi hatası; neden öyle göründükleri ve bunları nasıl göğüslemek gerektiği ise, söylenenlerden açık.

[182b10] 33. Bütün akıl yürütmeler için, bunların neye dayanarak ve hangi noktada dinleyeni safsataya düşürdüğüne yakalamanın kimileri için kolay, kimileri içinse daha zor olduğunu da akılda bulundurmak gerek—çoğunlukla öncekiyle aynı akıl yürütme olsa bile. Nitekim aynı şeye bağlı olarak ortaya çıkan akıl yürütmeleri aynı addetmek gerekir; öte yandan, tek tek başka bir bağlama taşındıklarında benzerliğin artık bariz olmamasına bağlı olarak, aynı akıl yürütme kimilerine dilin kullanımına, kimilerine ilineğe, kimilerine de başka bir şeye bağlı görünebilir. Bazıları tıpkı safsataların en aptalcası olduğu düşünülen eşadlılığa bağlı olan gibi, rast gelindiği an bariz olur (ne de olsa aşağı yukarı bütün gülünç ifadeler dilin kullanımına [leksis] dayanır), mesela “adam tahtırevanın tepesinden aşağı taşındı”¹⁶⁶. “Gemiye nereye yönlendirdin? Serenin ucuna”. “İki inekten hangisi önden¹⁶⁷ doğuracak? Hiçbiri, ikisi de arkadan.” “Boran¹⁶⁸ temiz mi? Tabii ki hayır. Dilenciyle tüccarı öldürdü sonuçta.” “*Euarkhos*¹⁶⁹ mu? Kesinlikle hayır, *Apollonides*”¹⁷⁰. Öbürlerinin de çoğu aynı tarzda.

[22] Bazıları ise deneyimli olanların bile gözünden kaçır görünür; bunların bir işareti de, çoğu zaman ad/terim konusunda kavgaya etmeleridir, mesela

πάντων τὸ ὄν καὶ τὸ ἐν ἢ ἕτερον. τοῖς μὲν γὰρ δοκεῖ ταυτόν σημαίνειν τὸ ὄν καὶ τὸ ἐν· οἱ δὲ τὸν Ζήνωνος λόγον καὶ Παρμενίδου λύουσι διὰ τὸ πολλαχῶς φάναι τὸ ἐν λέγεσθαι καὶ τὸ ὄν. ὁμοίως δὲ καὶ τῶν παρὰ τὸ συμβεβηκὸς καὶ παρὰ τῶν ἄλλων ἕκαστον οἱ μὲν ἔσονται ῥάους ἰδεῖν οἱ δὲ χαλεπώτεροι τῶν λόγων· καὶ λαβεῖν ἐν τίνι γένει, καὶ πότερον ἔλεγχος ἢ οὐκ ἔλεγχος, οὐ ῥάδιον ὁμοίως περὶ πάντων.

Ἔστι δὲ δριμύς λόγος ὅστις ἀπορεῖν ποιεῖ μάλιστα· δάκνει γὰρ οὗτος μάλιστα. ἀπορία δ' ἐστὶ διττή, ἡ μὲν ἐν τοῖς συλλελογισμένοις, ὅ τι ἀνέλη τις τῶν ἐρωτημάτων, ἡ δ' ἐν τοῖς ἐριστικοῖς, πῶς εἴπη τις τὸ προταθέν. διόπερ ἐν τοῖς συλλογιστικοῖς οἱ δριμύτεροι λόγοι ζητεῖν μᾶλλον ποιοῦσιν. ἔστι δὲ συλλογιστικὸς μὲν λόγος δριμύτατος, ἂν ἐξ ὅτι μάλιστα δοκούντων ὅτι μάλιστα ἔνδοξον ἀναιρῇ. εἰς γὰρ ὧν ὁ λόγος μετατιθεμένης τῆς ἀντιφάσεως ἅπαντας ὁμοίους ἔξει τοὺς συλλογισμούς· αἰεὶ γὰρ ἐξ ἐνδόξων ὁμοίως ἔνδοξον ἀναιρήσει ἢ κατασκευάσει, διόπερ ἀπορεῖν ἀναγκαῖον. μάλιστα μὲν οὖν ὁ τοιοῦτος δριμύς, ὁ ἐξ ἴσου τὸ συμπέρασμα ποιῶν τοῖς ἐρωτήμασι, δεύτερος δ' ὁ ἐξ ἀπάντων ὁμοίων· οὗτος γὰρ ὁμοίως ποιήσει ἀπορεῖν ὁποῖον τῶν ἐρωτημάτων ἀναιρετέον. τοῦτο δὲ χαλεπὸν· ἀναιρετέον μὲν γὰρ, ὅ τι δ' ἀναιρετέον, ἄδηλον.

τῶν δ' ἐριστικῶν δριμύτατος μὲν ὁ πρῶτον εὐθύς ἄδηλος πότερον συλλελόγισται ἢ οὐ, καὶ πότερον παρὰ ψεῦδος ἢ διαίρεσιν ἐστὶ ἡ λύσις, δεύτερος δὲ τῶν ἄλλων ὁ δῆλος μὲν ὅτι παρὰ διαίρεσιν ἢ ἀναίρεσιν ἐστὶ, μὴ φανερὸς δ' ὧν διὰ τίνος τῶν ἠρωτημένων ἀναίρεσιν ἢ διαίρεσιν λυτέος ἐστίν, ἀλλ' ἡ πότερον αὕτη παρὰ τὸ συμπέρασμα ἢ παρὰ τι τῶν ἐρωτημάτων ἐστίν.

Ἐνίστε μὲν οὖν ὁ μὴ συλλογισθεὶς λόγος εὐήθης ἐστίν, ἐὰν ἢ λίαν ἄδοξα ἢ ψευδῇ τὰ λήμματα· ἐνίστε

“varolan” ve “bir”in her durumda aynı anlama mı, yoksa başka başka anlamlara mı geldiği konusunda. Nitekim bazıları “varolan” ve “bir”in aynı anlama geldiğini düşünürken, bazıları ise Zenon ve Parmenides’in akıl yürütmelerini “bir” ve “varolan”ın pek çok farklı anlama geldiğini söyleyerek çözüyor. İlineğe ve başka şeylere dayanan akıl yürütmelerin her birini yakalamak da, benzer şekilde, kimileri için kolay, kimileri için zor. Hangi cinse dâhil olduğunu ve çürütme olup olmadığını kavramak, her durumda aynı derecede kolay değil.

[32] Kurnazca [*drimys*] akıl yürütme açmaza en çok düşürendir; çünkü en çok o batır. Açmaz da iki türlü, (i) biri biçimsel olarak geçerli bir çıkarımın yapıldığı yerde sorulardan¹⁷¹ hangisinin yıkılacağına dair, (ii) diğeri ise *eristik* akıl yürütmelerde, öne sürülenin nasıl söyleneceğiyle ilgili. (i) Bu yüzden de daha kurnazca akıl yürütmeler daha ziyade tündengelimci [*syllogistikos*] akıl yürütmelerde üretilmeye çalışılır. En kurnazca tündengelimci akıl yürütme ise, en genel geçer kanılardan hareketle en çok kabul gören sonuçların yıkıldığı akıl yürütmedir. Çelişğinin yeri değiştirilen tek bir akıl yürütme bütün çıkarımları benzer hale getirir; zira daima yaygın kanılardan hareketle benzer şekilde kabul gören sonuçlar yıkılır ya da tesis edilir, açmaza düşmenin kaçınılmaz olmasının sebebi de budur. Öyleyse en kurnazca olan, bunun gibi, sonucu sorularla¹⁷² eş düzeyde güvenilir kılandır, ikincisi ise hepsi de benzer şekilde kabul gören öncüllerden hareketle yapılandır, çünkü bu, hangi sorunun¹⁷³ yıkılmasına gerektiğine dair benzer bir açmaz üretir. Bu zor, zira bir şeyin yıkılması gerekiyor ama neyin yıkılması gerektiği belli değil.

[183a7] (ii) *Eristik* akıl yürütmeler içinde en kurnazca olan, ilkin, geçerli bir çıkarım yapıp yapılmadığının, çözümün bir yanılsa mı yoksa bölmeye mi dayanacağını hemencecik belli olmaması, ikincileyin, diğerleri arasında, çözümün bölmeye mi yıkmaya mı bağlı olduğunun belli olup, onun hangi soruların yıkılmasına ya da bölünmesine dayandığının ya da hatanın sonuçtan mı, yoksa öncüllerden birinden mi kaynaklandığının açık olmaması.

[13] Geçerli bir çıkarımın yapılmadığı bazı akıl yürütmeler aptalcadır—eğer yaygın kanılara tümüyle aykırı ya da yanlış varsayımlar söz konusuysa. Bazıları

δ' οὐκ ἄξιος καταφρονεῖσθαι. ὅταν μὲν γὰρ ἐλλείπη
τι τῶν τοιούτων ἐρωτημάτων, περὶ οὗ ὁ λόγος καὶ δι'
ὃ, καὶ μὴ προσλαβὼν τοῦτο καὶ μὴ συλλογισάμενος
εὐήθης ὁ συλλογισμός, ὅταν δὲ τῶν ἔξωθεν, οὐκ
εὐκαταφρόνητος οὐδαμῶς, ἀλλ' ὁ μὲν λόγος
ἐπιεικής, ὁ δ' ἐρωτῶν ἠρώτηκεν οὐ καλῶς.

Ἔστι τε, ὥσπερ λύειν ὅτε μὲν πρὸς τὸν λόγον ὅτε
δὲ πρὸς τὸν ἐρωτῶντα καὶ τὴν ἐρώτησιν ὅτε δὲ πρὸς
οὐδέτερον τούτων, ὁμοίως καὶ ἐρωτᾶν ἔστι καὶ
συλλογίζεσθαι καὶ πρὸς τὴν θέσιν καὶ πρὸς τὸν
ἀποκρινόμενον καὶ πρὸς τὸν χρόνον, ὅταν ἢ πλείονος
χρόνου δεομένη ἢ λύσις ἢ τοῦ παρόντος καιροῦ.

34. Ἐκ πόσων μὲν οὖν καὶ ποίων γίνονται τοῖς
διαλεγομένοις οἱ παραλογισμοί, καὶ πῶς δεῖξομέν τε
ψευδόμενον καὶ παράδοξα λέγειν ποιήσομεν, ἔτι δ'
ἐκ τίνων συμβαίνει ὁ σολοικισμός, καὶ πῶς
ἐρωτητέον καὶ τίς ἡ τάξις τῶν ἐρωτημάτων, ἔτι πρὸς
τί χρήσιμοι πάντες εἰσὶν οἱ τοιοῦτοι λόγοι, καὶ περὶ
ἀποκρίσεως ἀπλῶς τε πάσης καὶ πῶς λυτέον τοὺς
λόγους καὶ τοὺς σολοικισμούς, εἰρήσθω περὶ
ἀπάντων ἡμῖν ταῦτα. λοιπὸν δὲ περὶ τῆς ἐξ ἀρχῆς
προθέσεως ἀναμνήσασιν εἰπεῖν τι βραχὺ περὶ αὐτῆς
καὶ τέλος ἐπιθεῖναι τοῖς εἰρημένοις.

Προειλόμεθα μὲν οὖν εὐρεῖν δύναμιν τινα
συλλογιστικὴν περὶ τοῦ προβληθέντος ἐκ τῶν
ὑπαρχόντων ὡς ἐνδοξοτάτων· τοῦτο γὰρ ἔργον ἐστὶ
τῆς διαλεκτικῆς καθ' αὐτὴν καὶ τῆς πειραστικῆς. ἐπεὶ
δὲ προσκατασκευάζεται πρὸς αὐτὴν διὰ τὴν τῆς
σοφιστικῆς γειτνίασιν, ὡς οὐ μόνον πείραν δύναται
λαβεῖν διαλεκτικῶς ἀλλὰ καὶ ὡς εἰδῶς, διὰ τοῦτο οὐ
μόνον τὸ λεχθὲν ἔργον ὑπεθέμεθα τῆς πραγματείας,
τὸ λόγον δύνασθαι λαβεῖν, ἀλλὰ καὶ ὅπως λόγον
ὑπέχοντες φυλάξομεν τὴν θέσιν ὡς δι' ἐνδοξοτάτων

ise aşığılanmayı hak etmezler. Nitekim akıl yürütmenin kendisi hakkında olduğı ve kendisi aracılığıyla oluştuğı sorulardan biri devre dışı bırakıldığında, bunu telafi edemeyen ve geçerli bir çıkarım üretemeyen akıl yürütme aptalcadır, öte yandan, devre dışı bırakılan alâkasız bir şey olduğunda, hiçbir şekilde aşağı görülemez, daha ziyade akıl yürütme uygundur, ama sorgulayan soruları güzelce ortaya koymamıştır.

[21] Tıpkı çözümün bazen akıl yürütmeye, bazen de sorgulayana ve onun sorusuna yönelik olması, bazen ise bunların hiçbirine yönelik olmaması gibi, benzer şekilde, iddiaya, yanıt verene ve çözümün tanınandan daha fazla zaman gerektirdiğı durumlarda, zamana yönelik sorgulama ve çıkarım yapmak da mümkündür.

[183a26] 34. Öyleyse tartışmalarda safsataları doğuran kaynakların niceliğinin ve niteliğinin ne olduğı¹⁷⁴, muhatabın hata yaptığını nasıl göstereceğimiz ve onu bir *paradoks* dile getirmeye nasıl zorlayacağımız¹⁷⁵, dahası, dil bilgisi hatalarının¹⁷⁶ nelerden çıktığı, muhatabın nasıl sorgulanması ve soruların¹⁷⁷ nasıl düzenlenmesi gerektiğı¹⁷⁸, dahası, bu gibi akıl yürütmelerin neye yarayacağı¹⁷⁹, yanıtlara dair de, hepsi hakkında basitçe ne söylenebileceğı¹⁸⁰ ve akıl yürütmelerin ve dil bilgisi hatalarının nasıl çözülmesi gerektiğı¹⁸¹, bizim için bunların hepsi konuşulmuş olsun. Geriye başlangıçta¹⁸² vaat ettiğimiz şeyi hatırlamak, onun hakkında birkaç şey söylemek ve konuşmamıza bir son nokta koymak kalıyor.

[35] Vaat edilen ise, ortaya konan herhangi bir konuda en yaygın kanılardan hareketle çıkarım yapmaya ilişkin bir beceri [*dynamis*] keşfetmekti; ne de olsa bu, kendi başına *diyalektiğın* ve *peirastiğın* işi. Bir tartışmada yalnızca muhatabını sınavabilen biri olarak değil, ama yanı zamanda bilen biri olarak da bulunmak söz konusu olduğı ve ilki sofistçe bir tavra yakın durduğı için¹⁸³, vaat ettiğimiz şeye yalnızca sözü edilen işi, yani akıl yürütmeleri ele alabilme becerisini değil, ama aynı zamanda, bir akıl yürütmeye karşı çıkıp kendi iddiamızı daha yaygın kanıları

όμοτρόπως. τὴν δ' αἰτίαν εἰρήκαμεν τούτου, ἐπεὶ καὶ διὰ τοῦτο Σωκράτης ἡρώτα, ἀλλ' οὐκ ἀπεκρίνετο· ὠμολόγει γὰρ οὐκ εἰδέναι. δεδήλωται δ' ἐν τοῖς πρότερον καὶ πρὸς πόσα καὶ ἐκ πόσων τοῦτο ἔσται, καὶ ὅθεν εὐπορήσομεν τούτων, ἔτι δὲ πῶς ἐρωτητέον ἢ τακτέον τὴν ἐρώτησιν πᾶσαν, καὶ περὶ τε ἀποκρίσεων καὶ λύσεων τῶν πρὸς τοὺς συλλογισμούς. δεδήλωται δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων, ὅσα τῆς αὐτῆς μεθόδου τῶν λόγων ἐστίν. πρὸς δὲ τούτοις περὶ τῶν παραλογισμῶν διεληλύθαμεν, ὥσπερ εἰρήκαμεν ἤδη πρότερον.

ὅτι μὲν οὖν ἔχει τέλος ἱκανῶς ἃ προειλόμεθα, φανερόν· δεῖ δ' ἡμᾶς μὴ λεληθέναι τὸ συμβεβηκὸς περὶ ταύτην τὴν πραγματείαν. τῶν γὰρ εὕρισκομένων ἀπάντων τὰ μὲν παρ' ἐτέρων ληφθέντα πρότερον πεπονημένα κατὰ μέρος ἐπιδέδωκεν ὑπὸ τῶν παραλαβόντων ὕστερον· τὰ δ' ἐξ ὑπαρχῆς εὕρισκόμενα μικρὰν τὸ πρῶτον ἐπίδοσιν λαμβάνειν εἴωθε, χρησιμωτέραν μέντοι πολλῷ τῆς ὕστερον ἐκ τούτων αὐξήσεως. μέγιστον γὰρ ἴσως ἀρχὴ παντός, ὥσπερ λέγεται· διὸ καὶ χαλεπώτατον· ὅσῳ γὰρ κράτιστον τῇ δυνάμει, τοσούτῳ μικρότατον ὂν τῷ μεγέθει χαλεπώτατόν ἐστιν ὀφθῆναι. ταύτης δ' εὕρημένης ῥᾶον τὸ προστιθέναι καὶ συναύξειν τὸ λοιπόν ἐστιν· ὅπερ καὶ περὶ τοὺς ῥητορικοὺς λόγους συμβέβηκε, σχεδὸν δὲ καὶ περὶ τὰς ἄλλας πάσας τέχνας. οἱ μὲν γὰρ τὰς ἀρχὰς εὐρόντες παντελῶς ἐπὶ μικρόν τι προήγαγον· οἱ δὲ νῦν εὐδοκιμοῦντες παραλαβόντες παρὰ πολλῶν οἶον ἐκ διαδοχῆς κατὰ μέρος προαγαγόντων οὕτως ηὑξήκασι, Τισίας μὲν μετὰ τοὺς πρώτους, Θρασύμαχος δὲ μετὰ Τισίαν, Θεόδωρος δὲ μετὰ τοῦτον, καὶ πολλοὶ πολλὰ συνεννηνόχασι μέρη· διόπερ οὐδὲν θαυμαστὸν ἔχειν τι πλῆθος τὴν τέχνην.

aynı tarzda kullanarak savunabilmeyi de ekledik. Bunun sebebini söyledik¹⁸⁴, Sokrates'in sorması ama yanıtlaması da bu yüzden, bilmediğini itiraf ediyordu çünkü. Önceki konuşmalarda bunun kaç farklı şeye yönelik ve kaç farklı şeyden hareketle olacağını¹⁸⁵, ayrıca bunu hangi araçlarla sağlayacağımızı da açıkladık. Dahası, muhatabın nasıl sorgulanması ve soruların hepsinin nasıl sıralanması gerektiği, ayrıca sorgulayanın çıkarımına karşı verilen yanıtlar ve üretilen çözümler hakkında konuştuk. Aynı akıl yürütme yoluna ilişkin başka her ne varsa o da açıklandı. Bunlara ek olarak, daha önce söylediğimiz gibi¹⁸⁶, safsataları da inceledik.

[15] Vaadimizi yeterince yerine getirdiğimiz açık. Öte yandan, bu uğraş hakkında olup biteni [*to symbebêkos*] de gözden kaçırmamak lâzım. Bütün keşiflerde başkaları tarafından devredilenler, bunları daha sonra eline alanlar tarafından parça parça geliştirilir; öte yandan, başlangıçta keşfedilenler, genelde, ilkin küçük bir katkı yapsalar da, daha sonra bunlardan hareketle kaydedilen ilerlemeden çok daha faydalıdırlar¹⁸⁷. Belki de söylendiği gibi, başlangıç her şeyin en büyük parçasıdır—bu yüzden de en zor; zira imkân bakımından en güçlü olduğu kadar, büyüklük bakımından da en küçük, dolayısıyla görmesi en zor. Ama bir şey bir kez keşfedildi mi, ona gerisini eklemek ve onu geliştirmek daha kolay. *Retorik* ve neredeyse tüm diğer sanatlar hakkında olup biten de bu. Nitekim onları başlangıçta tümüyle keşfedenler az bir şey geliştirdiler, bugünün tanınmış isimleri ise, onları kısım kısım geliştiren büyük bir silsilenin devamı olarak, ilgili sanatı bugünkü duruma getirdiler. Birincilerin ardından Tisias, Tisias'ın ardından Thrasyrnakhos, onun ardından Theodoros ve pek çok başka kişinin parçaları bir araya getirmesi... Bu yüzden de sanatın bir zenginliğinin ya da çeşitliliğinin [*plêthos*] olması hiç de hayret uyandırıcı değil.

ταύτης δὲ τῆς πραγματείας οὐ τὸ μὲν ἦν τὸ δ' οὐκ ἦν προεξεργασμένον, ἀλλ' οὐδὲν παντελῶς ὑπῆρχεν. καὶ γὰρ τῶν περὶ τοὺς ἔριστικούς λόγους μισθαρνούντων ὁμοία τις ἦν ἡ παιδείους τῇ Γοργίου πραγματεία. λόγους γὰρ οἱ μὲν ῥητορικούς οἱ δὲ ἐρωτητικούς ἐδίδοσαν ἐκμανθάνειν, εἰς οὓς πλειστάκις ἐμπίπτειν ὥθησαν ἑκάτεροι τοὺς ἀλλήλων λόγους. διόπερ ταχεῖα μὲν ἄτεχνος δ' ἦν ἡ διδασκαλία τοῖς μανθάνουσι παρ' αὐτῶν· οὐ γὰρ τέχνην ἀλλὰ τὰ ἀπὸ τῆς τέχνης διδόντες παιδεύειν ὑπελάμβανον, ὥσπερ ἂν εἴ τις ἐπιστήμην φάσκων παραδώσειν ἐπὶ τὸ μηδὲν πονεῖν τοὺς πόδας, εἴτα σκυτοτομικὴν μὲν μὴ διδάσκει, μηδ' ὅθεν δυνήσεται πορίζεσθαι τὰ τοιαῦτα, δοίῃ δὲ πολλὰ γένη παντοδαπῶν ὑποδημάτων· οὗτος γὰρ βεβοήθηκε μὲν πρὸς τὴν χρεῖαν, τέχνην δ' οὐ παρέδωκεν. καὶ περὶ μὲν τῶν ῥητορικῶν ὑπῆρχε πολλὰ καὶ παλαιὰ τὰ λεγόμενα, περὶ δὲ τοῦ συλλογίζεσθαι παντελῶς οὐδὲν εἶχομεν πρότερον ἄλλο λέγειν, ἀλλ' ἡ τριβὴ ζητοῦντες πολὺν χρόνον ἐπονοῦμεν. εἰ δὲ φαίνεται θεασαμένοις ὑμῖν ὡς ἐκ τοιούτων ἐξ ἀρχῆς ὑπαρχόντων ἔχειν ἡ μέθοδος ἱκανῶς παρὰ τὰς ἄλλας πραγματείας τὰς ἐκ παραδόσεως ηὑξημένας, λοιπὸν ἂν εἴη πάντων ὑμῶν ἢ τῶν ἡκροαμένων ἔργον τοῖς μὲν παραλελειμμένοις τῆς μεθόδου συγγνώμην τοῖς δ' εὕρημένοις πολλὴν ἔχειν χάριν.

[33] Öte yandan, bu çalışmanın bir kısmının daha önce yapılmış, bir kısmının ise yapılmamış olduğu söylene-
mez—bu konuda hiçbir şey yoktu. Nitekim ücretli öğ-
retmenler tarafından *eristik* akıl yürütmeler hakkında
verilen eğitim Gorgias'ın çalışmalarına benziyordu. Zira
bir kısmı *retorik*, bir kısmı soru-cevap biçiminde olan
akıl yürütmeleri öğrencilerine ezberlenmek üzere dağı-
tıyor, tartışmaların çoğu zaman ya birine ya da öbürüne
denk düşeceğini öngörüyorlardı. Dolayısıyla da, öğren-
cilerine verdikleri eğitim çabuk ama ilgili sanata aykırı-
ydı [*atekhnos*]. Çünkü sanat değil de, ilgili sanatın so-
nuçlarını vererek, yaptıklarını eğitim sayıyorlardı, tıpkı
ayakta ağırlı olmamasına ilişkin bilgi vereceğini söyleyen
birinin, kunduracılık sanatını ya da bu gibi bir sanatta
yetkinleşme yollarını öğretmek yerine, her tarzda cins
cins ayakkabılar sunması gibi—bu, işe yaramış olabilir,
ama aktarılan sanat değildir. *Retorik* için söylenmiş
geçmişten gelen pek çok söz bulunur, ama çıkarım
yapmak konusunda daha önceden elimizde söylenecek
hiçbir şey olmadığı için, zamanımızın çoğunu araştır-
makla geçirdik. Eğer, başlangıçtaki durumun bu şekilde
olduğunu gördükten sonra, araştırmamız gelenekten bir
şeyler devralınarak geliştirilen diğer çalışmalara kıyasla
size yeterli görünüyorsa, hepinize ve bu dersleri takip
edenlere, araştırmamızdaki eksiklikleri hoş görme, bu-
rada keşfedilenlere de müteşekkirek olma işi düşüyor.

Notlar

- ¹ Ya da çakıl taşları. Aristoteles burada abaküsü göz önüne getirmeye çalışıyor.
- ² Yahut "sofistçilik oynamak".
- ³ Yahut "sınayıcı".
- ⁴ *Topikler*, 159a25.
- ⁵ *Topikler*'de.
- ⁶ Yahut "yalan".
- ⁷ Yahut "soloikizm" veya "dil kurallarıyla oynamak".
- ⁸ Yahut "yalan söylediğini".
- ⁹ "Yunanca bilmeyen" anlamında.
- ¹⁰ Yahut "söyleyiş".
- ¹¹ *Fallacia dictionis*.
- ¹² *Fallacia extra dictionem*.
- ¹³ *Fallacia equivocationis*.
- ¹⁴ *Fallacia ambiguitatis*.
- ¹⁵ *Fallacia compositionis*.
- ¹⁶ *Fallacia divisionis*.
- ¹⁷ *Fallacia accentus*.
- ¹⁸ *Fallacia figurae dictionis*.
- ¹⁹ "Ölüm" mesela.
- ²⁰ "Olsa iyi olur" anlamında.
- ²¹ "Bırakın düşman<lar onu> yakalasın" da anlaşılabilir, "bırakın <onu ki o> düşman<ları> yakalasın" da.
- ²² Hem "kartal" anlamına gelir, hem de "pediment" ya da "alınlık".
- ²³ Hem "köpek" anlamına gelir, hem de "kinik filozof".
- ²⁴ "Oturarak yürümek" anlamında.
- ²⁵ "Yazmayarak yazmak" anlamında.
- ²⁶ İfade, "şu an bildiği şeyi geçmişte öğrenmişse" anlamına da gelir, "öğrendiği şey zaten bildiği şeyse" anlamına da, dolayısıyla, ikinci durumda, okuma-yazma bilen biri için, bunu kullanmak, o an bunu öğreniyor olmak anlamına gelebilir.

²⁷ 100 kilo kaldıran, bunu iki yahut üç kez de yapabilir ve bunu yaptığında toplamda diyelim 300 kilo kaldırmış olur. Ama bu, onun tek seferde 300 kilo kaldıracabileceği anlamına gelmez aslında—örnek Saffet Babür'e ait.

²⁸ 5'in hem 2 hem 3 olmasından ötürü.

²⁹ "5=2+3, o zaman 5=2 ve 5=3, dolayısıyla 2=3" diye düşünerek.

³⁰ "Özgür, yaptım seni köle" (yani "köleleştirdim") şeklinde de anlaşılabilir, "özgür yaptım seni, köle" (yani "özgürleştirdim") şeklinde de.

³¹ İfade Akhileus'un yüz adamdan elli tanesini sağ ya da geride bıraktığı anlamına da gelebilir, elli adamdan yüzünü bıraktığı anlamına da—Eski Yunanca buna izin veriyor.

³² Yani *accentus circumflexus* yerine *accentus acutus* koyup, bir de *spiritus asperi spiritus lenis* kabul edip "oû"yu [hou] olumsuzluk bildiren "ou" [ou] yaparak, dolayısıyla da "yağmurda çürüdüğü yerde" ifadesini "yağmurda çürümez" şeklinde okuyarak—açıklama Saffet Babür'e ait.

³³ Burada *hygiainein* için "iyileşme" yahut "sağlığına kavuşma" dememe sebebimiz, birincisinin şeklen edilginliği, ikincisinin ise işteşliği gereği Aristoteles'in verdiği örneğe uygun düşmeyecek olması.

³⁴ Yahut edilgin bir sürece.

³⁵ *Fallacia accidentis*.

³⁶ *Fallacia secundum quid et simpliciter*.

³⁷ *Ignoratio elenchi*.

³⁸ *Fallacia consequentis*.

³⁹ *Petitio principii*.

⁴⁰ *Fallacia propter non causam ut causam*.

⁴¹ *Fallacia plurium interrogationum ut unius*.

⁴² Yahut "hakkında kanı oluşturulabilen bir şey olarak vardır".

⁴³ "Aynı ilişkide" dediğimiz koşul.

⁴⁴ "*Reductio ad absurdum*" kastediliyor.

⁴⁵ Öncüllerin.

⁴⁶ Öncülün.

⁴⁷ Onun iki dik açısı eşit olması.

⁴⁸ 24 ve 28. Bölümler.

⁴⁹ Öncül.

⁵⁰ Birden çok soruyu bir yapmaya dayanan safsatalar.

⁵¹ "Utandırırılar" manasında [*empodizein*].

⁵² Öncüllerden.

⁵³ Öncülün.

⁵⁴ Dinleyici.

⁵⁵ Muhatap haline geldiğinde de.

- ⁵⁶ Öncülü.
- ⁵⁷ Muhataba.
- ⁵⁸ Dolayısıyla mutlak değildir.
- ⁵⁹ Öncülde.
- ⁶⁰ Yaygın kanıya göre.
- ⁶¹ Öncüle.
- ⁶² 170b40'a.
- ⁶³ Ada yöneltilmiş.
- ⁶⁴ Evetlemek.
- ⁶⁵ Kareleştirme [*tetragonismos*], herhangi bir geometrik şekli, aynı büyüklükte bir kare haline getirmektir. Bu noktada aranan, bu büyüklüğün, yani oluşturulacak karenin bir kenarının uzunluğunun ne olacağının hesaplanmasıdır.
- ⁶⁶ Sokrates'in akranı bir sofist. Onun yaptığı kareleştirmenin Bryson'ununkinden ziyade Hippokrates'inkine benzediği söyleniyor.
- ⁶⁷ Çelişkinin kısımları. Evetleme, değilleme.
- ⁶⁸ Amatörler, idiotlar, felsefe donanımı olmayanlar.
- ⁶⁹ Ortak olanlardan.
- ⁷⁰ *Eristikçinin*.
- ⁷¹ Platon, *Gorgias*, 482e.
- ⁷² 165b16.
- ⁷³ Arzu.
- ⁷⁴ Burada, Aristoteles'in anlatmak istediğine Türkçede daha uygun düştüğü için, "kalkık burun" yerine "ablak surat" örneğini kullanmayı tercih ettik. Açıklaması için *Ruh Üzerine* çevirimizin 143. dipnotuna bakılabilir (431b14).
- ⁷⁵ Sözcükler dişil.
- ⁷⁶ Dişil—böyle bir kullanım yok.
- ⁷⁷ Protagoras'ın.
- ⁷⁸ *Neutrum*.
- ⁷⁹ Erile.
- ⁸⁰ Dişile.
- ⁸¹ Dişil.
- ⁸² *Neutrum*.
- ⁸³ Eril.
- ⁸⁴ *Neutrum* sözcüklerin *nominativus* ve *accusativus* çekimleri aynı, *dativus* ve *genitivus* çekimleri farklı.
- ⁸⁵ *Houtos*'un (eril) *accusativus* çekimi.
- ⁸⁶ Sözcük *neutrum* olduğu için *accusativus* çekimiyle *nominativus* çekimi aynı olur.
- ⁸⁷ Eski Yunancada *infinitivus* (mastar) ile birlikte *nominativus* (yalın hal) değil *accusativus* (belirtme hali) kullanılır.

- ⁸⁸ *Neutrum* çekimde kullanılan τὸ artikeli kastediliyor. Sözcüğü [skeuê] Protagoras *neutrum* adlara işaret etmek için kullanıyormuş.
- ⁸⁹ *Agonistik*.
- ⁹⁰ *Topikler*, 155b18.
- ⁹¹ *Topikler*, 155b26-157a5.
- ⁹² Bir anlamda kabul ettirmek için.
- ⁹³ Öyle düşündüğünü kabul ederse.
- ⁹⁴ Speusippos'un bir diyalogu. Kayıp bir tragedya olduğu da söylenir.
- ⁹⁵ *Topikler*, 158a7-13.
- ⁹⁶ Ya da kaynaklarını.
- ⁹⁷ *Petitio principii*.
- ⁹⁸ Ya da "düstur" [gnômê]. Fr. Maxime, İng. Maxim.
- ⁹⁹ Öncüllerden.
- ¹⁰⁰ 176b36-177a2.
- ¹⁰¹ Öncüllere.
- ¹⁰² Öncüllerde.
- ¹⁰³ "Gerekli" ve "kaçınılmaz". Bkz. 165b34.
- ¹⁰⁴ "Şimdi olduğunu biliyorsun" şeklinde de anlaşılabilir, "olduğunu şimdi biliyorsun" şeklinde de. "Pire'de olduğunu Sicilya'da biliyorsun" şeklinde de anlaşılabilir, "Sicilya'da olduğunu Pire'de biliyorsun" şeklinde de.
- ¹⁰⁵ Örnek *spiritus lenis* [burada ou diye okutuyor] ile *spiritus asper* [burada hou diye okutuyor] arasındaki farka dayanıyor.
- ¹⁰⁶ Kendi başına bulunduğunu, neliğe işaret eden başka bir şey (: varlık) için söylenmediğini, diğer kategorilerden biri olmadığını.
- ¹⁰⁷ 177b31.
- ¹⁰⁸ *Ad hominem*.
- ¹⁰⁹ Bkz. 177b34-178a3.
- ¹¹⁰ "Sana ne soracağımı biliyor musun?" "Hayır." "Erdemin iyi bir şey olup olmadığını biliyor musun?" "Evet." "Ama sana soracağım zaten buydu, o zaman sana ne soracağımı biliyorsun."
- ¹¹¹ "Yaklaşan maskeli adamın kim olduğunu biliyor musun?" "Hayır." "Maskeyi kaldırdım. Bunun kim olduğunu biliyor musun?" "Evet, Koriskos." "O zaman aynı şeyi hem biliyorsun, hem bilmiyorsun."
- ¹¹² "Bu heykel bir eser mi?" "Evet." "Bu heykel sana mı ait?" "Evet." "Bu durumda ya senin adın Hermes ya da heykel Hermes'e ait."
- ¹¹³ "Bu köpek baba mı?" "Evet." "Bu köpek senin mi?" "Evet" "O zaman bu köpek senin baban."
- ¹¹⁴ Satın aldığım bir heykel mesela.
- ¹¹⁵ "Benim yaptığım heykel" anlamında.

¹¹⁶ 177b31.

¹¹⁷ Yani "aynı şeyi hem bilmek hem de bilmemek söz konusu olabilir, ama aynı açıdan değil" çözümü, yukarıdaki "bu köpek senin baban" örneğinde iş görmez.

¹¹⁸ "Evlat" sözcüğünün köle-efendi ilişkisine işaret eden hâkim bir kullanımı yoktur.

¹¹⁹ Yani *genitivus*, ilgi hali.

¹²⁰ *Genitivus* ya da tamlayan eki.

¹²¹ Var-olmayanın düşünülür, sözü edilir bir şey olarak var olduğuna işaret ediliyor.

¹²² "Varlık" kastediliyor.

¹²³ Ölüme haksız bir şekilde mahkûm edilmek. Sokrates'e gönderme yapılıyor.

¹²⁴ 167a21.

¹²⁵ Yani karşıtların aynı şeyde aynı anda belirli bir bağlamda bulunsa da mutlak anlamda bulunamayacağını söylemeli.

¹²⁶ Ama aynı anda/zamanda değil.

¹²⁷ *Lat.* Petitio principii. *İng.* Begging the question.

¹²⁸ Burada kasıt dikkatsizlik.

¹²⁹ Tersevirme. *İng.* Contraposition.

¹³⁰ Evetlemenin de değillemenin de her ikisi için de doğru ya da yanlış olduğu durumlarda.

¹³¹ Yani A kötü değil, B de iyi değil.

¹³² A ve B.

¹³³ Yalın yanıt veren A ve B'yi tek bir özne olarak ele aldığı için, A'nın B'den başka olmasını, aynı zamanda kendisinden başka olması olarak kabul etmek zorunda.

¹³⁴ Çürütmenin ada değil, şeyin kendisine yönelik olması gerektiği söylenmişti.

¹³⁵ Ya da "saçmalık".

¹³⁶ Ötekiyse sağlığın, hekimlik sanatının bilgisi.

¹³⁷ Burada "doğrudan" derken kastedilen, yalın hal ya da *nominativus*.

¹³⁸ Aslında "taşı". Eski Yunancanın dil bilgisi gereği burada *accusativus* (kabaca "-i hali" ya da "belirtme durumu") kullanılmak durumunda.

¹³⁹ Dişil.

¹⁴⁰ Eril.

¹⁴¹ Cinssiz ya da *neutrum* olduğu için, *ksylon* sözcüğünün yalın haliyle -i hali değişmez.

¹⁴² Eril.

¹⁴³ Dişil.

- ¹⁴⁴ Belirtme durumu, -i hali, *accusativus*.
- ¹⁴⁵ Yalın hale, *nominativusa*.
- ¹⁴⁶ Yalın, dişil.
- ¹⁴⁷ Belirtme durumu, dişil. Daha önce söylendiği gibi, Eski Yunanca-da, bu gibi durumlarda, mastar ile birlikte belirtme durumu kullanılıyor.
- ¹⁴⁸ Belirtme, dişil.
- ¹⁴⁹ Yalın, dişil.
- ¹⁵⁰ Belirtme, dişil.
- ¹⁵¹ Yalın, eril.
- ¹⁵² Belirtme, eril.
- ¹⁵³ Kleon'un -i hali.
- ¹⁵⁴ Belirtme.
- ¹⁵⁵ Yalın.
- ¹⁵⁶ *Genitivus*. İlgi hali, tamlayan eki.
- ¹⁵⁷ *Accusativus*.
- ¹⁵⁸ *Genitivus*.
- ¹⁵⁹ *Genitivus*.
- ¹⁶⁰ *Genitivus*.
- ¹⁶¹ *Accusativus*.
- ¹⁶² *Genitivus*.
- ¹⁶³ *Accusativus*.
- ¹⁶⁴ *Genitivus*.
- ¹⁶⁵ *Accusativus*.
- ¹⁶⁶ Bu ifadede Aristoteles'in tam olarak neyi kastettiği oldukça tartışmalı. İbn Sînâ dahi burayı Arapçadan bir örnek vererek geçiyor. Burada, Aristoteles'in verdiği diğer örneklerden hareketle, iki anlamlılığı veren benzer bir örnek oluşturduk. Örnek, hem köleler tarafından tahtırevandan yere indirilmeyi, hem de tahttan inmeyi imliyor.
- ¹⁶⁷ İfadeden hem "ön taraftan", hem de "önce" anlaşılabilir.
- ¹⁶⁸ *Boreas* [βορέας] hem "kuzey rüzgân" anlamına geliyor, hem de özel isim olarak kullanılıyor. Hem içerik hem ses bakımından benzer bir kullanım olduğu için "Boran" demeyi tercih ettik. *Katharos* [καθαρός] ile de hem "havanın temizliği" anlamındaki, hem de "masum" anlamındaki temiz kastediliyor.
- ¹⁶⁹ Özel isim. "İyi kral, iyi yöneten" anlamına geliyor.
- ¹⁷⁰ Özel isim. "Her şeyi yakıp yıkan, mahvedengillerden" anlamına geliyor.
- ¹⁷¹ Öncüllerden.
- ¹⁷² Öncüllerle.
- ¹⁷³ Öncülün.

¹⁷⁴ Bkz. 1-11. bölümler.

¹⁷⁵ Bkz. 12. bölüm.

¹⁷⁶ Gelenek buradaki *soloikismos* sözcüğünü *sylogismos* sayıp burayı "dil bilgisi hatası" değil de "çıkarm" okuma eğiliminde.

¹⁷⁷ Öncüllerin.

¹⁷⁸ Bkz. 15. bölüm.

¹⁷⁹ Bkz. 16. bölüm.

¹⁸⁰ Bkz. 16-18. bölümler.

¹⁸¹ Bkz. 19-33. bölümler.

¹⁸² *Topikler*'in başında.

¹⁸³ Zira sofistin tercihi bilmekten ziyade, biliyor görülmek. Kitabın en başında söylenmişti.

¹⁸⁴ 165a19-27.

¹⁸⁵ *Topikler* I; 4, 5, 8.

¹⁸⁶ 183a27.

¹⁸⁷ *Metafizik*, 993b18.

Eski Yunanca – Türkçe Sözlükçe ve Dizin

adolesckein = geveleme: 165b16, 173a32, 181b25

agnoia = bilgisizlik: 166b24, 167a21, 168a18)

agônistikos = dalaşmacı, agonistik: 165b11, 174a12, 175a2

amphibolia = müphemiyet: 165b26, 166a6, 177a38, 179a20

anairein = yıkmak: 177a5, 178b14; = **ortadan kaldırmak:**
176a13

anthiphasis = çelişki: 167a 25, 168a35, 169a20, 169b28, 170a2,
170a24, 171a7, 174b36, 175a36, 177a16, 180a23, 181a4

antikeimenon = <bir şeyin> aksi: 167a19, 178b16, 179a11,
180a24; = <bir şeyin> **değili:** 181a27

antithesis = <bir şeyin> evriği: 181a26

apodeiksis = kanıtlama: 167b9, 170a24, 172a15

barbarizein = barbar gibi konuşturmak: 165b22

diairesis = bölme: 165b26, 166a33, 168a27, 169a26, 177a33,
179a14, 183a9, 10, 12

dialegesthai = tartışmak: 165a6, 38, 171a

dialektikos = eytişimci, diyalektik: 165a39, 169b26, 171b1,
174a16, 183b1

dianoia = düşünce: 170b13

didaskalikos = öğretici, didaktik: 165a39, 41

ditton = iki anlamlı: 174b24, 177b8, 179b38

drimys = kurnazca: 182b32

elegkhos = çürütme: 165a3 (*tanımı*)

epagôgê = tümevarım: 174a34; = **örnek:** 165b28

epomenon = sonuç: 166b25, 167b1, 168b28, 169b7, 170a7

eristikos = didişmeci, eristik: 165b1, 171b8, 175a33

genos = cins: 172b5; = **okul:** 172b30

gnômê = kaide: 176b18

haplos = mutlak: 166b23, 37, 168b11, 169b9; = **yalın:** 169a8, 175b32 176a38, 176b6
hellênizein = yunanca konuşmak: 182a14, 33
homoioskhêmosynê = şekil benzerliği: 168a26, 170a15
homônymia = eşadlılık: 165b26, 30, 169a23, 170a14, 178b25
leksis = dilin kullanımı: 165b23, 166b20, 175a7, 182b16; = söyleyiş: 178a7, 25; = ifade: 182a
logos = akıl yürütme, kavram: 165a10, 165b30, 168a27, 168b18; = tartışma: 165a16, 175b31, 176a21; = temellendirme: 165a28; = ifade: 168a26, 169a22, 177a20, 33; = tanım: 167a23, 169a7, 173a34; = düşüncenin akışı: 167b21, 175a14; = sav: 175b33, 179b20; = delil: 177b35
lysis = çözüm: 163b1, 170b4, 176a20, 176b29, 179b23
onoma = ad: 165a7, 165b29, 167a24, 170b13
paralogismos = safsata: 166b21 (*türleri*)
peirastikos = deneyici, sınavıcı, peirastik: 165b1, 169b25, 171b5
physis = doğa: 173a7
endoksos = yaygın kanı: 165b5, 175a32, 183a
pros ti = görelî ilişki: 173b6, 181b26
prosôidia = vurgu işareti: 165b27, 166b1, 168a27, 169a28, 177b3, 35, 179a15
protasis = önerme: 169a7, 13, 14, 169b15, 172b8, 33, 175b13
sêmeion = işaret, im: 167b10
soloikismos = dil bilgisi hatası: 165b15, 173b17, 182a8; = dilin kurallarıyla oynama: 174a7
soloikizein = dilin kurallarıyla oynamak: 174a8
sophos = bilge: 165a30
sykophantêma = hile: 174b9
sylogismos = çıkarım: 165a1 (*tanımı*)
sylogistikos = tümdengelimci: 182a35, 36
symbebêkos = ilinek: 166b22, 28, 168a34, 168b27, 169b3, 179a27; = olup biten: 183b15, 26
synthesis = birleştirme: 165b27, 166a22, 168a27, 169a26, 177a33, 179a13
ti esti = nelik: 178a6, 10
tode ti = belirli bir şey: 169a34, 178b38-179a10

Sofistçe Çürütmeler

Aristoteles

Sofistçe Çürütmeler, başka bir deyişle Safsatalar Kitabı, Aristoteles'in "Organon" başlığı altında toplanan mantık kitaplarına dahildir. Bu metinde Aristoteles herhangi bir tartışmada çıkarım ya da çürütme gibi görünen ama aslında öyle olmayan akıl yürütmeleri kategorize edip, bunları nedenleriyle ve dayandıkları ilkelerle gösterip, bunlara karşı nasıl hazırlıklı olunabilir, yahut bunlara nasıl yanıt verilebilir, bolca da örnek vererek anlatıyor. Eski Yunancadan ilk kez dilimize çevrilen bu eser, hem kendi başına, hem de Organon'daki yeri bakımından, mantık alanıyla ilgilenen felsefeci ve matematikçiler için, ayrıca herhangi bir tartışmada muhatabın hile yaptığını yahut yanlış olduğunu tespit edebilmek ve/veya ispatlamak isteyen herkes için oldukça önemli bir yere sahip.

ISBN: 978-605-9460-79-8

9 786059 460798 >